

แผนพัฒนาประชากร เพื่อการพัฒนา ประเทศระยะยาว (พ.ศ. 2565 – 2580)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาประชากร เพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว (พ.ศ. 2565 – 2580)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

พฤศจิกายน 2565

สารบัญ

↑	บทนำ	1
↑	ส่วนที่ 1	3
	สถานการณ์ การดำเนินงาน และช่องว่าง ที่สำคัญด้านประชากรของประเทศไทย	
↑	ส่วนที่ 2	24
	บริบทการเปลี่ยนแปลง ที่ส่งผลต่อการพัฒนาด้านประชากร	
↑	ส่วนที่ 3	36
	ภาพอนาคตประชากรไทยในระยะยาว	
↑	ส่วนที่ 4	50
	กรอบแนวทางการพัฒนาประชากร	
↑	ส่วนที่ 5	54
	วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ประเด็นการพัฒนา	
↑	ส่วนที่ 6	74
	แนวทางการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ	

คุณลักษณะและการเปลี่ยนแปลง
ของประชากร เป็นทั้งปัจจัยเชิงสาเหตุ
และผลลัพธ์ของการพัฒนา

บทนำ

คุณลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของประชากรเป็นทั้งปัจจัยเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ของการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของขนาด โครงสร้าง และการกระจายของประชากรจากการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งนโยบายด้านเศรษฐกิจและสังคม อาทิ การพัฒนาภาคการผลิตและบริการ การศึกษา การสาธารณสุข สวัสดิการสังคม ล้วนส่งผลต่อคุณลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของประชากรเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรมีลักษณะเฉพาะตัว ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาประชากรจึงต้องดำเนินการในรูปแบบแผนระยะยาวที่จะนำไปสู่การมีประชากรที่มีศักยภาพและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยควรมุ่งเน้นในแต่ละช่วงอายุที่แตกต่างกัน

ปัจจุบันประเทศไทยมีการลดลงของอัตราเจริญพันธุ์รวมและประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น วัยเด็กและวัยแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้**โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสูงวัยและมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในหลายมิติ** อาทิ การขาดแคลนแรงงานในอนาคต การเกิดธุรกิจใหม่เพื่อรองรับสังคมสูงวัย อย่างไรก็ตาม ในมิติความมั่นคงของประชากรโดยพิจารณาจากการออมซึ่งเป็นพื้นฐานของความมั่นคงของชีวิตที่ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พบว่า **ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังมีระดับรายได้ค่อนข้างต่ำ มีเงินออมน้อย** ซึ่งแตกต่างจากประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นประเทศรายได้สูงก่อนเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย อาทิ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ดังนั้น การมีโครงสร้างประชากรเป็นสังคมสูงวัย จึงเป็นความท้าทายสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตของประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาว กล่าวคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่อาจจะลดลงจากขนาดกำลังแรงงานที่ลดลง ตลอดจนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับครัวเรือน ตลอดจนเสถียรภาพทางการเงินการคลังของประเทศในการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น

นอกจากโครงสร้างประชากรที่เป็นสังคมสูงวัย บริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อจากทัศนคติของประชากร อาทิ การเข้ามาของระบบอัตโนมัติที่ทำให้ความต้องการด้านทักษะและจำนวนแรงงานแตกต่างกันไป ความสะดวกในการเดินทาง การเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลการสื่อสารอย่างกว้างขวางส่งผลต่อวิถีคิดและวัฒนธรรมแบบวิถีเดิม สังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคส่งผลต่อประสบการณ์และคุณลักษณะของแต่ละเจนเนอเรชัน

จำนวนและคุณลักษณะของประชากรผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงทางบริบทเหล่านี้ **จำเป็นต้องใช้กรอบคิดและกระบวนการค้นคว้าเชิงนโยบายใหม่ ๆ** สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำแผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว (พ.ศ. 2565 – 2580) เพื่อเป็นแนวทางในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงโครงสร้างและคุณลักษณะของประชากรที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ นำไปสู่สังคมที่คนไทยต้อง **"เกิดดี อยู่ดี และแก่ดี"** และเพื่อให้ประเทศไทยเติบโตได้อย่างยั่งยืน

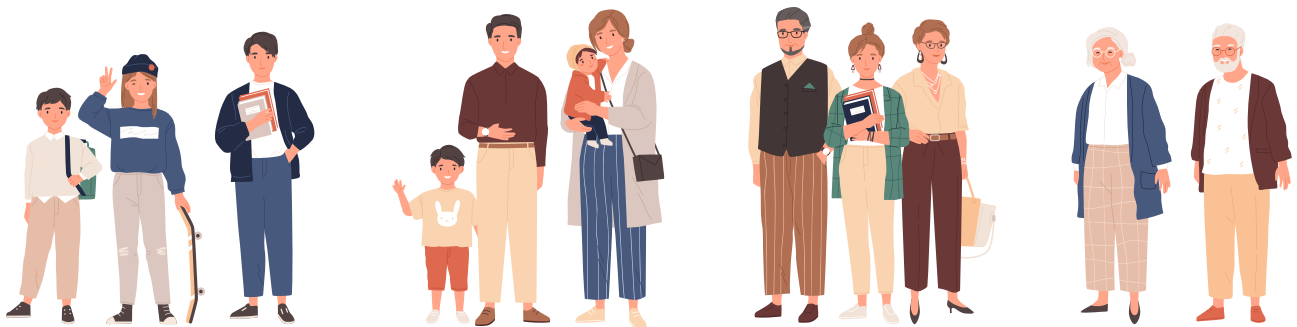
การจัดทำแผนประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาวฯ ได้อาศัย **เครื่องมือต่าง ๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ** เพื่อให้การจัดทำมีความสมบูรณ์รอบด้าน ทั้งการจัดทำโครงการการปรับปรุงการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 ให้ได้ข้อมูลคาดประมาณประชากรที่ถูกต้องขึ้นและเป็นปัจจุบันในการวิเคราะห์โครงสร้างประชากรในระยะยาว การจัดทำโครงการสำรวจทัศนคติและปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีบุตรในกลุ่มประชากรเจนเอเรชันวาย การใช้เครื่องมือ Social Listening Tools ในการศึกษาถึงทัศนคติการมีบุตรของประชากร การหารือกับผู้เชี่ยวชาญและการประชุมหารือกลุ่มย่อยในประเด็นต่าง ๆ ทั้งผู้เชี่ยวชาญไทยและต่างประเทศ ตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สำหรับกรอบแนวทางการพัฒนา มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางประชากรทุกช่วงชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการเกิดที่มีคุณภาพ ซึ่งจะพื้นฐานส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพประชากรที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนประเทศ การออกแบบทั้งระบบนิเวศด้านการเรียนรู้และการใช้ชีวิต เพื่อให้คนไทยมีสมรรถนะสูงและมีสุขภาพที่ดี สามารถประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ที่ดีและนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิตให้กับคนทุกกลุ่มในสังคม รวมทั้งต้องมีการบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างประเทศ เพื่อดึงดูดแรงงานคุณภาพสูงทั้งคนไทยและคนต่างชาติในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ อีกทั้ง เมื่อการดำเนินชีวิต

มาถึงช่วงปลายจะมุ่งเน้นการมีระบบดูแลแบบประคับประคองอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การพัฒนาในระยะถัดไปจำเป็นต้องมีการพัฒนาพื้นฐานของกระบวนการค้นคว้าใหม่โดยเฉพาะอิทธิพลของเทคโนโลยีที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันการสื่อสารทางสังคมและเจนเอเรชันที่จะส่งผลให้การดำรงชีวิตของประชากรในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก โดยประเด็นใหม่ ๆ เหล่านี้ จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคประชาชนหรือวิสาหกิจเพื่อสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อให้สามารถเร่งการพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้ รวมถึงมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางงบประมาณสูงสุด รวมถึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อให้จัดการปัญหาที่จะส่งผลต่อประชากรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมระบบสวัสดิการร่วมจ่าย เพื่อลดภาระการคลังภาครัฐในอนาคต

โดยแผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ 1) การสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ และพัฒนาระบบที่เอื้อต่อการมีและเลี้ยงบุตร 2) การพัฒนายกระดับผลิตภาพประชากร 3) การยกระดับความมั่นคงทางการเงิน 4) การสร้างเสริมสุขภาวะเพื่อลดการตายก่อนวัยอันควร และมีระบบดูแลระยะยาวและช่วงท้ายของชีวิต 5) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพกับทุกกลุ่มวัย 6) การบริหารจัดการด้านการย้ายถิ่น

การขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับนโยบาย สศช. จะเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านกลไกคณะกรรมการระดับชาติต่าง ๆ และการขับเคลื่อนประเด็นร่วมในแผนประชากรกับประเด็นการพัฒนาแผนระดับ 3 อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความครอบคลุมของการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน มีการขับเคลื่อนโดยใช้แนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่

ส่วนที่ 1

สถานการณ์ การดำเนินงาน และช่องว่างที่สำคัญ ด้านประชากรของประเทศไทย

1.1 สถานการณ์ด้านประชากรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และ ฉบับที่ 12

1.1.1 อัตราการเกิดของคนไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ การเกิดที่ไม่พึงประสงค์ในกลุ่มวัยรุ่นยังอยู่ในระดับสูง

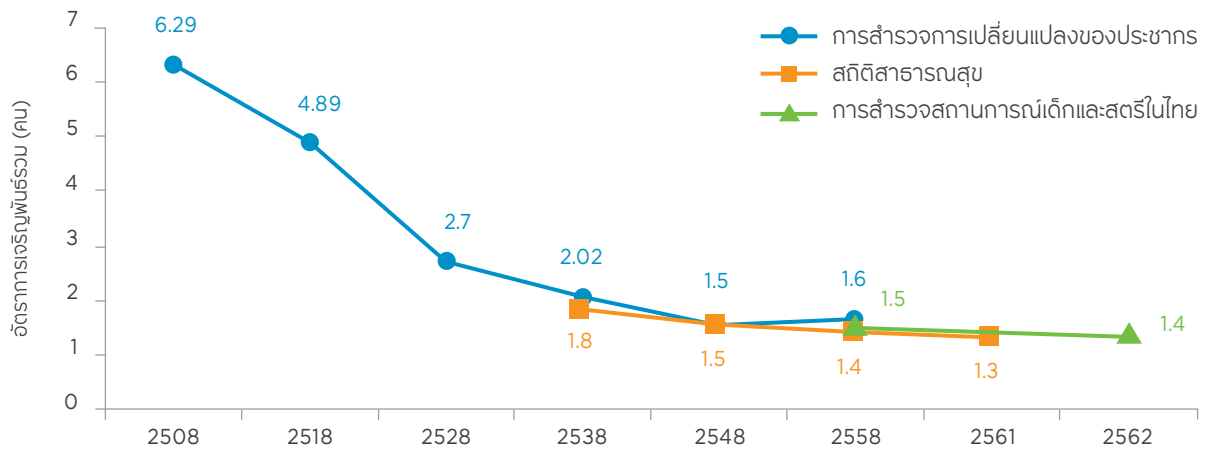

ประชากรไทยมีบุตรลดลงอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาอัตราเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate: TFR) ของไทยในรอบ 6 ทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า TFR ของประชากรไทย ได้ลดต่ำลงอย่างมาก โดยในปี 2508 TFR อยู่ในระดับสูงโดยสตรีอายุ 15 - 49 ปี มีบุตรเฉลี่ยถึง 6.29 คน แต่หลังจากการดำเนินนโยบายลดอัตราการเพิ่มประชากร เมื่อปี 2513 ส่งผลให้ TFR ลดลงเฉลี่ยเหลือประมาณ 2.0 คน ในปี 2538 และยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2562 สตรีไทยมีบุตรเฉลี่ยเพียง 1.4 คน ซึ่งต่ำกว่าอัตราเจริญพันธุ์ระดับทดแทน (Replacement Level Fertility) ที่ 2.1 คน โดยการลดลงดังกล่าวส่งผลให้ จำนวนการเกิดลดลงเหลือเพียง 9 แสนคน ในปี 2538 และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2564 เป็นปีแรกที่มีจำนวนการเกิดน้อยกว่าการตาย นอกจากนี้สหประชาชาติ ยังได้คาดการณ์อัตรา TFR ของประเทศไทยว่า สามารถลดลงเหลือเพียงประมาณ 1.0 คน สาเหตุสำคัญมาจากการแต่งงานที่ช้าลงและการอยู่เป็นโสดมากขึ้น ประกอบกับ ค่านิยมในการมีบุตรน้อยลง อีกทั้ง ยังคาดว่าภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีอายุ 30 - 49 ปี จะเพิ่มขึ้น และพบว่า ประเทศไทยมีความชุกภาวะการมีบุตรยากในสตรีวัยเจริญพันธุ์ อยู่ที่ร้อยละ 11.6²

¹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ พ.ศ. 2561

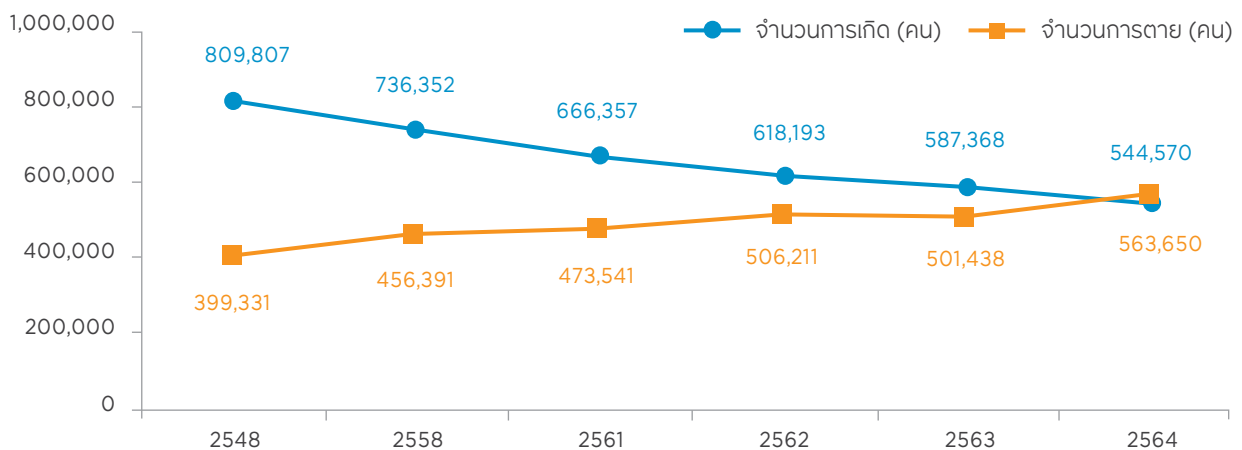
² UNFPA. (2564). วิเคราะห์สถานการณ์ประชากรประเทศไทย 2564. หน้า 26

รูปภาพที่ 1 แนวโน้มอัตราเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทย

ที่มา: กรมอนามัย ระบบฐานข้อมูลอนามัยเจริญพันธุ์ประเทศไทย

รูปภาพที่ 2 จำนวนการเกิดและการตายของประชากรไทย พ.ศ. 2548 – 2564

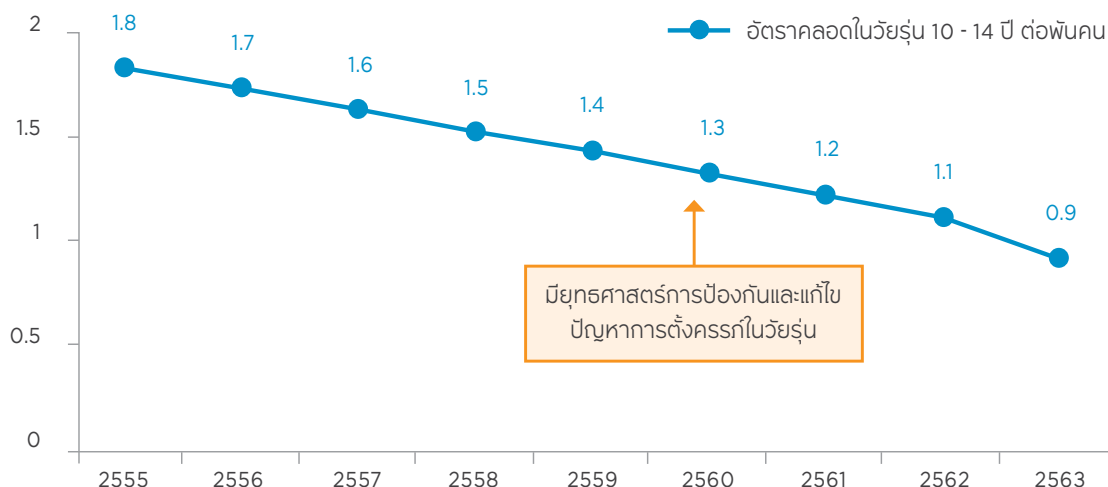

ที่มา: สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

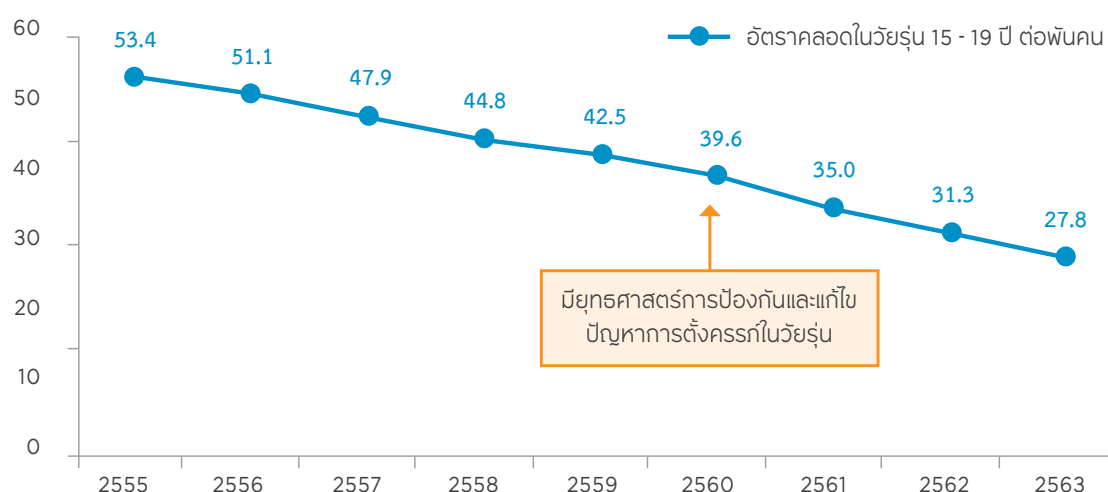
การเกิดที่ไม่พึงประสงค์ในกลุ่มวัยรุ่นยังอยู่ในระดับที่สูง

แม้ว่าอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีแนวโน้มดีขึ้น แต่ยังมีจำนวนที่สูง โดยในปี 2563 เด็กอายุ 10 - 14 ปี มีอัตราการคลอดต่อประชากรวัยเดียวกัน 1,000 คน อยู่ที่ 0.9 คน แม้จะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นจากปี 2560 ซึ่งมีอัตราการคลอดที่ 1.3 คน แต่กลุ่มวัยข้างต้นเป็นกลุ่มวัยที่ไม่ควรพบว่ามี การตั้งครรภ์ ขณะที่เด็กวัยรุ่นอายุ 15 - 19 ปี อัตราการคลอดต่อประชากรวัยเดียวกัน 1,000 คน ลดลงจาก 39.6 คน เป็น 27.8 คน ในช่วงเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ ยังพบว่า มีเด็กที่เกิดจาก

แม่วัยรุ่นอายุ 10 - 19 ปี ถึงปีละ 104,289 คน หรือวันละ 286 คน และมีการคลอดซ้ำถึง 12,702 คน ยิ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า อัตราการคลอดในกลุ่มวัยรุ่นยังคงอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะใน 8 จังหวัด ที่มีอัตราการคลอดสูงกว่าร้อยละ 40 ได้แก่ ตาก นครนายก ระยอง ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร ชลบุรี ตราด และ ปราจีนบุรี ทั้งนี้ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการกจากภาวะการน้ำหนักน้อย รวมถึงปัญหาต่อพ่อแม่วัยรุ่นทั้งทางสังคม การเลี้ยงดูบุตร และโอกาสทางการศึกษาต่อ

รูปภาพที่ 3 อัตราการคลอดในหญิงอายุ 10 - 14 ปี พ.ศ. 2555 - 2563

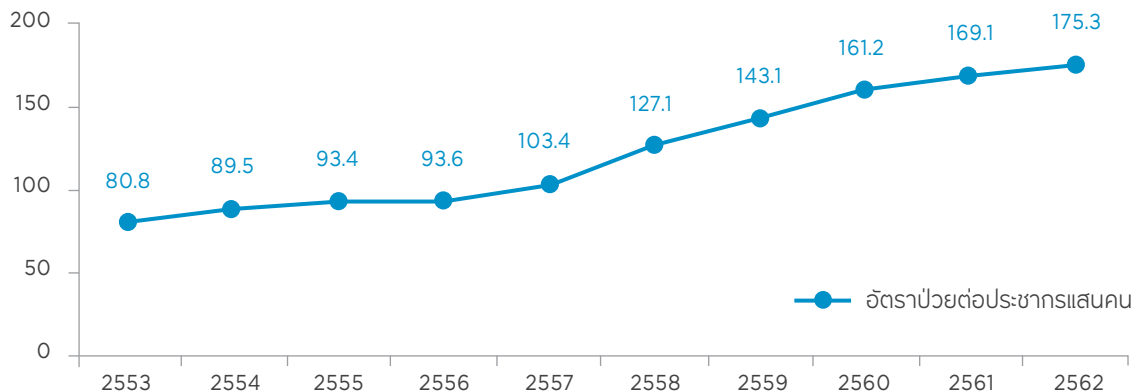
ที่มา: สำนักอนามัยเจริญพันธุ์ กรมอนามัย

รูปภาพที่ 4 อัตราการคลอดในหญิงอายุ 15 - 19 ปี พ.ศ. 2555 - 2563

ที่มา: สำนักอนามัยเจริญพันธุ์ กรมอนามัย

กลุ่มวัยรุ่นมีอัตราป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้น ข้อมูลของกองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค พบว่า กลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนอายุ 15 - 24 ปี ยังมีปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอายุเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอยู่ที่ประมาณ 15 ปี และในปี 2562 มีเด็กนักเรียนชั้น ม.5 เพศชายร้อยละ 24.4 และเพศหญิงร้อยละ 16.2 เคยมีเพศสัมพันธ์ ส่วนในกลุ่มนักเรียน ปวช.

ชั้นปีที่ 2 เพศชายร้อยละ 41.6 เพศหญิงร้อยละ 39.2 เคยมีเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้อัตราป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนอายุ 15 - 24 ปี ยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 80.8 ต่อประชากรแสนคนในปี 2553 เป็นอัตรา 175.3 ในปี 2562 ขณะที่การใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกและครั้งสุดท้ายกับแฟน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแต่ไม่มากนัก

รูปภาพที่ 5 อัตราป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์³ ในวัยรุ่นและเยาวชนอายุ 15 – 24 ปี

ที่มา: กรมควบคุมโรค

ทั้งนี้ การดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการผลักดันและขับเคลื่อนการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นระดับชาติ ซึ่งเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น รวมถึงการออกกฎกระทรวงรองรับการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ อาทิ กฎกระทรวงกำหนดประเภทของสถานศึกษาและการดำเนินการของสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น กฎกระทรวงการจัดสวัสดิการสังคมที่เกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การจัดบริการสุขภาพที่เป็นมิตรสำหรับวัยรุ่นและเยาวชนในโรงพยาบาลทั่วประเทศ ตลอดจนยังมีมาตรการสนับสนุนค่าบริการ และควบคุมการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ค่าบริการการป้องกันการยุติการตั้งครรภ์ไม่ปลอดภัย ภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ การสนับสนุนสภาเด็ก และเยาวชนในการสร้างเครือข่ายเด็ก และเยาวชน DJ TEEN จังหวัด 77 จังหวัด DJ TEEN ตำบล ในการสื่อสาร รณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น อีกทั้ง ได้มีการประกาศราชกิจจานุเบกษาให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ 28 พ.ศ. 2564 และมีผลบังคับใช้วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2564 โดยกำหนดว่าอายุครรภ์ที่ไม่เกิน 12 สัปดาห์ สามารถทำแท้งได้

โดยไม่มีความผิดตามกฎหมาย และหากหญิงซึ่งมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ แต่ไม่เกิน 20 สัปดาห์ แต่มีการยืนยันที่จะยุติการตั้งครรภ์ ภายหลังจากการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและผู้ประกอบวิชาชีพอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด ก็สามารถทำแท้งโดยไม่ผิดกฎหมายเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีมาตรการกำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนเพศวิถีศึกษาและทักษะชีวิตให้เหมาะสมกับช่วงวัย และต้องไม่ให้นักเรียน/นักศึกษาที่ตั้งครรภ์ออกจากสถานศึกษา

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานข้างต้นยังพบช่องว่างการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การผลักดันการดำเนินการในพื้นที่ที่ยังไม่ถูกกำหนดเป็นนโยบายสำคัญรวมถึงเป้าหมายตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายด้านครอบครัว ระบบสุขภาพจิตโรงเรียนยังไม่สมบูรณ์ ช่องทางการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ที่ต้องพัฒนาให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การกระจายเวชภัณฑ์คุมกำเนิด และการให้บริการคุมกำเนิดด้วยวิธีกึ่งถาวรยังไม่ครอบคลุมทุกหน่วยบริการ ตลอดจนข้อจำกัดด้านการบูรณาการฐานข้อมูลและระบบส่งต่อข้อมูลเพื่อการติดตามผล

³ ข้อมูลปี 2553 – 2557 ได้รับรายงานจำนวน 5 โรค ได้แก่ หนองใน หนองในเทียม แผลริมอ่อน กามโรคของต่อมและท่อน้ำเหลือง ขณะที่ข้อมูลปี 2559 – 2563 ได้รับรายงานจำนวน 8 โรค ได้แก่ ซิฟิลิส หนองใน หนองในเทียม แผลริมอ่อน ฝีมะม่วง เริ่มที่อวัยวะเพศ หูด อวัยวะเพศและทวารหนัก และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่น ๆ

1.1.2 ประชากรไทยมีอายุคาดเฉลี่ยยืนยาวขึ้น แต่ยังคงมีการสูญเสียปีสุขภาวะและการตายก่อนวัยอันควรอยู่ในระดับสูง

ประชากรไทยมีอายุคาดเฉลี่ยยืนยาวขึ้นโดยในปี 2561 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรไทยในเพศชายอยู่ที่ 72.2 ปี และเพศหญิงอยู่ที่ 78.9 ปี⁴ เมื่อเทียบกับช่วง 30 ปีก่อนที่อยู่ราว 65.6 ปี สำหรับเพศชาย และ 70.9 ปี สำหรับเพศหญิง⁵ อย่างไรก็ตาม

หากพิจารณาอายุคาดเฉลี่ยของการมีสุขภาพดี (Health Adjusted Life Expectancy: HALE) พบว่า เพศชายมีค่าประมาณ 68 ปี ส่วนเพศหญิงมีค่าประมาณ 74 ปี ขณะที่ความสูญเสียปีสุขภาวะ (Disability Adjusted Life Years: DALYs) เพศชายมีความสูญเสียมากกว่าเพศหญิงถึงประมาณ 1.4 เท่า และหากพิจารณาความสูญเสียปีสุขภาวะจากการตายก่อนวัยอันควรของคนไทย (Year of Life Lost: YLLs)⁶ พบว่า แต่ละช่วงวัยมีสาเหตุสำคัญของการสูญเสียปีสุขภาวะ ดังนี้

ตารางที่ 1 สาเหตุของการสูญเสียปีสุขภาวะในแต่ละช่วงวัย

ช่วงวัย	เพศชาย	เพศหญิง
อายุ 0 – 14 ปี 	1. น้ำหนักแรกเกิดต่ำ (Low birth weight) 2. การขาดอากาศแรกเกิด 3. โรคหอบหืด	1. การขาดอากาศแรกเกิด (Birth trauma & asphyxia) 2. น้ำหนักแรกเกิดต่ำ (Low birth weight) 3. โรคหอบหืด
อายุ 15 – 29 ปี 	1. อุบัติเหตุทางถนน 2. การเสพติดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ 3. การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์	1. อุบัติเหตุทางถนน 2. การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ 3. โรคซึมเศร้า
อายุ 30 – 59 ปี 	1. อุบัติเหตุทางถนน 2. การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ 3. โรคหลอดเลือดสมอง	1. โรคเบาหวาน 2. โรคหลอดเลือดสมอง 3. การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์
อายุ 60 ปีขึ้นไป 	1. โรคหลอดเลือดสมอง 2. โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง 3. โรคหัวใจขาดเลือด	1. โรคหลอดเลือดสมอง 2. โรคเบาหวาน 3. โรคสมองเสื่อม

⁴ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2561). สารประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล

⁵ สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ (2018). อายุเฉลี่ย เมื่อแรกเกิด. [Online]. Available from: <https://www.hiso.or.th/hiso/visualize/Index.php?links=v1>

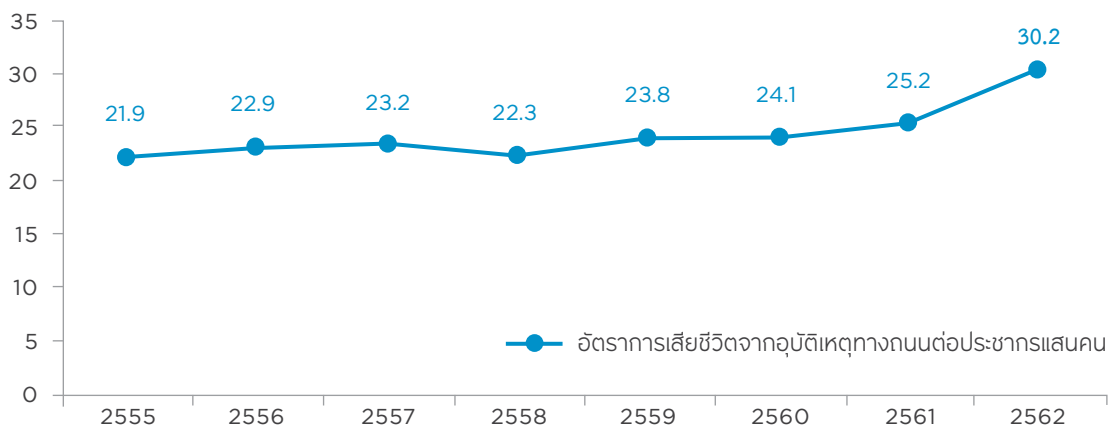
⁶ สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (2561). รายงานการโรคและการบาดเจ็บของประชากรไทย พ.ศ. 2557

อีกทั้ง ยังมีสถานการณ์การเสียชีวิตจากการจมน้ำซึ่งเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 1 ของเด็กไทยอายุต่ำกว่า 15 ปี จากข้อมูล Health Data Center ของกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ในปี 2563 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - 30 กันยายน 2563 มีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ประสบเหตุจมน้ำมากถึง 692 ราย นอกจากนี้จากรายงานปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการโรคของประชากรไทยปี 2557 พบว่า ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตก่อน

วัยอันควรในเพศชาย ได้แก่ การดื่มสุราและสูบบุหรี่ ส่วนเพศหญิง ได้แก่ การมีน้ำหนักเกินหรือโรคอ้วนและภาวะความดันโลหิตสูง ซึ่งพฤติกรรมทางสุขภาพที่เสี่ยงเหล่านี้ทำให้เกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ หัวใจและหลอดเลือดสมอง โรคเมะเร็ง เบาหวาน รวมถึงการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุทางถนน โดยตั้งแต่ปี 2559 - 2562 พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนที่อัตรา 23.8 - 30.2 ต่อประชากรแสนคน

รูปภาพที่ 6 อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนต่อประชากรแสนคน

ที่มา: รวบรวมจากกองยุทธศาสตร์และแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข

สาเหตุการตายที่สำคัญของประชากรกว่าร้อยละ 75 หรือประมาณ 320,000 คนต่อปี⁷ มาจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) ประกอบด้วย กลุ่มโรคสำคัญ

ได้แก่ 1) โรคเมะเร็ง 2) โรคหลอดเลือดสมอง 3) โรคหัวใจขาดเลือด 4) โรคเบาหวาน และ 5) โรคความดันโลหิตสูง โดยกลุ่มโรคสำคัญดังกล่าวได้คร่าชีวิตประชากรไทยประมาณ 75,000 คนต่อปี⁸

⁷ สำนักข่าว Hfocus. <https://www.hfocus.org/content/2018/08/16157>

⁸ กรมควบคุมโรค. จำนวนและอัตราตายด้วย 4 โรค NCD ต่อประชากรแสนคน 100,000 คน ปี 2559 - 2561

รูปภาพที่ 7 อัตราการเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังต่อประชากรแสนคน

ที่มา: รวบรวมจากกองยุทธศาสตร์และแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข

นอกจากนี้ การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ยังเป็นสาเหตุสำคัญของการตายที่เกิดจากโรคติดต่อ (Communicable Diseases: CDs) โดยในปี 2560 ประเทศไทยมีอัตราการเสียชีวิตของผู้ติดเชื้อจากการป่วยที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์เท่ากับ 22.49 ต่อประชากรแสนคน หรือประมาณ 14,731 ราย⁹ เพิ่มขึ้นจาก 12,863 ราย ในปี 2559 โดยความชุกของโรค NCDs ที่เพิ่มขึ้นมีสาเหตุหลักมาจากปัจจัยเสี่ยง 4 ประการ ได้แก่ การใช้ยาสูบ การไม่ออกกำลังกาย การดื่มแอลกอฮอล์ และอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ¹⁰ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีความท้าทายจากปัญหาสุขภาพจิต โดยผลการสำรวจสุขภาพจิตเป็นส่วนหนึ่งของการสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2561 พบว่า ประชากรร้อยละ 15.8 มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป รวมถึงเมื่อพิจารณาจากอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จ พบว่า

เพิ่มขึ้นจาก 6.35 รายต่อประชากรแสนคน ในปี 2559 เป็น 6.64 รายต่อประชากรแสนคน ในปี 2562

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์สถานะสุขภาพของคนไทยข้างต้น พบว่า ประเทศไทยยังมีช่องว่างในการลดการสูญเสียประชากรไทยก่อนวัยอันควร โดยต้องมีการพัฒนามาตรการลดปัจจัยเสี่ยงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ อาทิ การกำหนดส่วนผสมน้ำตาลและเกลือในเครื่องดื่มและอาหาร การกำหนดอัตราภาษียาสูบให้ครอบคลุมทุกผลิตภัณฑ์ ยาสูบที่จะช่วยส่งผลให้เกิดการลดพฤติกรรมกรรมการบริโภค การบังคับใช้กฎหมายด้านการจำหน่ายที่ผิดกฎหมายอย่างเอาจริงเอาจัง รวมทั้งการมีมาตรการจูงใจใหม่ ๆ ในการปรับวิถีการดำเนินชีวิต

⁹ คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (2561). รายงานความก้าวหน้าของประเทศไทยในการยุติปัญหายาเสพติด ปี 2561

¹⁰ WHO อ้างถึงใน UNFPA. (2564). วิเคราะห์สถานการณ์ประชากรประเทศไทย 2564. หน้า 28

1.1.3 การย้ายถิ่นของแรงงานไทยส่วนใหญ่ อยู่ภายในภาคเดียวกัน

แรงงานไทยส่วนใหญ่มีการย้ายถิ่นภายในภาคเดียวกัน แม้ว่าในช่วงระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2557 – 2561) จำนวนผู้ย้ายถิ่นลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 898,697 คน ในปี 2557 เป็น 568,494 คน ในปี 2561 แต่ในปี 2562 และ 2563 กลับมีอัตราเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก **ส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นภายในภาคเดียวกัน** โดยในปี 2563 มีผู้ย้ายถิ่นรวมกว่าหนึ่งล้านคน เมื่อพิจารณาสาเหตุของการย้ายถิ่น พบว่า ร้อยละ 30 เนื่องมาจากการทำงาน ร้อยละ 20 ย้ายตามครอบครัว ร้อยละ 21 กลับภูมิลำเนา และอีกร้อยละ 15

เป็นการย้ายถิ่นที่อยู่ เมื่อจำแนกตามลักษณะอาชีพ พบว่าผู้ย้ายถิ่นทำงานเป็นพนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า 1.61 แสนคน รองลงมาคือ ผู้ประกอบอาชีพงานพื้นฐาน 1.05 แสนคน

การสำรวจประชากรแฝงที่ได้จากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร¹¹ พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีประชากรแฝงทั้งหมด 8.24 ล้านคน โดยจำแนกเป็นประชากรแฝงกลางคืน¹² มีจำนวน 7.03 ล้านคน โดยกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ และชลบุรี มีจำนวนประชากรแฝงกลางคืนมากที่สุด สำหรับประชากรแฝงกลางวัน¹³ มีจำนวน 1.21 ล้านคน ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี โดยเป็นการเข้ามาทำงาน 0.94 ล้านคน และเข้ามาเรียนหนังสือ 0.27 ล้านคน

ตารางที่ 2 จำนวนผู้ย้ายถิ่นจำแนกตามประเภทผู้ย้ายถิ่น

หน่วย: แสนคน

ประเภทการย้ายถิ่น	พ.ศ.				
	2559	2560	2561	2562	2563
ยอดรวม	7.73	6.31	5.68	6.64	10.50
ย้ายภายในภาคเดียวกัน	5.21	4.01	3.65	4.32	6.32
• ย้ายระหว่างจังหวัด	1.52	1.07	0.94	1.02	1.95
• ย้ายภายในจังหวัด	3.69	2.94	2.71	3.30	4.37
ย้ายระหว่างภาค	2.32	2.07	1.81	1.95	3.87
ย้ายมาจากต่างประเทศ	0.20	0.24	0.23	0.37	0.31

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ที่ผ่านมา ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองหลักและเมืองรองในภูมิภาคต่าง ๆ ตามแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดในภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง รวมถึงพัฒนาโครงข่ายพื้นฐานที่เชื่อมโยงเมืองหลวงเข้ากับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โครงการการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก จังหวัดชลบุรีและระยอง เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค จึงส่งผลให้เกิดการเติบโตของเมืองรองเพิ่มขึ้น และการย้ายถิ่นระหว่างภาคจะมีแนวโน้มลดลง อย่างไรก็ตาม ด้วยการพัฒนาเมืองของไทย

ที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาโครงสร้างระบบเมืองที่เป็นรูปแบบเอเจนคร คือ มีกรุงเทพมหานคร เป็นเมืองใหญ่สุดเมืองเดียวขาดการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองต่าง ๆ ของประเทศอย่างเป็นระบบ จึงส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่หลักที่ดึงดูดทรัพยากรทั่วประเทศมากระจุกตัวอยู่ในพื้นที่โดยรอบสูงกว่าพื้นที่เมืองอื่นทั้งแรงงาน ปัจจัยการผลิต และเงินลงทุนในสาธารณูปโภค ดังนั้น การย้ายถิ่นออกจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้าสู่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จึงยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

¹¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ผลการสำรวจประชากรแฝงที่ได้จากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2560

¹² ประชากรแฝงกลางคืน หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ประจำในจังหวัดหนึ่งแต่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่อาศัยอยู่

¹³ ประชากรแฝงกลางวัน หมายถึง ผู้ที่เข้ามาทำงานในจังหวัดที่ตนไม่ได้อยู่อาศัยหรือผู้ที่เข้ามาเรียนหนังสือในจังหวัดที่ตนเองไม่ได้อาศัยอยู่

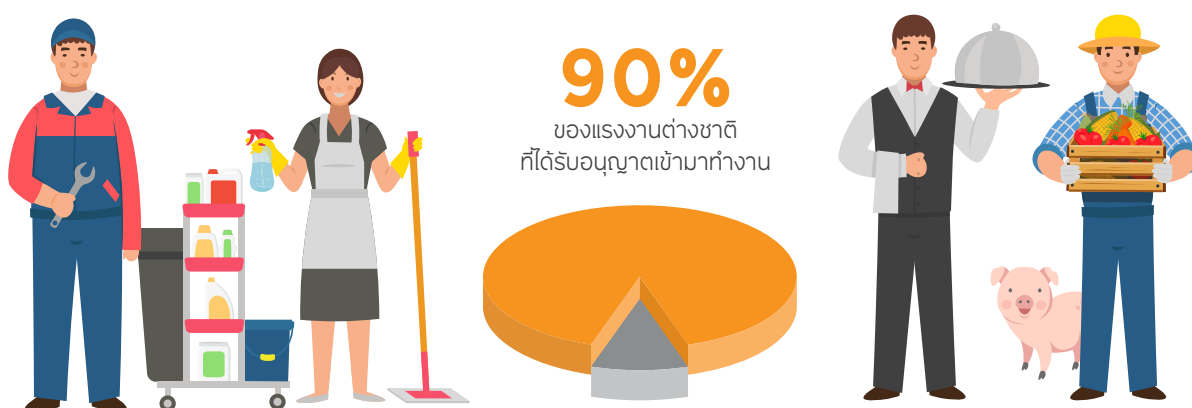
นอกจากนี้ จากข้อมูลสถิติจำนวนคนไทยในต่างประเทศล่าสุด ในปี 2563 ของกรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ¹⁴ ระบุว่า **มีจำนวนคนไทยพำนักในต่างประเทศทั้งสิ้น 1.28 ล้านคน** โดยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกามากที่สุด สำหรับคนไทยในประเทศเกาหลีใต้ ไต้หวัน ญี่ปุ่น และในภูมิภาคตะวันออกกลาง ส่วนใหญ่เป็น คนงานที่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ผ่านกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน

1.1.4 การย้ายถิ่นของแรงงานต่างชาติ เพิ่มขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นแรงงานทักษะต่ำ

คนต่างชาติที่ได้รับอนุญาตเข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากจากการผ่อนปรนเรื่องการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากกลุ่มประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว คิดเป็นประมาณร้อยละ 90 ของแรงงานต่างชาติที่ได้รับอนุญาตเข้ามาทำงาน และประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะไม่สูงมาก ในกิจการก่อสร้าง การให้บริการเกษตรและกิจการต่อเนื่องจากการเกษตร ทั้งนี้ รายงานการย้ายถิ่นของประเทศไทยปี 2562 ประเมินจำนวนประชากรที่ไม่ใช่คนไทยที่อาศัยและทำงานในประเทศไทย ณ เดือนพฤศจิกายน 2561 โดยอ้างอิงจากแหล่งต่าง ๆ อาจสูงถึง 4.90 ล้านคน และคาดว่าจำนวนผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.13 ล้านคน ในทศวรรษหน้า¹⁵ ส่วนแรงงานประเภทฝีมือที่เข้ามาทำงาน

ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากประเทศญี่ปุ่น จีน ฟิลิปปินส์ ทำงานในตำแหน่งผู้จัดการฝ่าย ผู้บริหารระดับสูง ผู้ประกอบอาชีพด้านการสอน ช่างเทคนิค สถาปนิก และวิศวกร

อีกทั้งในระยะที่ผ่านมาได้มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานของแรงงานต่างชาติทักษะต่ำจากประเทศเพื่อนบ้านจำนวนมาก ทำให้นโยบายด้านแรงงานต่างชาตินุ่งเน้นการพัฒนาระบบบริหารจัดการแรงงานต่างชาติในมิติของความมั่นคงเป็นหลัก อาทิ การออกพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว การกำหนดงานที่ห้ามคนต่างด้าวทำ การจัดตั้งศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ การจัดระบบการทำงานของคนต่างด้าวสัญชาติเมียนมา กัมพูชา ลาว และเวียดนาม การขยายและต่อใบอนุญาตทำงาน การจัดตั้งศูนย์แรกรับเข้าทำงานและสิ้นสุดการจ้าง การจัดตั้งศูนย์ประสานแรงงานประมง รวมถึงการนำเข้าแรงงานตาม MOU ขณะที่แรงงานต่างชาติที่มีทักษะสูงส่วนใหญ่เป็นการเข้ามาทำงานตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ทั้งนี้ ยังมีนโยบายในการดึงดูดแรงงานทักษะสูง และการย้ายถิ่นกลับของประชากรไทยในต่างประเทศ อาทิ โครงการสมองไหลกลับ (Reverse Brain Drain) การปรับปรุงคุณสมบัติหลักเกณฑ์และสิทธิประโยชน์สำหรับการตรวจลงตราประเภทคนอยู่ชั่วคราวเป็นกรณีพิเศษ หรือ Smart Visa และ Long Stay Visa รวมถึงมาตรการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับต่าง ๆ แต่พบว่าผู้ย้ายถิ่นต่างชาติที่เป็นแรงงานทักษะสูงที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยยังมีจำนวนค่อนข้างน้อย

¹⁴ กรมการกงสุล (2563). จำนวนคนไทยในต่างประเทศ ปี2563. [Online]. Available from: <https://image.mfa.go.th/mfa/0/zE6021nSnu/stat/stat05.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2564

¹⁵ UNFPA. (2564). วิเคราะห์สถานการณ์ประชากรประเทศไทย 2564. หน้า 30

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อชาวต่างชาติในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ยังเข้ามาทำงานในประเทศไทยค่อนข้างต่ำ มีปัจจัยที่สำคัญ คือ ความยุ่งยากและความถี่ที่ต้องไปรายงานแจ้งที่พักอาศัยทุก 90 วัน สิทธิประโยชน์ของ Smart Visa ยังไม่จูงใจมากนัก ซึ่งในบางประเทศมีการกำหนดสิทธิประโยชน์ที่จูงใจมากกว่าประเทศไทย อาทิ ประเทศสิงคโปร์มีอัตราการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่ต่ำกว่า ประเทศจีนมีการสนับสนุนเงินอุดหนุนด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มูลค่า 1 ล้านหยวน นอกจากนี้ประเทศไทยยังกำหนดคุณสมบัติผู้เข้าร่วมโครงการที่ค่อนข้างสูง

นอกจากนี้ ในประเด็นการบริหารจัดการแรงงานต่างชาติที่มีทักษะต่ำ จากข้อมูลการสำรวจขององค์การสหประชาชาติเมื่อปี 2560¹⁶ พบว่า แม้ประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในการบูรณาการของคนต่างชาติ (Integration of immigrants)

ด้านการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติ (Protection against discrimination) แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การบูรณาการที่ชัดเจนทั้งในด้านการให้ความรู้ทางภาษา (Language skills training) และด้านการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพ (Transfer of professional credentials) และข้อมูลจากผลการศึกษารูปแบบการบูรณาการของแรงงานข้ามชาติ (เมียนมา ลาว กัมพูชา) ในไทย¹⁷ พบว่า ร้อยละ 80 เป็นการบูรณาการที่ยังไม่สมบูรณ์¹⁸ ซึ่งรวมถึงการถูกกลืนทางวัฒนธรรม เกิดสังคมแยกตัว หรือการก่อให้เกิดประชากรชายขอบในกลุ่มแรงงานข้ามชาติได้แสดงให้เห็นช่องว่างการพัฒนาสำคัญที่ต้องมีการพัฒนาแนวทางปฏิบัติทั้งในฝ่ายประเทศผู้รับแรงงาน และฝ่ายแรงงานที่คำนึงถึงบริบทที่แตกต่าง อาทิ สภาพภูมิศาสตร์ เชื้อชาติ และอาชีพ จะเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อบรรลุเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมอย่างราบรื่น อันจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต

¹⁶ UN (2017), International Migration Policies, Data Booklet

¹⁷ อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์, สุริยพร พันพั่ง, จรินทร์พร โห้สายอง, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, ภัฏญญา อภิพรชัยสกุล และ สิริพันธ์ ไข่มิยาว(2559). รูปแบบการบูรณาการทางสังคมของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย. ในประเทศไทยกับศตวรรษแห่งการย้ายถิ่นข้ามชาติ. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

¹⁸ อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และคณะ: (2559) ใช้ทฤษฎีของ Berry (1992, 1997, 2002) มาเป็นกรอบในการแบ่งประเภทของการบูรณาการของแรงงานข้ามชาติเข้าในสังคมไทย โดยการบูรณาการที่สมบูรณ์ คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสังคมไทย แต่ยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมได้ (Integration) ถ้าไม่สามารถรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ให้ถือว่าเป็นการถูกกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) ถ้าแรงงานข้ามชาติ อยู่แต่ในชุมชนของตนเอง โดยไม่มีปฏิสัมพันธ์กับคนไทย จะเกิดสังคมแยกตัวขึ้น (Separation) และถ้าแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนไทยและไม่สามารถรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ด้วย แรงงานข้ามชาติในสังคมนี้ก็จะกลายเป็นประชากรชายขอบ (Marginalization)

1.2 ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากร

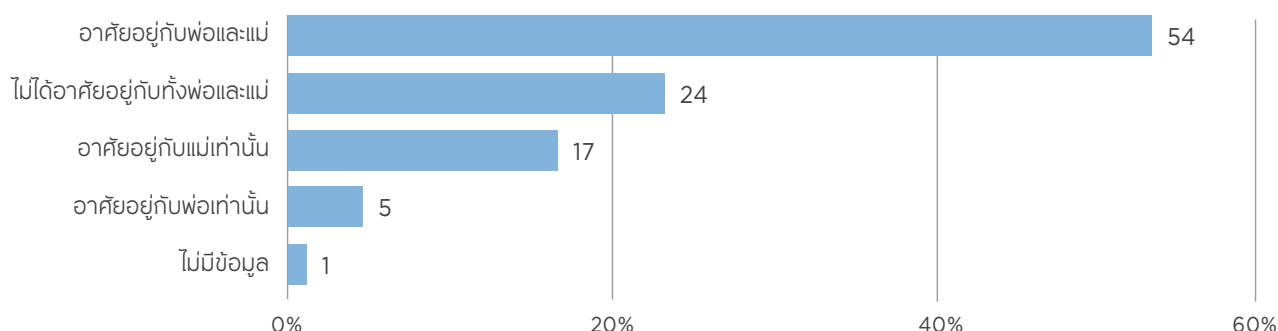
1.2.1 ความก้าวหน้าด้านการแพทย์และสาธารณสุข ส่งผลให้อัตราการตายของเด็กเล็กลดลง แต่ยังพบปัญหาด้านพัฒนาการล่าช้า รวมถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว

ความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์และสาธารณสุขของประเทศไทยที่ผ่านมา ส่งผลให้เด็กเล็กอายุ 0 - 5 ปี มีแนวโน้มอัตราการตายลดลง และสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals-SDGs) ที่กำหนดเป้าหมายภายในปี ค.ศ. 2030 ให้มีอัตราการตายของทารกแรกเกิด

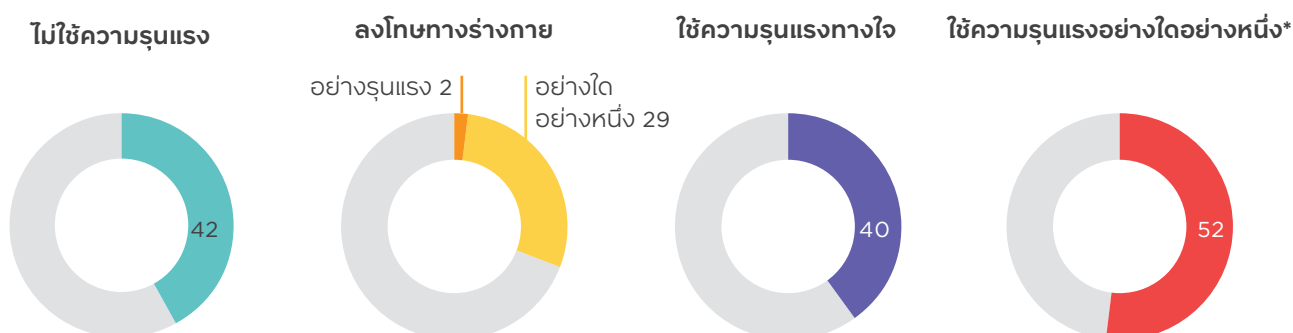
หรือเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี อยู่ที่ 12 คน ต่อเด็กเกิดมีชีวิต 1,000 คน (ของไทยอยู่ที่ 8.6 คน) อย่างไรก็ตาม ยังพบเด็กมีปัญหาด้านพัฒนาการโดยในไตรมาส 3 ของปี 2564 มีค่าเฉลี่ยอยู่เพียงร้อยละ 73.5¹⁹ แสดงให้เห็นว่ามีเด็กไทยอีกกว่าร้อยละ 26 ที่เกิดมาแต่ไม่ได้รับการพัฒนาให้ไปถึงศักยภาพสูงสุดตั้งแต่อายุยังน้อย อีกทั้ง ยังพบว่าปัญหาการขาดความอบอุ่นและการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ไม่เป็นไปตาม เป้าหมาย โดยพบว่า เด็กไทยเพียงร้อยละ 54 เท่านั้นที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ โดยมากกว่าครึ่งของหัวหน้าครัวเรือนเคยเรียนสูงสุดในระดับประถมศึกษา รวมทั้งยังพบการลงโทษในครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรง

รูปภาพที่ 8 การอยู่อาศัยของเด็กและรูปแบบการอบรมระเบียบวินัยที่เด็กได้รับ

การอยู่อาศัยของเด็ก*

เด็กอายุ 0-17 ปี*

ร้อยละของเด็กอายุ 10-14 ปี ที่ได้รับการอบรมระเบียบวินัยในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา จำแนกตามวิธีการอบรม

ที่มา: การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562

¹⁹ Health KPI กระทรวงสาธารณสุข. http://healthkpi.moph.go.th/kpi2/kpi/index/?id=1678&kpi_year=2564

ทั้งนี้ ที่ผ่านมามีการให้ความรู้กับพ่อแม่ผ่านทางโรงเรียนพ่อแม่ เพื่อให้การดูแลและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้งในระยะตั้งครรภ์และระยะหลังคลอด การสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการให้บริการและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งการตรวจคัดกรอง การให้วิตามินและสารอาหารที่จำเป็น อาทิ แคลเซียม เหล็ก กรดโฟลิก ไอโอดีน และการพัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ อาทิ พัฒนาระบบการฝากครรภ์ที่มีคุณภาพ สนับสนุนให้สตรีทุกคนมีการฝากครรภ์ผ่านทางโครงการฝากครรภ์คุณภาพฟรี การเข้าถึงการศึกษาในระดับปฐมวัย โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด

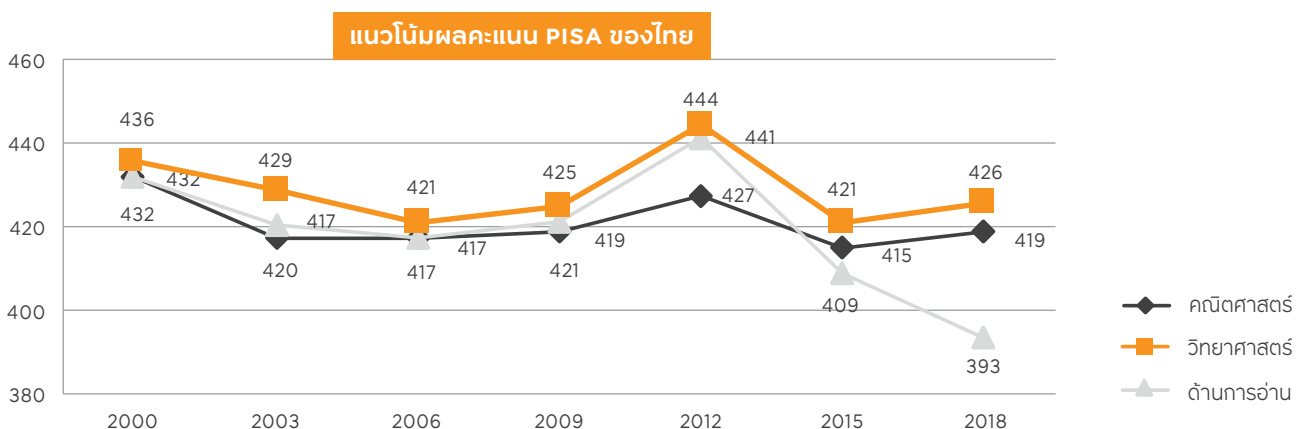
อย่างไรก็ตาม ยังมีช่องว่างเรื่องการดูแลหญิงตั้งครรภ์ที่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ การขาดสถาบันที่จะเข้ามาดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี เพื่อรองรับครอบครัวที่ขาดความพร้อม สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยยังมีปัญหาเชิงคุณภาพ ค่านิยมในการเร่งเรียนเขียน อ่าน คำนวน เด็กจำนวนมากยังไม่ได้รับการคุ้มครองเด็ก และการดูแลที่ดี การขาดหน่วยงานดำเนินการในระดับพื้นที่ ด้านการคุ้มครองเด็ก ปัจจัยเชิงโครงสร้างด้านกฎระเบียบการทำงานยังไม่เอื้อต่อการสนับสนุนครอบครัวในการดูแลลูก จากรายงาน Women, Business and the Law 2020²⁰ พบว่า ประเทศไทยได้คะแนนเท่ากับ 78.1 คะแนน จาก 100 คะแนน โดยมีคะแนนด้านความเป็นพ่อแม่ (Parenthood) ต่ำที่สุด ซึ่งได้คะแนนเพียง 20 คะแนนจาก 100 คะแนน เนื่องจากกฎระเบียบที่ยังไม่เอื้อต่อการเลี้ยงดูบุตร/สนับสนุนพ่อแม่ให้มีเวลาได้อยู่กับบุตร/ผลกระทบต่อการทำงานของผู้หญิงหลังมีบุตร

1.2.2 คุณภาพการศึกษา และระบบนิเวศการเรียนรู้ ยังเป็นปัญหาที่ท้าทายการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับผลิตภาพ

ที่ผ่านมา เด็กวัยเรียนเกือบร้อยละ 100 ได้เข้าเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายอีกทั้ง มีการดำเนินนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี รวมถึงนโยบายรัฐที่สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนทุกคน อย่างไรก็ตาม ในมิติคุณภาพของการศึกษาไทยยังคงเป็นปัญหา โดยเฉพาะทักษะที่จำเป็นที่สะท้อนจากการทดสอบในโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA) ที่เน้นการประเมินความสามารถของนักเรียนในการใช้ความรู้ และทักษะเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริงที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะการอ่าน และหากพิจารณาคะแนนในภาพรวม พบว่ายังมีช่วงคะแนนที่ห่างจากค่าเฉลี่ยของ OECD ค่อนข้างมาก

ทั้งนี้ ที่ผ่านมามีการผลักดันกฎหมายในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ อาทิ พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัยฯ พระราชบัญญัติเขตพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

รูปภาพที่ 9 แนวโน้มผลการประเมินของนักเรียนไทยจาก PISA 2000 ถึง PISA 2018

ที่มา: สสวท., OECD PISA Result.

²⁰ จัดทำโดยธนาคารโลก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์กฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ของ 190 ประเทศทั่วโลกที่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงผ่าน 8 ตัวชี้วัด ตั้งแต่เรื่องการแต่งงาน ความเป็นพ่อแม่ การทำงาน ความเท่าเทียมเรื่องค่าจ้าง เสรีภาพในการเคลื่อนย้าย การให้โอกาสสู่การเป็นผู้ประกอบการ ความเท่าเทียมในการครองสินทรัพย์และความเท่าเทียมของการได้รับบำนาญ

รูปภาพที่ 10 การเปรียบเทียบผลประเมินของนักเรียนไทยจาก PISA 2018 กับประเทศสมาชิกอื่น

ที่มา: สสวท., OECD PISA Result.

รวมถึงการดำเนินนโยบายและมาตรการเพื่อเพิ่มคุณภาพทางการศึกษา อาทิ การจัดตั้งห้องปฏิบัติการ STEM Lab ต้นแบบ การขยายและยกระดับอาชีวศึกษาทวิภาคี การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการจัดทำโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนา (Partnership School) การจัดทำหลักสูตร KOSEN จากประเทศ ญี่ปุ่น การจัดตั้งสถาบันการศึกษาโดยภาคเอกชนเพื่อพัฒนาแรงงานทักษะสูง อาทิ วิทยาลัยเทคโนโลยีปัญญาภิวัฒน์ โรงเรียนกำเนิดวิทย์ รวมถึงการเปิดโอกาสให้สถาบันต่างชาติที่มีศักยภาพสูงเข้ามาจัดการศึกษา ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเข้ามามีส่วนช่วยในการศึกษาและการเรียนรู้ อาทิ โครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ (Thai MOOC) โครงการเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (Education Technology) ต่าง ๆ เช่น KruLab ที่เป็นแพลตฟอร์มการพัฒนาครูออนไลน์ เพื่อการจัดการเรียนรู้และแนะแนวการศึกษาแห่งอนาคต เป็นต้น **แต่การดำเนินงานยังครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่จำกัด** อีกทั้ง ยังต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตให้มีความพร้อม และเข้าถึงอย่างเท่าเทียมในทุกพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมการนำเทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาใช้ในระดับนโยบาย โดยคำนึงถึงการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นสำคัญ สำหรับในวัยแรงงานได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพแรงงานทั้งก่อนเข้าสู่ตลาดงานและผู้ที่อยู่ในตลาดงาน อาทิ การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน

และภาคส่วนต่าง ๆ ในการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษา การผลิตและสร้างผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยเฉพาะสาขาที่เป็นเป้าหมาย ศูนย์ฝึกอบรมเทคโนโลยีขั้นสูง รวมถึงการกำหนดมาตรฐานและค่าจ้าง เพื่อจูงใจให้มีการพัฒนาศักยภาพแรงงาน **แต่ผลิตภาพแรงงานไทยยังอยู่ในระดับต่ำ โดยแรงงานไทยยังมีทักษะหลายด้านที่ต่ำกว่าความคาดหวังของผู้ประกอบการ**

นอกจากนี้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตยังเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญ ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่ส่งผลให้แรงงานต้องมีการปรับตัวและยกระดับทักษะอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน ช่วงชีวิตของคนก็เดิมแบ่งได้เป็น 3 ช่วงชีวิต (Three-stage Life) ได้เปลี่ยนไปสู่วิถีชีวิตแบบหลายช่วงชีวิต (Multistage Life) กล่าวคือ ไม่ได้ดำเนินชีวิตในแบบเดิมที่เริ่มจากการเรียน ทำงาน และเกษียณ แต่เป็นการผสมผสานการดำเนินชีวิตของทั้งสามช่วงเข้าด้วยกันแบบไม่เรียงตามลำดับเวลา คือ แม้ช่วงวัยเรียนก็สามารถทำงานได้ ในช่วงวัยทำงาน และวัยเกษียณ (ซึ่งมีแนวโน้มที่คนมีอายุยืนยาวขึ้น) ก็สามารถกลับมาเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะและทำงานไปพร้อมกันได้ ส่งผลให้ระบบการเรียนรู้ต้องพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ แนวคิดหนึ่งที่จะสามารถตอบโจทย์วิถีชีวิตแบบหลายช่วงชีวิตได้คือ ระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่สามารถ

²¹ สสวท. Lifelong Learning ตอบโจทย์วิถีชีวิตรูปแบบใหม่ Multistage Life. <https://www.facebook.com/290231041158403/posts/1568773096637518/> วันที่ 26 สิงหาคม 2563

ตอบโจทย์การเรียนรู้ของกลุ่มคนทุกช่วงวัย²¹ แม้ว่าที่ผ่านมา จะมีความตระหนักของการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต **แต่ยังขาดแนวทางในการดำเนินการร่วมกันที่ชัดเจนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

1.2.3 การมีส่วนร่วมในตลาดงานของ ประชากรวัยแรงงานเพศหญิงยัง ต่ำกว่าเพศชาย

อัตราการมีส่วนร่วมในตลาดงานของเพศหญิงน้อยกว่าเพศชาย มาโดยตลอด โดยผู้หญิงมีส่วนร่วมในตลาดงานเพียงประมาณ ร้อยละ 60 ของวัยแรงงานหญิงทั้งหมด ขณะที่ผู้ชายอยู่ที่ร้อยละ 75 – 78 ของวัยแรงงานชายทั้งหมด ทั้งนี้ วัยแรงงานหญิงเป็น กลุ่มใหญ่ที่ออกจากตลาดงานค่อนข้างเร็ว โดยเริ่มหยุดทำงาน ตั้งแต่อายุ 45 ปี โดยเฉพาะแรงงานผู้หญิงที่มีทักษะไม่สูงหรือ กลุ่มที่จบการศึกษาน้อยกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาเหตุหลักมาจากผู้หญิงจำนวนหนึ่งจำเป็นต้องออกจากตลาดงานเพื่อ มาทำหน้าที่ในการดูแลครอบครัว²² อาทิ บุตร คนป่วย ผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีมาตรการที่เป็นรูปธรรมชัดเจนในการช่วยเหลือและลดอุปสรรคในการทำงานของผู้หญิง อีกทั้งยัง พบว่าการมีบุตรส่งผลกระทบต่อค่าจ้างของแรงงานหญิง โดยแรงงานที่ไม่มีบุตรจะมีระดับค่าจ้างเฉลี่ยที่สูงกว่าแรงงานที่มี บุตร ซึ่งความแตกต่างนี้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลา 30 ปี แรงงานหญิงมีค่าจ้างเฉลี่ยลดลงหลังจากการมีบุตร โดยมี

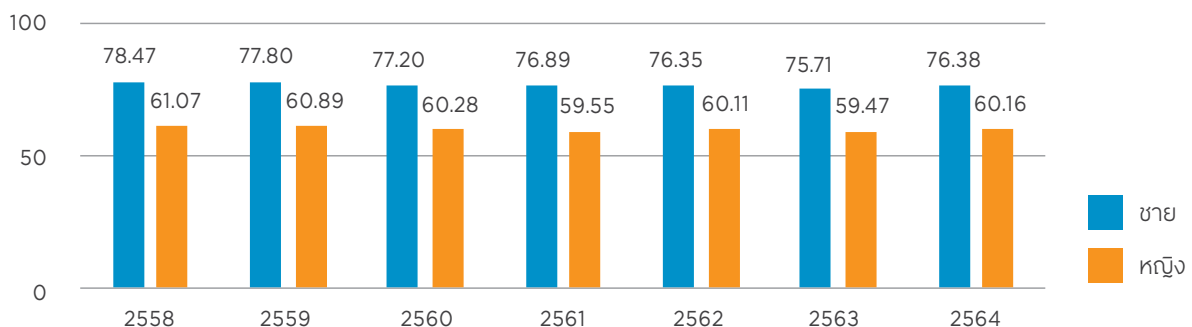
สาเหตุมาจากชั่วโมงการทำงานที่ลดลงเนื่องจากต้องแบ่งเวลา ดูแลบุตร และขาดแนวทางการสนับสนุนสิทธิที่พึงมีของผู้หญิง ที่มีบุตร ทั้งในเรื่องการลาคลอด ความช่วยเหลือจากภาครัฐในการเลี้ยงดูบุตร การกีดกันการจ้างงานของแรงงานหญิงที่มีบุตร ในตลาดงาน โดยล่าสุดมีการรับคำร้องเกี่ยวกับการถูกเลิกจ้าง ของหญิงตั้งครรภ์ที่ถูกให้ออก เป็นกลุ่มแรกจากผลกระทบจาก สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

1.2.4 โอกาสในการพัฒนาสำหรับกลุ่มคน ประสบางยังมีจำกัด

1) คนพิการส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงการศึกษาและมีแนวโน้ม ประสบัญชีการไม่มีงานทำ

ในปี 2564 จำนวนคนพิการในประเทศไทยที่ได้รับการออก บัตรประจำตัวคนพิการ²³ จำนวน 2,102,384 คน เป็นเพศชาย 1,098,117 คน และเพศหญิง จำนวน 1,004,267 คน ส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 1,168,165 คน รองลงมาวัย ทำงานอายุระหว่าง 15 – 59 ปี จำนวน 855,816 คน ส่วนคน พิการวัยเด็กและวัยเรียน (แรกเกิด – 21 ปี) จำนวน 151,163 คน โดยสาเหตุความพิการส่วนใหญ่ร้อยละ 47.31 แพทย์ไม่ระบุสาเหตุ ความพิการได้ รองลงมาไม่ทราบสาเหตุ ร้อยละ 24.24 และความ เจ็บป่วย ร้อยละ 20.26 อีกทั้ง ประเทศไทยยังมีคนพิการที่เกิดจาก การประสบอุบัติเหตุมากติดอันดับต้น ๆ ของโลก ทำให้มีคนพิการ เพิ่มขึ้นใหม่มากกว่าปีละ 6,000 คน

รูปภาพที่ 11 อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานจำแนกตามเพศ ปี 2558 – 2564

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน (ไตรมาส 1)

²² ธนาคารแห่งประเทศไทย. แบบสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (Labor Force Survey: LFS)

²³ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564

การศึกษาและการเรียนรู้²⁴ แม้ที่ผ่านมารัฐบาลจะมีการดำเนินนโยบายส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาแก่คนพิการ อาทิ การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในรูปแบบโรงเรียนเฉพาะความพิการ 48 แห่ง ศูนย์การศึกษาพิเศษ 77 แห่ง รวมถึงการเรียนร่วมในทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และการอุดมศึกษา ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการศึกษาแก่ผู้พิการในอัตราที่มากกว่าผู้เรียนปกติ แต่จากข้อมูลในปี 2564 กลับพบว่า คนพิการที่ได้รับการศึกษามีจำนวน 1,625,191 คน โดยมีการศึกษาสูงสุดเพียงระดับประถมศึกษามากถึง 1,323,640 คน (ร้อยละ 81.45) รองลงมาคือ มัธยมศึกษา (ร้อยละ 11.60) การศึกษานอกระบบและอื่น ๆ (ร้อยละ 3.35) ตามลำดับ ส่วนคนพิการที่ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียง 26,187 คน (ร้อยละ 1.61) ขณะที่คนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษาอีกจำนวน 477,193 คน

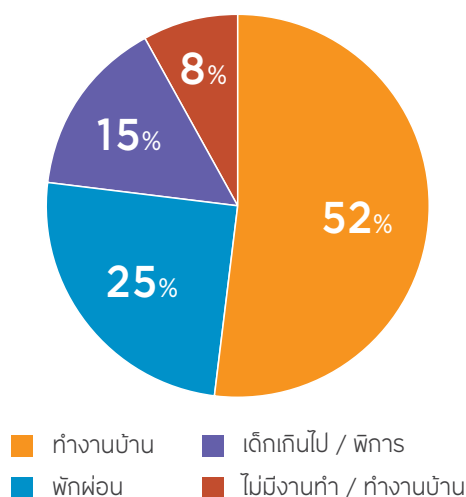
การมีงานทำและการจ้างงาน คนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน (15 – 59 ปี) มีจำนวน 855,816 คน แต่เป็นคนพิการในวัยทำงานที่ประกอบอาชีพได้เพียง 315,164 คน (ร้อยละ 36.83) โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป ประกอบกิจการส่วนตัวหรืออาชีพอิสระ ขณะที่คนพิการในวัยทำงานที่สามารถประกอบอาชีพได้แต่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพมีมากถึง 487,846 คน (ร้อยละ 57.00) และคนพิการในวัยทำงานที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เนื่องจากพิการมาก จนช่วยเหลือตนเองไม่ได้ 52,806 คน (ร้อยละ 6.17) และแม้ที่ผ่านมาจะมีมาตรการในการส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการ อาทิ การจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 มาตรา 33 กำหนดให้สถานประกอบการที่มีพนักงานตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป ต้องรับคนพิการเข้าทำงาน 1 คน แต่จากข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2564²⁵ กลับพบว่า มีคนพิการได้รับการจ้างงานตามมาตรา 33 เพียง 27,690 คน จากจำนวนที่ต้องจ้างทั้งหมด 82,192 คน ทั้งนี้ สาเหตุการจ้างงานคนพิการค่อนข้างน้อย เนื่องจากเจตคติทางสังคม ความพร้อม และข้อจำกัดในการทำงานและการเดินทางไปทำงานของ คนพิการ สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ยังไม่จูงใจ รวมถึงปัญหาความไม่เข้าใจขั้นตอนการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ ส่งผลให้ภาคเอกชน

ส่วนใหญ่เลือกที่จะปฏิบัติตามมาตรา 34 การส่งเงินเข้ากองทุนคนพิการแทนการจ้างงานคนพิการ²⁶ ซึ่งอาจทำให้คนพิการขาดโอกาสในการทำงานได้

2) กลุ่ม NEETs – โอกาสการพัฒนาทุนมนุษย์ของเด็ก และเยาวชนที่หายไป

กลุ่ม NEETs – Not in Education, Employment or Training หมายถึงเยาวชนอายุ 15 – 24 ปี ที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา การทำงาน หรือการฝึกอบรม โดยในปี 2564 ประเทศไทยมีประชากรกลุ่ม NEETs กว่า 1.06 ล้านคน โดยกว่าร้อยละ 52 ทำงานบ้าน และกว่าร้อยละ 90 เป็นเพศหญิง²⁷ อีกทั้งสัดส่วนกลุ่ม NEETs ประมาณร้อยละ 25 เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ไม่ต้องการทำอะไร (กลุ่ม Resting) ซึ่งพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 141,329 คน ในปี 2557 เป็น 259,609 คน ในปี 2564 โดยอาจจะเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจฐานของเด็กกลุ่ม NEETs ที่มีทั้งมาจากครัวเรือนยากจนและครัวเรือนที่ร่ำรวย โดยปัญหาหลักของประชากรกลุ่ม NEETs มีทั้งปัจจัยด้านความอบอุ่นในครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญทั้งในเรื่อง

รูปภาพที่ 12 การจำแนกประเภทกลุ่ม NEETs

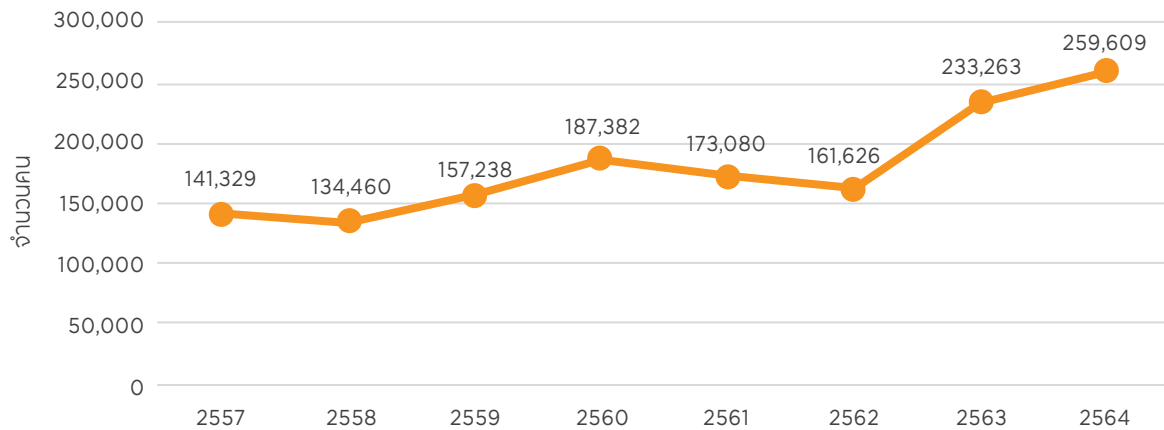
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน (ไตรมาส 1)

²⁴ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ช้อ ... ณ เดือนธันวาคม 2564

²⁵ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. สถิติการจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการ ณ วันที่ 31 มีนาคม 2564

²⁶ ข้อมูลการสำรวจของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

²⁷ ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลโดยกองยุทธศาสตร์การพัฒนากฎหมายและสังคม

รูปภาพที่ 13 จำนวนกลุ่ม NEETs ในกลุ่ม resting (คน) ปี 2557 – 2564

ที่มา: ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลโดย สศช.

การสื่อสาร การสนับสนุน และการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง บุตร หรือปัญหาเชิงโครงสร้างที่พ่อแม่ต้องไปทำงานนอกพื้นที่และไม่ได้อยู่กับบุตร ความยากจน การจัดการเรียนการสอน ที่ไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและเป้าหมายในชีวิตทำให้เลือกออกจากระบบการศึกษา การขาดช่องทางด้านอาชีพ การตัดรอนของสังคม ทำให้การกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาจึงมีน้อย ระบบการรับคนเข้าทำงานที่ต้องอายุ 18 ปีขึ้นไป ส่งผลให้เยาวชนบางส่วนที่ต่ำกว่า 18 ปี และมีฐานะทางบ้านที่ยากลำบากขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ

ทั้งนี้ ปัจจุบันกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ได้มีมาตรการให้ความช่วยเหลือเด็กกลุ่มยากจน รวมถึงติดตามเด็กกลุ่มดังกล่าวเข้าสู่ระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังต้องอาศัยการจัดทำและเชื่อมโยงนโยบายในหลายมิติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ในขณะนี้ยังไม่มีมาตรการสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่ม NEETs ที่เป็นรูปธรรมมากนัก

3) ผู้พ้นโทษยังประสบปัญหาการถูกตีตรา (Stigmatization) และข้อจำกัดของกฎหมาย อันเป็นอุปสรรคสำคัญในการกลับคืนสู่สังคม

ประเทศไทยมีผู้ต้องขังสูงเป็นอันดับ 6 ของโลก²⁸ และอันดับ 3 ของทวีปเอเชีย โดยกว่าร้อยละ 80 เป็นผู้ต้องขังในคดีอาชญากรรม ซึ่งผู้เสพยาเสพติดกลุ่มหลัก คือ เด็กและเยาวชน และเป็น

ช่วงอายุที่เข้ารับการบำบัดมากที่สุด จากข้อมูล ของผู้เข้ารับการบำบัดของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ในปี 2563 มีผู้เข้ารับการบำบัด 194,184 คน โดย 37,640 คน อยู่ในช่วงอายุ 15 – 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.38 รองลงมาเป็นช่วงอายุ 25 – 29 ปี และ 30 – 34 ปี ตามลำดับ²⁹ สำหรับด้านจำนวนผู้ต้องขัง นั้น พบว่า ในปี 2562 มีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วประเทศ³⁰ มากถึง 378,673 คน ในขณะที่เรือนจำสามารถรองรับได้เพียง 200,000 คน ซึ่งปัจจัยหนึ่งอาจเกิดจากความไม่เอื้ออำนวยของระบบ เนื่องจากมีกฎหมายที่มีโทษทางอาญาคือ โทษจำคุกค่อนข้างมาก ดังนั้น เมื่อถูกจับในคดีอาญาแม้จะไม่ใช้คดีที่ใช้ความรุนแรงก็ต้องตกเป็นนักโทษ และจากการเข้าไปอยู่ในเรือนจำ เมื่อพ้นโทษออกมาจะประสบปัญหาการถูกตีตราหรือมลทิน (Stigmatization) ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมและครอบครัว เป็นอุปสรรคสำคัญในการกลับคืนสู่สังคม โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพ และนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ โดยในปี 2563 คิดเป็นร้อยละ 12.6 และกว่าร้อยละ 65 เป็นผู้กระทำผิดซ้ำในคดีอาชญากรรม³¹

ที่ผ่านมา ภาครัฐได้มีการดำเนินนโยบาย ด้านการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้ฝึกทักษะอาชีพ อาทิ โครงการประชารัฐ ร่วมสร้างงาน สร้างอาชีพผู้ต้องขังผ่านการจัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการประสานความร่วมมือระหว่าง กรมราชทัณฑ์ กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างโอกาส

²⁸ World Prison Brief (WPB). 2018

²⁹ สมิตานัน หงษ์สตาร์. (2564). เปิดเทรนด์ยาเสพติดวัยรุ่นไทย-ตลาดยาเริ่มค้ำผ่านสกุลเงินดิจิทัล - BBC News ไทย. <https://www.bbc.com/thai/thailand-56289278>

³⁰ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กองยุติธรรมและแผนงาน กรมราชทัณฑ์. ข้อมูล ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2562

³¹ กรมราชทัณฑ์. กระทรวงยุติธรรม. อัตราผู้กระทำผิดซ้ำ. <http://www.correct.go.th/recstats/index.php>

และคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้ต้องขัง ตลอดจนเตรียมความพร้อมก่อนพ้นโทษ การจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (Center for Assistance to Reintegration and Employment: CARE) ภายในเรือนจำทัณฑสถาน และสำนักงานคุมประพฤติทั่วประเทศจำนวน 256 แห่ง ด้านการติดตามหลังพ้นโทษ มีการจัดทำโครงการพัฒนาระบบรายงานผลการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ผู้พ้นโทษผู้ถูกคุมความประพฤติ หรือระบบรายงานผลการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพผู้พ้นโทษ (Care Support) เพื่อติดตามภาพรวมการดำเนินชีวิตของผู้พ้นโทษในการประกอบอาชีพ

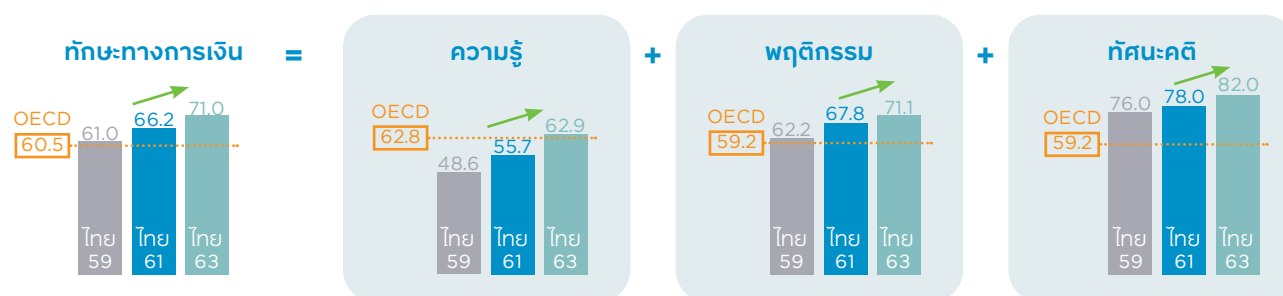
ทั้งนี้ เนื่องด้วยข้อจำกัดของกระบวนการยุติธรรมของไทยที่ออกแบบให้มีการลงโทษทางอาญาดำเนินการจำคุกเป็นหลัก ตลอดจนการขาดมาตรการทางเลือกที่มีใช้การคุมขัง จนนำไปสู่ปัญหาคนล้นเรือนจำในปัจจุบัน³² และเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษยังต้องเผชิญกับกฎหมายที่มีการกำหนดลักษณะต้องห้ามในการประกอบอาชีพของผู้เคยต้องคำพิพากษาจำคุก อาทิ พระราชบัญญัติกบฏ พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 และการไม่ลบลบประวัติอาชญากรรมของผู้พ้นโทษ อีกทั้ง กฎหมายบางฉบับยังมีลักษณะกีดกันผู้พ้นโทษให้ไม่สามารถประกอบอาชีพบางประเภทได้ อาทิ งานรักษาความปลอดภัย งานנדวแผนไทย ทั้งนี้ ในแต่ละปีจะมีผู้พ้นโทษประมาณ 140,000 คน ที่ต้องการหางานทำ ซึ่งจากข้อจำกัดดังกล่าวอาจก่อให้เกิดต้นทุนค่าเสียโอกาสจากกำลังแรงงานที่หายไปจากระบบเศรษฐกิจ รวมทั้งทัศนคติของสังคมที่ยังขาดการยอมรับและไว้วางใจผู้พ้นโทษ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการกลับคืนสู่สังคม

1.2.5 ประชาชนยังไม่มีความมั่นคงทางการเงินภายหลังการเกษียณ

จากผลการสำรวจพฤติกรรมทางการเงินด้านการออมของคนไทยในปี 2563³³ พบว่า คนไทยมีทักษะทางการเงิน อยู่ที่ร้อยละ 71.0 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปี 2559 ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 61.0 และมีทักษะทางการเงินทั้ง 3 ด้านสูงกว่าค่าเฉลี่ย OECD เป็นปีแรก อย่างไรก็ตาม สำหรับในเรื่องการออมนั้น พบว่าแม้ว่าจะมีความตระหนักเรื่องการออมสูงขึ้น แต่จำนวนคนที่สามารถออมได้ตามแผนที่ตั้งไว้ มีเพียงร้อยละ 17.8 ลดลงจากปี 2561 (ร้อยละ 18.6) ทั้งนี้ พบว่า เจเนอเรชัน Baby Boomer เป็นกลุ่มที่ออมมากที่สุด อีกทั้ง ประชาชนทั่วไปยังมีการเข้าสู่ระบบหลักประกันและระบบการออมค่อนข้างน้อย โดยเป็นสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เพียง 2.4 ล้านคน (ณ พฤษภาคม 2564)

หากพิจารณากลุ่มประชากรที่มีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาททั่วประเทศ³⁴ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการไม่มีเงินออมคือ ร้อยละ 52.3 รายได้ไม่พอเหลือไว้ออม ร้อยละ 24.2 มีเหตุจำเป็นต้องใช้เงิน และร้อยละ 18.6 มีการหนี้สิน ขณะที่จำนวนหนี้สินครัวเรือนทั่วประเทศมีทิศทางปรับเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง³⁵ โดยเฉพาะกลุ่มวัยเริ่มทำงาน (ช่วงอายุ 25 - 35 ปี) มีแนวโน้มเป็นหนี้เร็วขึ้นและคุณภาพหนี้มีแนวโน้มด้อยลง³⁶ โดยกว่าครึ่งหนึ่งมีหนี้จากสินเชื่ออุปโภคบริโภคและหนี้บัตรเครดิต ซึ่งลูกหนี้ในกลุ่มนี้มีสัดส่วนการเป็นหนี้เสียสูงถึง 1 ใน 5 ที่ผ่านมา ภาครัฐได้มีการดำเนินนโยบายเพื่อสนับสนุน

รูปภาพที่ 14 พัฒนาการของระดับทักษะทางการเงินและสัดส่วนประชากรที่มีการออมเพื่อการเกษียณ

ที่มา: สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

³² สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ทางออกที่ไม่ใช่คุก: อนาคตของการใช้มาตรการที่มีใช้การคุมขังในประเทศไทย 2562

³³ ธนาคารแห่งประเทศไทยและสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2563). รายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทยปี 2563

³⁴ ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก ธนาคารออมสิน (2561) การวิจัยและสำรวจพฤติกรรมการออมของประชาชนฐานราก

การเตรียมความพร้อมด้านการเงินให้ประชากรก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยการยกระดับรายได้ ส่งเสริมการออม ลดภาระหนี้สินในกลุ่มประชากรที่ยากจน เพิ่มหลักประกันทางสังคมแก่แรงงานนอกระบบ อาทิ เพิ่มสิทธิประโยชน์ในมาตรา 40 ของกองทุนประกันสังคมเพื่อจูงใจให้แรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบประกันสังคมมากขึ้น จัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติครอบคลุมแรงงานนอกระบบที่มีอายุระหว่าง 15 - 60 ปี การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน โดยจัดทำพระราชบัญญัติห้ามเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินอัตรา จัดตั้งโครงการแก้ไขปัญหาหนี้ส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกัน (คลินิกแก้หนี้)

อย่างไรก็ตาม การมีรายได้ไม่เพียงพอ การมีภาระหนี้สิน และการขาดทักษะทางการเงินล้วนเป็นอุปสรรคทางด้านการออมของคนไทย และมีแนวโน้มที่ทำให้คนไทยเลือกที่จะออมเพื่อใช้ยามฉุกเฉินมากกว่าการออมในระยะยาวเพื่อการใช้ชีวิตหลังจากเกษียณอายุ นอกจากนี้ อัตราการสมทบหรือมาตรการช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากภาครัฐยังไม่สามารถนำไปสู่จำนวนเงินที่เพียงพอเพื่อไว้ใช้ยามเกษียณได้ จากข้อมูล Gross Pension Replacement Rate pension benefit as a share of individual lifetime average earnings ของ OECD ในปี 2018 พบว่าประเทศไทยมีอัตราการทดแทนรายได้หลังเกษียณที่ร้อยละ 37.5 (ค่าเฉลี่ยของ OECD อยู่ที่ร้อยละ 52) สอดคล้องกับการศึกษาของ Deloitte & Touche Consulting Group ภายใต้การดำเนินการของสำนักงานเศรษฐกิจการคลังที่ระดับรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพหลังเกษียณ โดยอัตราทดแทนรายได้หลังเกษียณ (Replacement Rate) ของไทยควรอยู่ที่ร้อยละ 50 - 60 ซึ่งหากพิจารณารายได้หลังเกษียณในหลักประกันประเภทต่างๆ จะพบว่ามีเพียงข้าราชการที่จะมีรายได้เพียงพอที่ร้อยละ 50 - 70 ของเงินเดือนเดือนสุดท้ายเท่านั้น³⁵ อีกทั้งปัจจุบันยังไม่มีระบบการออมภาคบังคับสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบซึ่งมีสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ส่งผลให้คนไทยหลายคนยังไม่มีหลักประกันด้านรายได้

1.2.6 โครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมยังไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ

ในภาพรวมประเทศไทยมีโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมที่รองรับการดำเนินชีวิตของประชากรในทุกกลุ่มวัยในทุกมิติ ในมิติด้านสุขภาพ มีสถานที่สาธารณะต่างๆ อาทิ สวนสาธารณะ สนามกีฬา ลานอเนกประสงค์ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชน ระดับโรงเรียน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ที่เอื้อแก่การมีกิจกรรมทางกายเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี จำนวนทั้งสิ้นกว่า 40,000 แห่ง³⁸ มิติด้านการศึกษาและการพัฒนากิจการ มีสถานที่ที่เอื้อให้เกิดการศึกษาทุกช่วงวัย ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้กลาง (Co-working space) ห้องสมุดสาธารณะ อีกทั้งยังมีการขนส่งสาธารณะที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตในพื้นที่ต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเคลื่อนย้ายเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม การสร้างสภาพแวดล้อมไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานในมิติอื่น ๆ ด้วย อาทิ การยอมรับนับถือกันในสังคม การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการออกแบบที่เป็นสากลเป็นมิตร และเป็นธรรมเพื่อคนทั้งมวล

ที่ผ่านมา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อคนทั้งมวล เป็นการดำเนินงานจากหลายหน่วยงานโดยเฉพาะการปฏิรูปให้เกิดระบบขนส่งสาธารณะเพื่อคนทั้งมวล อาทิ บริษัท ระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ได้มีแผนติดตั้งลิฟท์สำหรับคนพิการให้ครบทุกสถานี กรุงเทพมหานครมีนโยบายในการก่อสร้างลิฟท์สำหรับผู้สูงอายุและคนพิการของระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีการดำเนินการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกับ 19 กระทรวง และ 2 สำนัก เพื่อติดตามนโยบาย และแผนการสนับสนุนการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ซึ่งปัจจุบันมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 22,259 แห่ง จาก 43,024 แห่ง (51.74%) (ข้อมูล ณ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2561) รวมถึงขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่สำหรับคนทั้งมวล "Smile City For All" จำนวน 13 จังหวัด โดยร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อน

35 สศช. (2562). รายงานภาวะสังคมไทย ไตรมาสสอง ปี 2562

36 ธนาคารแห่งประเทศไทย (2562). วนิชทางการเงินของครัวเรือนไทย และบทบาทของธนาคารแห่งประเทศไทย ในการแก้ปัญหานี้ครัวเรือน

37 สศช. รายงานภาวะสังคมไทย 4/2563

38 กรมพลศึกษา. 2563. <https://data.go.th/dataset/stadium>

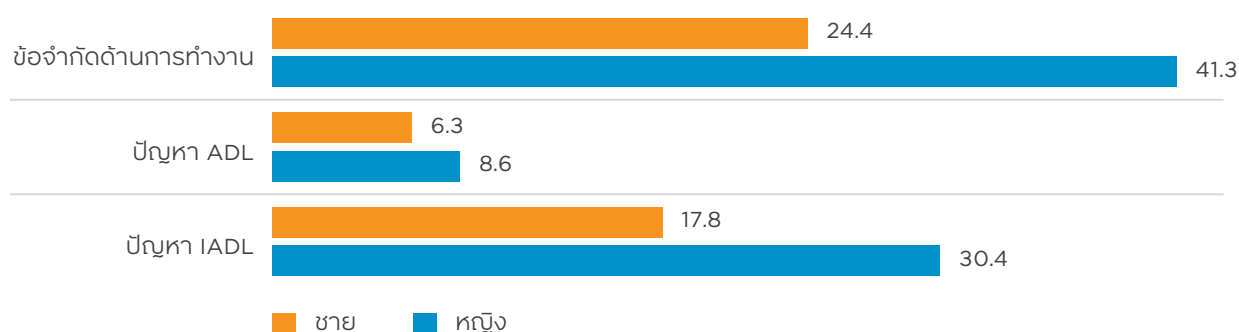
การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการภายใต้แนวคิด
การจัดสภาพแวดล้อมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้
(Accessibility for All Act: AAA)

อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมบางส่วนยังคงเป็นข้อจำกัด
ในการพัฒนาในบางประการ อาทิ ระบบขนส่งสาธารณะที่ยังไม่
ครอบคลุมและยังไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตของประชากรทุกกลุ่มวัย
อย่างแท้จริง ทั้งพื้นที่ทางเท้าที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของ
กลุ่มผู้พิการ ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะที่ไม่เหมาะสมกับกลุ่ม
ผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้พิการ พื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่เสื่อมโทรมและ
ไม่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ และไม่เอื้อต่อการให้ประชาชนมีพฤติกรรม
ทางกายอย่างเหมาะสม รวมทั้งยังมีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งใน
เรื่องการจัดการขยะ มลพิษทางน้ำ และมลพิษทางอากาศ

1.2.7 ผู้สูงอายุกว่า 1 ใน 3 มีฐานะยากจน แม้ว่าจะมีงานทำ รวมถึงยังมีปัญหา สุขภาพและมีแนวโน้มการอยู่คนเดียวมากขึ้น

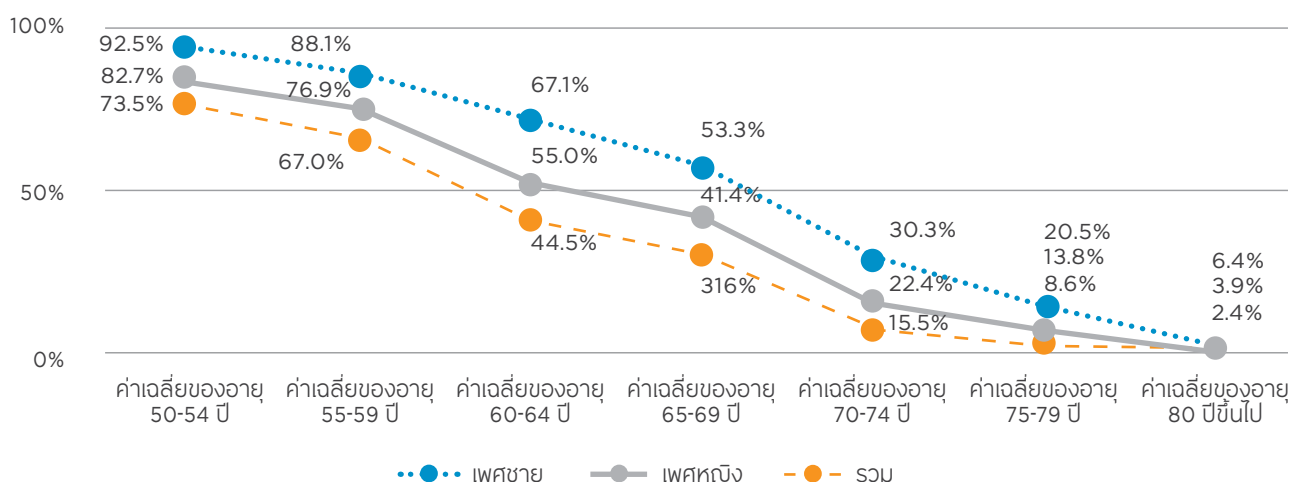
ในปี 2564 ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่ยังคงทำงานมีประมาณ 1 ใน 3
โดยเป็นผู้ชายร้อยละ 44.4 และผู้หญิงร้อยละ 26.7 ผู้สูงอายุที่
อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีการทำงานในสัดส่วนสูงกว่าในเขต
เทศบาล หากจำแนกเป็นภูมิภาค พบว่า ภาคใต้มีสัดส่วนสูงที่สุด
ขณะที่กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนที่ต่ำที่สุด ส่วนใหญ่ประกอบ
ธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างร้อยละ 64.8 และช่วยธุรกิจครัวเรือน
โดยไม่ได้รับค่าจ้างร้อยละ 18.8 โดยส่วนใหญ่ทำงานในภาค

รูปภาพที่ 15 ข้อจำกัดด้านการทำงาน ปัญหา ADL และ ปัญหา IADL (ร้อยละ)

ที่มา: UNFPA (2564) วิเคราะห์สถานการณ์ประชากรประเทศไทย 2564.

รูปภาพที่ 16 ร้อยละของประชากรอายุ 50 ปีขึ้นไป ที่ทำงาน จำแนกตามกลุ่มอายุ ในภาพรวมและตามเพศ พ.ศ. 2562 (ไตรมาส 3)

ที่มา: โครงการสถานการณ์และแนวโน้มสภาพการทำงานของผู้สูงอายุไทย : การวิเคราะห์จากข้อมูลการสำรวจระดับประเทศ

เกษตรกรรม รองลงมาคือภาคการบริการและการค้า ทั้งนี้ กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่มีมากถึงร้อยละ 47.3 เนื่องจากสุขภาพยังแข็งแรง/ยังมีแรงทำงาน อีกร้อยละ 44.6 ต้องการหารายได้เพิ่มเพื่อเลี้ยงครอบครัวหรือตนเอง ทั้งนี้ หากพิจารณาจากข้อจำกัดด้านการทำงานของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปพบว่า มีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ การนั่งยองการเดิน 200–300 เมตร การยกสิ่งของประมาณ 5 กิโลกรัม มากถึงร้อยละ 24 ในเพศชาย และร้อยละ 41 ในเพศหญิง อีกทั้งจำนวนหนึ่งยังมีปัญหาในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน (Basic Activity of Daily Living: ADL) (อาทิ การรับประทานอาหาร การใช้ห้องน้ำ การแต่งตัว การลุกขึ้นจากท่านอน) และปัญหาการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันซับซ้อน (Instrumental Activity of Daily Living: IADL) (ได้แก่ การนับเลข การขึ้นรถบัส และการกินยา) สาเหตุเหล่านี้อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานบางส่วนไม่สามารถทำได้ อีกทั้งยังพบว่า ในปี 2562 มีผู้สูงอายุประมาณ 628,800 คน ที่มีภาวะสมองเสื่อม (เพศชาย 186,040 คน และเพศหญิง 442,760 คน)³⁹ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความเปราะบางเรื่องระบบการดูแลโดยร้อยละ 49.8 อาศัยกับคู่สมรส ร้อยละ 25.8 อาศัยอยู่ในครัวเรือนข้ามรุ่น และร้อยละ 23.2 ต้องอาศัยอยู่ตามลำพัง⁴⁰

ที่ผ่านมา ภาครัฐได้มีการดำเนินนโยบาย ด้านการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม อาทิ การพัฒนาระบบดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ตำบล (Long Term Care) การจัดทำมาตรฐานหลักสูตรการดูแลผู้สูงอายุ ด้านการคุ้มครองและจัดสวัสดิการในการดูแลผู้สูงอายุ อาทิ การสนับสนุนเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุแบบขั้นบันได (600 – 1,000 บาท) และค่าจัดการศพสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนร้อยละ 2,000 บาท ตลอดจนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุด้านการส่งเสริมการทำงานทำในผู้สูงอายุ อาทิ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ในชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุ เปิดศูนย์บริการจัดหางานสำหรับผู้สูงอายุและศูนย์ขึ้นทะเบียนหางานผู้สูงอายุทุกจังหวัด รวม 87 แห่ง กำหนดมาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจสถานประกอบการในการจ้างงานผู้สูงอายุ

กำหนดอัตราค่าจ้างรายชั่วโมงสำหรับผู้สูงอายุ จัดตั้งธนาคารสมองเพื่อเป็นศูนย์รวมผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอาชีพต่างๆ ที่เกษียณอายุแล้วและสมัครใจที่จะมาช่วยพัฒนาประเทศโดยไม่หวังผลตอบแทน ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีงานทำเพิ่มขึ้น แต่สัดส่วนของการทำงานยังไม่สูงมากนัก แสดงให้เห็นว่ายังมีข้อจำกัดบางประการที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ

1.2.8 ผู้สูงอายุจำนวนมากมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนและยังต้องพึ่งพารายได้จากแหล่งอื่น ๆ

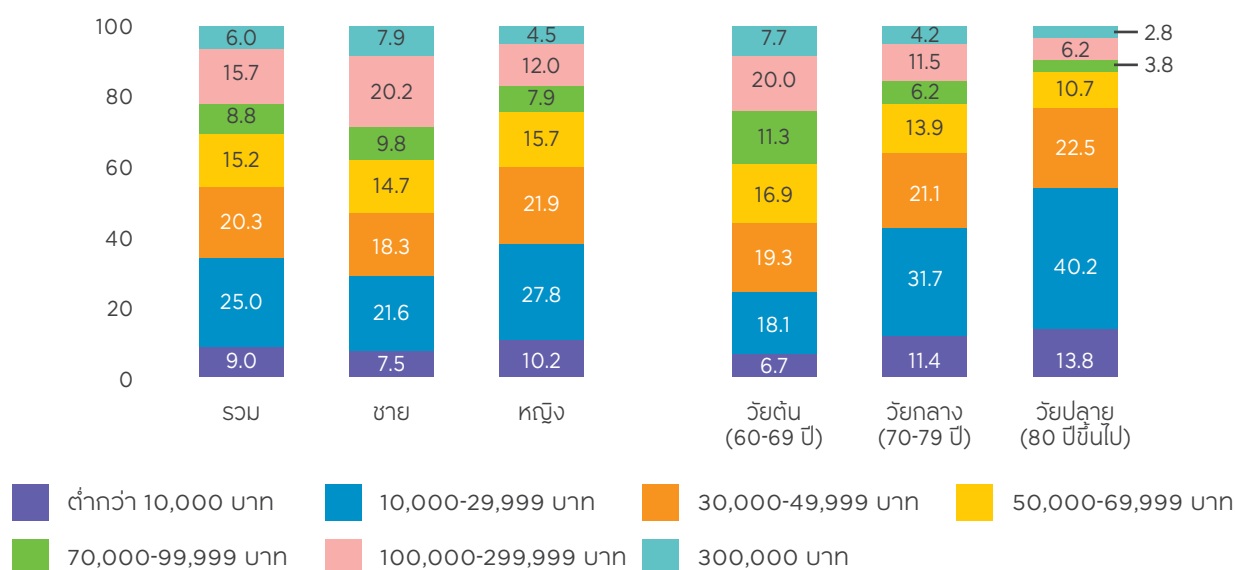
จากการสำรวจผู้สูงอายุในปี 2564 พบว่า มีผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นยากจนถึงร้อยละ 34 หรือคิดเป็น 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุทั้งหมด ซึ่งแหล่งรายได้ในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุส่วนใหญ่มาจากการทำงานร้อยละ 32.4 จากบุตรร้อยละ 32.2 และเบี้ยยังชีพร้อยละ 19.2 นอกจากนี้ ผู้สูงอายุประมาณ ร้อยละ 41.4 มีเงินออมต่ำกว่า 50,000 บาท และมีแนวโน้มอยู่คนเดียวตามลำพังเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8 ในปี 2557 เป็นร้อยละ 12.0 ในปี 2564 และอยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 20.6 เป็นร้อยละ 21.1 อีกทั้ง หากจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุตามรายได้ต่อปีพบว่า มากกว่าร้อยละ 78.3 มีรายได้ต่ำกว่า 100,000 บาทต่อปี

³⁹ สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564

⁴⁰ ศุภธิดา ชวนวัน. รูปแบบการอยู่อาศัยกับความเปราะบางของผู้สูงอายุ. <https://researchcafe.org/frailty-in-older-adults/> จากโครงการวิจัย "การดูแลผู้สูงอายุในครัวเรือนซึ่งมีรูปแบบการอยู่อาศัยที่หลากหลายในสังคมไทย เพื่อประเมินความเข้มแข็งและความต้องการสนับสนุนของครัวเรือน"

รูปภาพที่ 17 ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีรายได้ จำแนกตามรายได้ และกลุ่มอายุ ในปี 2564

ที่มา: การสำรวจผู้สูงอายุในประเทศไทยปี 2564

ทั้งนี้ จากรายงานเรื่องการเตรียมความพร้อมด้านการเงินและสุขภาพในสังคมอายุยืนของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย⁴¹ ระบุว่า คนรายได้ปานกลางอาศัยในเขตเมืองจะต้องเก็บออมเงินประมาณ 4.3 ล้านบาท เมื่ออายุ 60 ปี ถึงจะมีเงินเพียงพอใช้จ่ายจนถึงอายุ 100 ปี ส่วนคนรายได้ปานกลางที่อาศัยในเขตชนบทจะต้องมีเงินออมประมาณ 2.8 ล้านบาท ซึ่งจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในปี 2562 พบว่า มีครัวเรือนเพียง 1.2 แสนครัวเรือนเท่านั้นที่มีรายได้สูงกว่า 2.8 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.5 ของครัวเรือนทั้งประเทศ

โดยสรุป จะเห็นได้ว่า แม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามจากหลายภาคส่วนในการดำเนินการ เพื่อรับมือกับความท้าทายด้านโครงสร้างประชากร แต่จากสถานการณ์ในปัจจุบันและการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ยังมีช่องว่างการดำเนินการหลายประเด็นที่ยังต้องจัดการ ประกอบกับในช่วงระยะเวลาต่อไป อัตราการสูงวัยของประเทศไทยจะมีแนวโน้มสูงขึ้น มีผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่คุณภาพของประชากรและการยกระดับคุณภาพประชากรในช่วงที่ผ่านมายังไม่เห็นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม การปรับกลยุทธ์และเพิ่มความเข้มข้นการดำเนินการ จึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ

⁴¹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2562) รายงานการเตรียมความพร้อมด้านการเงินและสุขภาพในสังคมอายุยืน สืบค้นจาก <https://tdri.or.th/2019/08/financial-andhealth-preparation-in-a-longevity-society/>

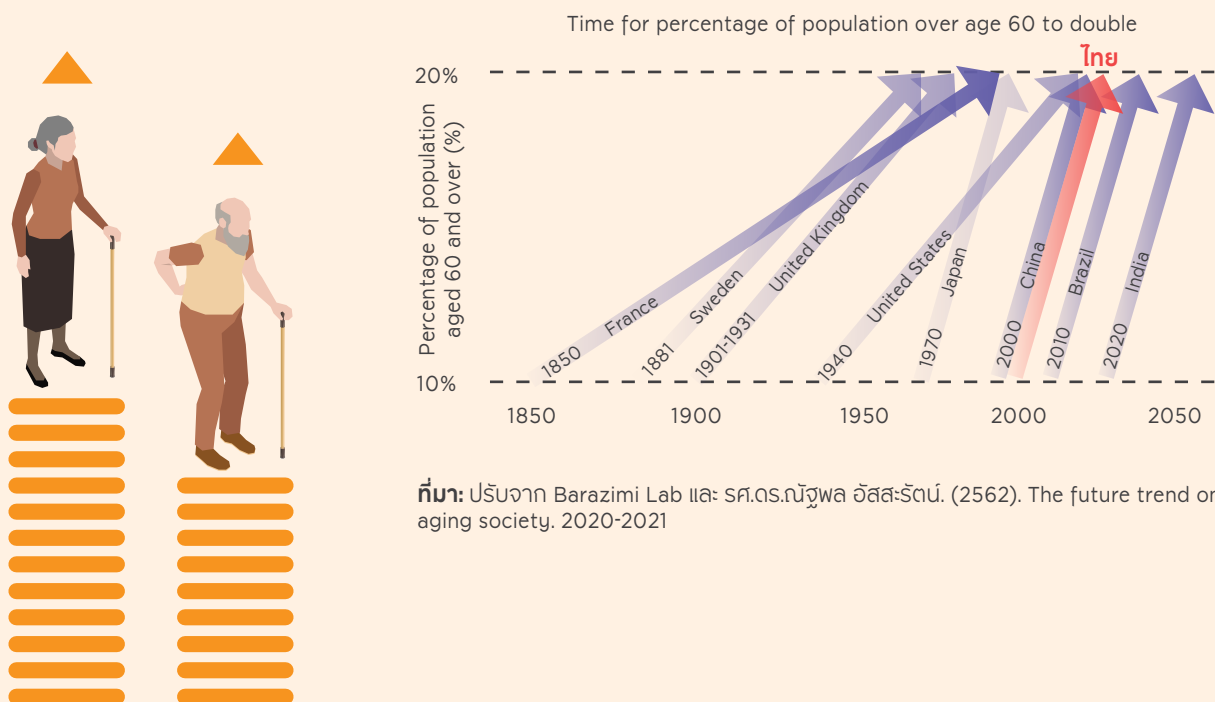
ส่วนที่ 2

บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการพัฒนาด้านประชากร

การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ต่าง ๆ กลายเป็นแนวโน้มในโลกอนาคตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Mega Trends) อาทิ โครงสร้างประชากรโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเป็นเมืองที่เพิ่มขึ้น ความเป็นปัจเจกบุคคล การเปลี่ยนสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาประชากร ดังนั้น ในการจัดทำยุทธศาสตร์และวางแผนเตรียมความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยมีสถานการณ์และบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อประชากร ดังนี้

2.1 สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทั่วโลกเป็นทั้งอุปสรรคและโอกาสสำหรับประเทศไทย

รูปภาพที่ 18 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของโลก

ที่มา: ปรับจาก Barazimi Lab และ ศส.ดร.ณัฐพล อัสสะรัตน์. (2562). The future trend on aging society. 2020-2021

สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทั่วโลก ในปี 2562 ประชากรโลก มีจำนวนทั้งสิ้น 7,713 ล้านคน และจะเพิ่มเป็น 9,700 ล้านคน ในปี 2050 โดยมีประชากรอายุ 60 ปี เป็นสัดส่วนร้อยละ 13 (1,000 ล้านคน) และคาดการณ์ว่าภายในปี ค.ศ. 2050 ประชากรที่อายุมากกว่า 65 ปี จะเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า จากปี 2019 (คาดว่าจะมีผู้สูงอายุที่อายุเกิน 65 ปี มากกว่า 1,500 ล้านคน)⁴² ทั้งนี้ ในแต่ละประเทศมีอัตราเร่งของการเป็น สังคมสูงวัยที่แตกต่างกัน โดยประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ถือว่า มีการเปลี่ยนผ่านของสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มเป็นสองเท่าภายใน ระยะเวลาที่รวดเร็ว

สำหรับภูมิภาคอาเซียน ในปี 2562 มีประเทศที่เป็นสังคมสูงวัย แล้ว 4 ประเทศได้แก่ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม มาเลเซีย ตามมาด้วย เมียนมาร์ โดยฟิลิปปินส์ กัมพูชา และลาว จะเข้าสู่การเป็น สังคมสูงวัยที่ช้ากว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้น ของจำนวนผู้สูงอายุในประเทศต่าง ๆ อาจส่งผลให้มีแนวโน้ม แรงงานต่างด้าวในไทยจะกลับประเทศบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น และ อาจส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมหรือธุรกิจที่พึ่งพิงแรงงาน ต่างด้าวจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การเพิ่มของประชากร ผู้สูงอายุโลก ทำให้ความต้องการสินค้าและบริการเปลี่ยนแปลง ไปสู่สินค้าที่ตอบสนองผู้สูงอายุมากขึ้น จึงเป็นโอกาสสำคัญในการ ริเริ่มธุรกิจ อุตสาหกรรมใหม่รองรับตลาดผู้สูงอายุที่จะขยายและ เติบโตมากขึ้น อาทิ ธุรกิจบริการสุขภาพ บริการทางการแพทย์ ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการดูแลผู้สูงอายุ

การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุทั่วโลก ยังนำมาซึ่ง**การแย่งชิงแรงงาน ทักษะสูง (Talent war) ที่จะเพิ่มขึ้น** จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ประชากรไปสู่สังคมสูงวัยของโลก ประกอบกับปัจจุบันโอกาสใน การเคลื่อนย้ายแรงงานมีความสะดวกยิ่งขึ้น เทคโนโลยีในการ จับคู่งานมีการพัฒนาอย่างมาก ทำให้บริษัทหรือประเทศต่าง ๆ มีเครื่องมือในการค้นหาคนกลุ่มดังกล่าวได้ง่ายขึ้น ซึ่งปัจจุบันมี ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีทักษะฝีมือเข้าสู่ประเทศ กลุ่มรายได้สูง หรือเรียกว่า ปรากฏการณ์ "Talent superhubs" ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาต้อง เผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานทักษะสูงในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของตลาดงานในกลุ่มแรงงาน ทักษะสูง นำมาทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อประเทศไทย โดยคนไทย ร้อยละ 50 ยินดีที่จะทำงานในต่างประเทศ แต่ก็มีคนอยากเข้ามา ทำงานในประเทศไทยเช่นกัน โดยประเทศไทยถูกจัดอยู่ในอันดับ 35 ที่คนทำงานต่างชาติสนใจอยากเข้ามาทำงาน ขยับขึ้นมาจาก อันดับ 43 และ 39 ในปี 2014 และ 2018⁴³ อีกทั้ง ยังเป็นประเทศ ที่ได้รับความนิยมจาก Digital Nomads ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยจังหวัดที่ได้รับความนิยมได้แก่ เชียงใหม่ กระบี่ภูเก็ต⁴⁴ซึ่งอาจเป็น การเข้ามาท่องเที่ยวระยะยาวและมาแทนที่ภาคการท่องเที่ยว แบบเดิมโดยความน่าอยู่ของเมืองและโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ต จะเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ ปัจจุบันมีการทำงานแบบออนไลน์ (Virtual Talent Pool) มากขึ้นในทุกสายงาน โดยเฉพาะกลุ่ม เทคโนโลยีดิจิทัล วิทยาศาสตร์ ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ธุรกิจ จะสามารถจ้างงานแรงงานที่ตรงตามความต้องการโดยที่ แรงงานทักษะสูงเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องย้ายประเทศ

2.2 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อ ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์

2.2.1 ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีส่งผลให้อายุยืนยาวขึ้น แต่อาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่ม ประชากรมากขึ้น

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ประชากรในปัจจุบันมีอายุ ยืนยาวและสามารถมีชีวิตที่สุขภาพดีมากขึ้นจากในอดีต และยังมี แนวโน้มที่จะดีขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต หากเปรียบเทียบข้อมูลล่าสุด จากองค์การอนามัยโลก พบว่า อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดทั่วโลก เพิ่มขึ้นจาก 66.5 ปี ในปี 2010 เป็น 73.4 ปี ในปี 2019 ขณะที่อายุ

⁴² United Nations. World Population Prospects 2019: Highlights

⁴³ จากแบบสำรวจ "ถอดรหัสลับ จับทิศทางความต้องการคนทำงานยุคใหม่" (Global Talent Survey) ฉบับที่ 1 ที่จัดขึ้น ดีอีร่วมกับบริษัท บอสตัน คอนซัลติ้ง กรุ๊ป (Boston Consulting Group) และ เดอะ เน็ตเวิร์ก (The Network)

⁴⁴ <https://techmonitor.ai/leadership/workforce/digital-nomads-capitalising-rise-remote-work>

และ <https://www.euronews.com/travel/2021/05/11/top-10-destinations-for-living-and-working-as-a-digital-nomad-in-2021>

คาดเฉลี่ยประเทศไทยเพิ่มจาก 70.62 ปี เป็น 77.7 ปี (ชาย 74.36 ปี หญิง 81.04 ปี) โดยคาดว่าจะมีจำนวนปีหลังอายุ 60 เท่ากับ 23.57 ปี และมีอายุคาดเฉลี่ยการมีสุขภาพดีเมื่อแรกเกิด (HALE) เท่ากับ 68 ปี

จากการพัฒนาเทคโนโลยีทางการแพทย์ ไม่ว่าจะเป็น **เทคโนโลยีในการป้องกัน/รักษา** อาทิ 1) เทคโนโลยีในการผ่าตัดแบบส่องกล้อง ที่ทำให้บาดแผลมีขนาดเล็ก ลดความเสี่ยง และภาวะแทรกซ้อนจากการผ่าตัด 2) นาโนเทคโนโลยีทางการแพทย์ (nano medicine) ที่ถูกนำมาใช้ในการแพทย์เชิงป้องกัน ซึ่งเน้นการคัดกรอง ป้องกัน และการดูแลสุขภาพก่อนที่จะป่วย และยังช่วยรักษาโรคที่ซับซ้อนในระดับเซลล์ โดยในอนาคตอาจพัฒนาไปสู่การตรวจวิเคราะห์พร้อมกันหลายโรคในขั้นตอนเดียว บนอุปกรณ์ขนาดเล็กที่พกพาได้ อาทิ ชิปสำหรับตรวจโรค **เทคโนโลยีในการช่วยการเจริญพันธุ์** (Assisted Reproductive Technology: ART) เช่น การผสมเทียม การทำกิ๊ฟท์ (Gamete Intrafallopian Transfer: GIFT) การทำเด็กหลอดแก้ว การทำอิกซี่ (Intracytoplasmic Sperm Injection: ICSI) การทำซิฟท์ (Zygote Intrafallopian Transfer: ZIFT) การใช้เลเซอร์เจาะเปลือกตัวอ่อน เป็นต้น รวมถึงเทคโนโลยีในการคัดเลือกยีนที่ช่วยให้มีสุขภาพแข็งแรง โดยคัดเลือกยีนที่ทำให้อายุยืนใส่เข้าไปในเซลล์มนุษย์ตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์ นอกจากนี้ ยังมี**เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการดูแลผู้สูงอายุ** ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตมากขึ้น อาทิ เทคโนโลยีที่เป็นอุปกรณ์สวมใส่ได้เพื่อติดตามการเคลื่อนไหวหรือปัจจัยสุขภาพอื่น ๆ หุ่นยนต์ดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์แจ้งเตือนเรื่องการใช้ GPS นำทางป้องกันการหลงทางกลับบ้าน และระบบวิดีโอติดตามระยะไกล

อย่างไรก็ตาม **ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม** เนื่องจากราคาของเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการแพทย์ที่ค่อนข้างสูง ผู้ที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมเหล่านี้ จึงมักเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้สูงรวมถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจอื่น ๆ จากปัญหาช่องว่างในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital divide) โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในระบบเศรษฐกิจยุคใหม่และส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคคล

ดังนั้น ในอนาคตอาจยังส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพชีวิตระหว่างประชากรที่มีระดับรายได้แตกต่างกัน รวมถึงประชาชนที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้กับที่ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้มากยิ่งขึ้นไปอีก

2.2.2 ระบบอัตโนมัติที่ส่งผลต่อการทดแทนแรงงานคน

ในช่วงที่ผ่านมาการพัฒนาของระบบอัตโนมัติ ซึ่งมีทั้งหุ่นยนต์ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) และซอฟต์แวร์ มีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก หุ่นยนต์ได้ถูกนำมาใช้ในสายการผลิต และงานซ้ำ ๆ ขณะที่ AI ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบ (patterns) การคาดการณ์และการตัดสินใจ ซึ่งจะเข้ามาแทนตำแหน่งงานที่ต้องใช้ทักษะสูงได้เช่นกัน และในอนาคตคาดการณ์ว่าระบบปัญญาประดิษฐ์จะถูกพัฒนาให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นไปสู่ Artificial General Intelligence (AGI) ที่สามารถทำงานเทียบเท่ากับสมองมนุษย์ โดยสามารถเรียนรู้ วางแผน แก้ปัญหา รวมทั้งมีความคิดที่ซับซ้อนได้ หรืออาจจะมีปัญญาเหนือมนุษย์ที่เรียกว่าซูเปอร์ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Super intelligence : ASI) โดยมีความสามารถในระดับที่มีความคิดสร้างสรรค์ การเข้าสังคม และมีความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนเช่นเดียวกับมนุษย์⁴⁵

เมื่อหุ่นยนต์และ AI ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสามารถเข้ามาตอบโจทย์การปฏิบัติงานได้หลากหลายขึ้น จึงเป็นที่คาดการณ์ว่าในอีก 10 – 20 ปีข้างหน้า แรงงานในอาเซียนร้อยละ 56⁴⁶ จะได้รับผลกระทบจากการทดแทนด้วยหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติในการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งจะเกิดขึ้นมากในธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร ค้าปลีก ค้าส่ง ก่อสร้าง และธุรกิจ BFSI (Banking, Financial Service, Insurance) สำหรับประเทศไทยคาดการณ์ว่าในปี 2028 ระบบปัญญาประดิษฐ์จะถูกนำไปใช้ในทางธุรกิจผ่านคลาวด์มากขึ้น รวมทั้งถูกนำมาใช้ในกระบวนการทำงาน ส่งผลให้มีความจำเป็นทั้งตำแหน่งงานและกำลังแรงงานที่หายไปจากตลาดงานและตำแหน่งงานใหม่เพิ่มขึ้น รวมถึงทำให้ลักษณะงานเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากระบบปัญญาประดิษฐ์จะเข้ามาทดแทนแรงงานในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น⁴⁷

⁴⁵ ศาสตราจารย์ Mark Bishop ผู้เชี่ยวชาญด้านปัญญาประดิษฐ์และวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์จาก Goldsmiths, University of London นำเสนอในการประชุมทางวิชาการ ณ กรุงบรัสเซลล์ อ้างอิงจากวารสารข่าววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากกรุงบรัสเซลล์ กุมภาพันธ์ 2561

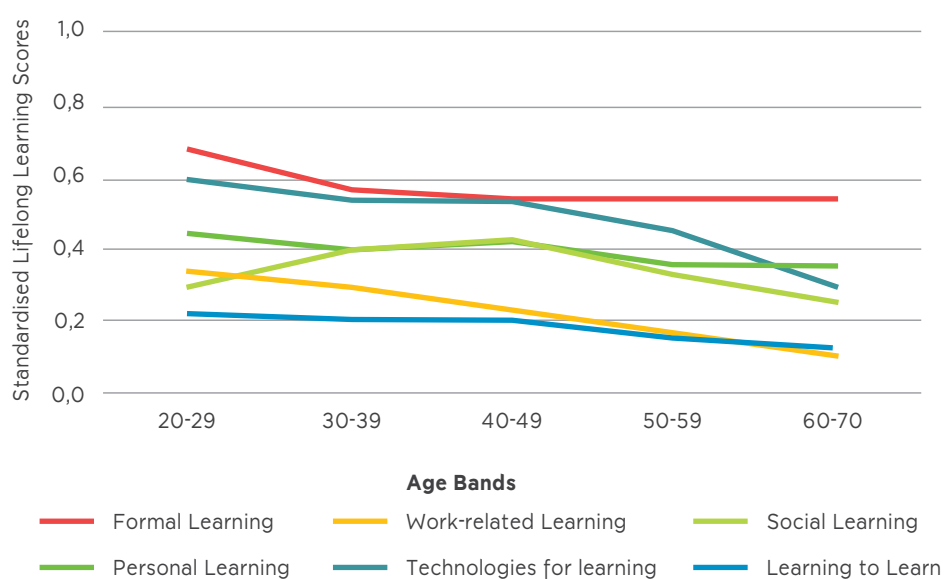
⁴⁶ International Labor Organization, 2016

ทั้งนี้ คาดการณ์ว่าตำแหน่งงานที่จะหายไปมากที่สุดอยู่ใน 3 อุตสาหกรรม⁴⁸ อาทิ 1) การเกษตร 1.7 ล้านตำแหน่ง หรือร้อยละ 14.5 ของกำลังแรงงาน 2) การผลิต 840,000 ตำแหน่ง หรือร้อยละ 11.6 ของกำลังแรงงาน และ 3) ธุรกิจค้าส่งและค้าปลีก 760,000 ตำแหน่ง หรือร้อยละ 10.4 ของกำลังแรงงาน และจะเกิดอาชีพใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี อาทิ นักวิทยาศาสตร์ข้อมูล (Data Scientist) วิศวกรระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI/Machine Learning Engineer) หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านฮาร์ดแวร์ (AI Hardware Specialist) โดยกว่าร้อยละ 65 ของนักเรียนที่ศึกษาในระดับประถมศึกษาในปัจจุบัน จะจบออกมาและทำงานประเภทใหม่ ๆ ที่ไม่มีอยู่ในปัจจุบัน⁴⁹

ดังนั้น การยกระดับทักษะ (Up-skill) และการปรับเปลี่ยนทักษะ (Re-skill) หรือการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะในการทำงานร่วมกันกับอุปกรณ์ดิจิทัล

ทั้งทักษะการใช้งาน การจัดการ และการสร้างเทคโนโลยีหรือฐานข้อมูล⁵⁰ รวมถึงทักษะที่จะถูกทดแทนได้ยากอื่น ๆ อาทิ ทักษะด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะความคิดสร้างสรรค์ถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ การออกแบบอาจต้องมีความจำเพาะเนื่องจากศักยภาพของคนในกลุ่มต่างๆมีระดับที่แตกต่างกัน โดย Institute for Adult Learning Singapore ระบุว่าเมื่ออายุมากขึ้นระดับของทักษะด้านต่าง ๆ จะมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี อีกทั้งยังพบว่าผู้มีอายุ 50 - 70 ปี ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา กว่าร้อยละ 95 ไม่มั่นใจเกี่ยวกับทักษะทางคอมพิวเตอร์ของตน⁵¹ เช่นเดียวกับในรายงานของ Mercer and Oliver Wyman companies ที่ระบุว่า นอกจากผู้สูงอายุจะเสี่ยงต่อการไม่ทำงานทำจาก Age Discrimination แล้ว หากทำงานในกลุ่มงานทักษะต่ำก็เสี่ยงต่อการถูกทดแทนด้วยระบบอัตโนมัติ

รูปภาพที่ 19 ระดับทักษะการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ จำแนกตามช่วงอายุ

ที่มา: Institute for Adult Learning Singapore. Monitoring mechanisms for lifelong learning in Singapore: Why, how, and what's more.

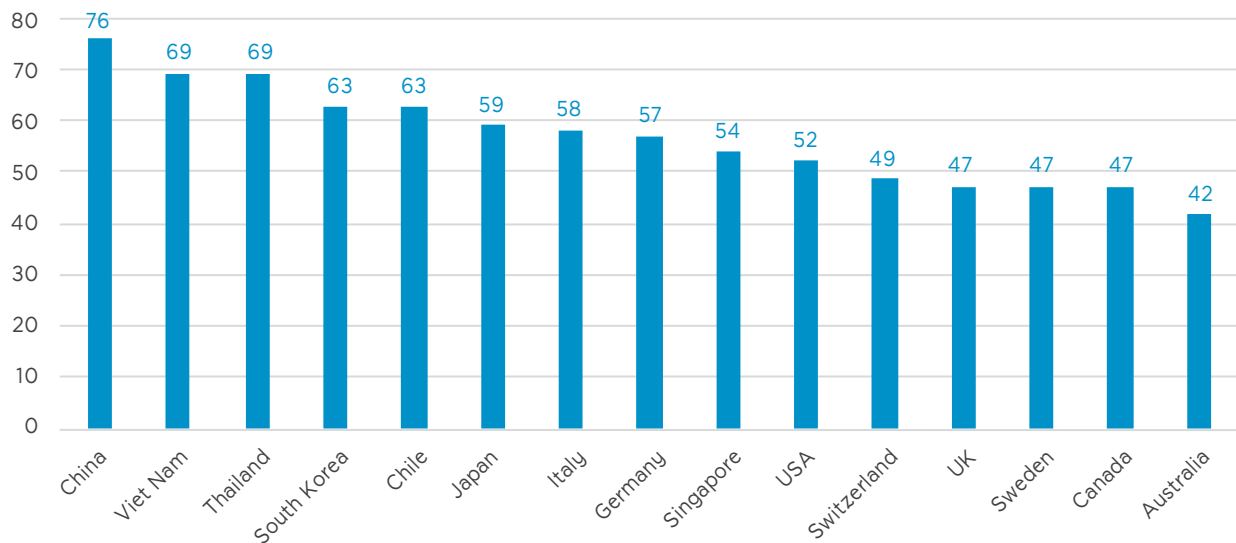
⁴⁷ Frey, C. B. (2017, March 18). The future of jobs and growth: Making the digital revolution work for the many. Retrieved from <https://www.G20-insights.org>

⁴⁸ Cisco. (2018). Technology and the future of ASEAN jobs: The impact of AI on workers in ASEAN's six largest economies. Author

⁴⁹ The Future of Jobs Report 2018 ของ World Economic Forum

⁵⁰ Frey, C. B. (2017, March 18). The future of jobs and growth: Making the digital revolution work for the many. Retrieved from <https://www.G20-insights.org>

⁵¹ <https://www.csc.gov.sg/articles/lifelong-learning-and-ageing-evidence-from-singapore>

รูปภาพที่ 20 ความเสี่ยงต่อการถูกทดแทนด้วยระบบอัตโนมัติของผู้สูงอายุ (ร้อยละ)

ที่มา: The twin threats of aging and automation. Mercer and Oliver Wyman companies.

2.2.3 อิทธิพลของเทคโนโลยีที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันของการบริโภคสื่อ

รายงานสถิติของ Digital 2021 สํารวจพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของคนวัย 16 – 64 ปี พบว่ามีการใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ย 6 ชั่วโมง 54 นาที/วัน โดยเว็บไซต์ที่เป็นที่นิยมในโลก 5 อันดับแรก ได้แก่ Google, YouTube, Facebook, Twitter, Instagram ซึ่งคนไทยใช้เวลากับสังคมออนไลน์เฉลี่ย 2 ชั่วโมง 48 นาทีต่อวัน เทียบกับค่าเฉลี่ยของโลกอยู่ที่ 2 ชั่วโมง 25 นาทีต่อวัน และประชากรร้อยละ 69 ได้มีการใช้สังคมออนไลน์เป็นที่เรียบร้อย รวมถึงมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงใช้สังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการติดตามข่าวสารเป็นอันดับ 1 ของโลกในปีนี้ หรือคิดเป็นร้อยละ 78⁵² นอกจากนี้ คนไทยยังชื่นชอบการเล่นวิดีโอเกมเป็นอันดับ 1 ของโลก โดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ตวัย 16 – 64 ปี กว่าร้อยละ 96.6 ระบุว่าชอบเล่นเกมผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ ขณะที่ค่าเฉลี่ยของโลกมีสัดส่วนอยู่เพียงร้อยละ 86.9⁵³

และแม้ว่าความเร็วอินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือจะต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของโลก แต่ประเทศไทยมีความเร็วของการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตประจำที่ (Fixed Internet Connection) อาทิ สายทองแดง สายใยแก้วนำแสง เป็นอันดับ 1 ของโลก ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการรับสื่อ การสื่อสารระหว่างกัน รวมถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะมีสังคมออนไลน์เป็นกลไกสำคัญในการสื่อสาร และการบ่มเพาะหรือหล่อหลอมความคิดของคนในสังคมโลกยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การเสฟสื่อสามารถสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง แต่มีข้อพึงระวัง คือ การเข้ามาควบคุม (Manipulate) การใช้ชีวิตผ่านการบริโภคสื่อเพียงบางด้าน จากการทำงานของอัลกอริทึมที่อยู่เบื้องหลัง รวมถึงความเปราะบางในสังคมออนไลน์ที่มีงานศึกษาระบุว่า ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพจิต อาทิ ความต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคมออนไลน์จนกลายเป็นความกังวล สร้างความเครียด ลดความมั่นใจในตนเอง ดังนั้นการสร้างทักษะชีวิตและความเท่าทันต่อสื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่เด็กจึงถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะทวีความสำคัญยิ่งขึ้น

⁵² กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/950958> วันที่ 25 กรกฎาคม 2564

⁵³ Marketingoops. <https://www.marketingoops.com/digital-life/digital-2021-report-in-jan-by-we-are-social-and-hootsuite/> วันที่ 30 มกราคม 2564

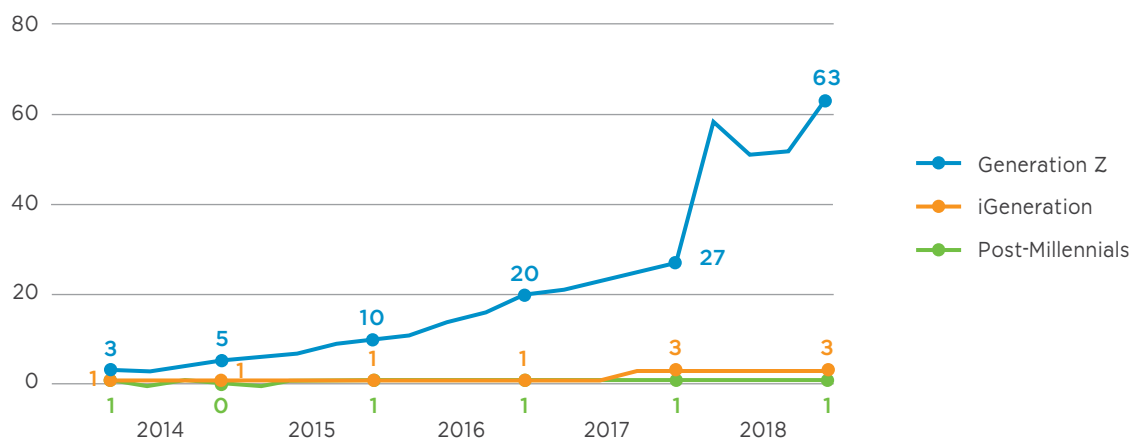
2.3 แนวคิดการดำเนินชีวิตของประชากรรุ่นใหม่ส่งผลต่อประเด็นการพัฒนาในหลายมิติ

รุ่นประชากรที่มีความสำคัญอย่างมากในอนาคตจะเป็นประชากรเจนเอเรชันวาย⁵⁴ และรุ่นหลังจากนั้น โดยประชากรรุ่นนี้กำลังทยอยเข้าสู่ตลาดแรงงาน และในระยะ 20 ปี นับจากนี้ประชากรเจนเอเรชันวายจะมีสัดส่วนมากที่สุด โดยที่เติบโตมาพร้อมกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปจากประชากรรุ่นก่อนหน้า จึงทำให้มีพฤติกรรมลักษณะรูปแบบการใช้ชีวิต และการให้คุณค่าด้านต่าง ๆ ที่ต่างกันไป โดยเฉพาะการให้คุณค่าในเรื่องการทำงานและการใช้ชีวิตส่วนตัว⁵⁵ ส่งผลให้การกำหนดประเด็นการพัฒนาทั้งในระดับชาติ ระดับองค์กร และระดับบุคคล จะต้องมีมาตรการและวิธีคิดที่แตกต่างออกไป โดยที่ประชากรเจนเอเรชันวายมีเป้าหมายในชีวิตการทำงานที่ไม่ใช่เพียงเพื่อค่าตอบแทนที่เหมาะสมและการทำงานที่มั่นคง แต่ยังสามารถตอบสนองความต้องการหรือความสนใจของตัวเอง รวมทั้งยังให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างการทำงานกับชีวิตส่วนตัวความยืดหยุ่นในการ

ทำงานไม่ว่าจะอยู่สถานที่ใด เวลาใด และผ่านอุปกรณ์ใด (Anytime Anywhere Any device) โดยกลุ่มประชากรเจนเอเรชันวายมีแนวโน้มจะออกจากงานประจำไปสู่การทำงานในรูปแบบอิสระมากยิ่งขึ้น⁵⁶ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพอิสระที่เป็นลักษณะชั่วคราวหรือไม่ประจำ (Gig Economy)

ทั้งนี้ จากการสำรวจทัศนคติและปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีบุตรในกลุ่มประชากรเจนเอเรชันวาย⁵⁷ พบว่า **ประชากรเจนเอเรชันวายส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 64 มีความต้องการมีบุตร** โดยเฉพาะในกลุ่มคนโสดที่มีความต้องการจะแต่งงานและมีครอบครัวสูงถึงร้อยละ 82 **ขณะที่กลุ่มผู้มีครอบครัวแล้วแต่ยังไม่มีบุตร ต้องการที่จะมีบุตรสูงถึงร้อยละ 85** ทั้งนี้ ผู้ที่ไม่ต้องการมีบุตรมีเหตุผลสำคัญ คือ ความต้องการอิสระในการใช้ชีวิต ความไม่พร้อมในรายได้และการค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะเป็น และความกังวลภัยทางสังคม รวมทั้งความไม่

รูปภาพที่ 21 ปริมาณการใช้สังคมออนไลน์ในการค้นหาข้อมูลของเจนเอเรชันซี (ร้อยละ)

ที่มา: สถาบัน Pew research Center

⁵⁴ เจนเอเรชันวาย คือผู้ที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1981 – 1996 (Pew Research)

⁵⁵ ผลการศึกษาจาก บริษัท PricewaterhouseCoopers หรือ PWC เรื่อง NextGen: A global generational study 2013

⁵⁶ จากผลสำรวจของ Economic Intelligence Center (SCB) พบว่า ร้อยละ 86 ของคนทำงานประจำอยากลาออกมาทำงานรูปแบบ Gig Economy โดยคนที่ทำงานในบริษัทเอกชนอยากเปลี่ยนมากกว่าคนทำงานภาครัฐ และคนเจนเอเรชันวายอยากเปลี่ยนมากที่สุด

⁵⁷ การสำรวจทัศนคติการมีครอบครัวและมีบุตรของกลุ่มประชากรเจนเอเรชันวาย โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับ SAB (2561) และรายงานผลการศึกษา โครงการการเปลี่ยนแปลงทางประชากรและความอยู่ดีมีสุขในบริบทสังคมสูงวัย กลุ่มตัวอย่าง : สตรีวัยเจริญพันธุ์ (เมษายน 2561) โดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้องการมีบุตรยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องงาน โดยเฉพาะเพศหญิง ที่เห็นว่าการมีบุตรเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในการทำงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาโครงสร้างการทำงานที่ไม่เอื้อต่อการมีบุตรและมองว่าการมีบุตรส่งผลต่อการทำงาน และค่านิยมในสังคมยังเห็นว่าการมีและเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

นอกจากกลุ่มเจนเนอเรชันวายแล้ว เจเนอเรชันซี เป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่สะท้อนความต้องการของคนรุ่นใหม่ ผ่านกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมของนักเรียน/นักศึกษา

ทั้งในประเด็นการเมือง ไปจนถึงความเห็นต่างในโรงเรียน สังคม หรือครอบครัว และอยากเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและสังคม⁵⁸ ซึ่งกลุ่มวัยนี้เข้าถึงข้อมูลอย่างกว้างขวาง มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลในสังคมออนไลน์⁵⁹ และจะกลายเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของนักการเมือง ในอีกไม่กี่สิบปีข้างหน้า⁶⁰ คุณค่าและความเชื่อที่ทั้งคนเจนเนอเรชันวายและเจนเนอเรชันซียึดถือ อาจจะมีส่วนในการผลักดันเรื่องต่าง ๆ อาทิ ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน ความเท่าเทียมระหว่างเพศ ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ต่อไป

2.4 ประชากรมีแนวโน้มจะอาศัยอยู่ในเขตเมืองมากขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริหารจัดการไม่ให้เกิดผลกระทบเชิงลบจากการเป็นเมือง

ความเป็นเมืองเป็นหนึ่งในแนวโน้มสำคัญ (Mega Trend) ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต มีการคาดการณ์ว่าในปี 2593 ประชากรโลกที่อาศัยในเขตเมืองจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.7 พันล้านคน หรือร้อยละ 68 ของประชากรโลก⁶¹ โดยปัจจุบันความเป็นเมืองของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วได้พัฒนามาจนถึงจุดอิ่มตัว ขณะที่ในประเทศกำลังพัฒนายังมีการขยายตัวได้ค่อนข้างมาก ซึ่งกิจกรรมภายในเมืองจะเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้ประชากรหลั่งไหลเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น สำหรับประเทศไทยคาดการณ์ว่า สัดส่วนประชากรในเขตเมืองจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 48 ในปี 2558 เป็นร้อยละ 70 ในปี 2593 และการขยายตัวของเมืองจะช่วยผลักดันเศรษฐกิจในอนาคต รวมถึงการกระจายความเจริญและการเติบโตของรายได้ที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ อย่างไรก็ดี การเป็นสังคมเมืองยังอาจส่งผลกระทบต่อ

ความแออัดที่เกิดจากการกระจุกตัวของประชากร การขาดแคลนที่อยู่อาศัยเนื่องจากความต้องการที่อยู่อาศัยมีมากกว่าจำนวนพื้นที่ที่สามารถจัดสรรได้ ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและมลพิษอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรจำนวนมากและการปล่อยของเสียมากเกินไปกว่าศักยภาพของระบบจัดเก็บและกำจัดของเสีย ตลอดจนปัญหาการเข้าถึงบริการภาครัฐที่เกิดจากความไม่เพียงพอของระบบบริการหรือข้อจำกัดของสถานที่ในการให้บริการจนอาจก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการกีดกันประชากรที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำและการถือครองทรัพย์สินที่กระจุกในกลุ่มคนจำนวนน้อย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบบริหารจัดการ รวมทั้งวางแผนการกระจายการพัฒนาเมืองให้สามารถรองรับการขยายตัวของประชากรในเขตเมือง

⁵⁸ 'เมื่อหนุ่มสาวขึ้นขึ้นให้เรื่อง' คุยกับ ดร.กนกรัตน์ เลิศชูสกุล ถึงขบวนการนักเรียน-นักศึกษา. <https://thematter.co/social/interview-kanokrat-lertchoosakul/121470> วันที่ 24 สิงหาคม 2563

⁵⁹ Pew research. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>

⁶⁰ กนกรัตน์ เลิศชูสกุล จาก 'สวัสดิ์วันจันทร์' สู่ #ฟ้ารักพ่อ ไม่มีใครหยุด First Time Voter ได้ <https://waymagazine.org/interview-kanokrat/> วันที่ 22 มีนาคม 2562

⁶¹ 'World Urbanization Prospects, 2018

ตารางที่ 3 ประชากรและสัดส่วนประชากรที่อาศัยในเขตเมือง ในกลุ่มประเทศอาเซียนในปี 2558 และ 2593

ประเทศ	ประชากรในเขตเมือง (ล้านคน)		สัดส่วนประชากร ในเขตเมือง (ร้อยละ)	
	2558	2593	2558	2593
สิงคโปร์	5.5	6.6	100	100
บรูไน	0.3	0.5	77	86
มาเลเซีย	22.8	36.4	74	87
อินโดนีเซีย	137.6	234.1	53	73
ไทย	32.7	45.4	48	70
ฟิลิปปินส์	47.1	93.5	46	62
เวียดนาม	31.6	65.7	34	57
ลาว	2.2	5.1	33	56
เมียนมาร์	15.6	29.4	30	47
กัมพูชา	3.4	9.1	22	42

ที่มา: World Urbanization Prospects, 2018

2.5 ครอบครัวที่ไม่มีบุตรและอยู่คนเดียวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มอัตราการเกิดของประชากร และความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรศาสตร์ กังวลต่อการดำเนินชีวิต และค่านิยมสมัยใหม่ ทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลง และมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้นจากในอดีตที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวพ่อแม่ลูก กลายเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงหรืออาจเป็นครัวเรือนคนเดียว โดยคาดการณ์ว่าในอนาคตจะมีสัดส่วนถึง 1 ใน 5 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเพิ่มอัตราการเกิดของประชากรในประเทศไทย ขณะเดียวกัน ยังส่งผลให้มีผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีแนวโน้มมากขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุเพศหญิง เนื่องจากเพศหญิงมีอายุคาดเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย ประกอบกับผู้สูงอายุเพศหญิงยังพึ่งพิงรายได้จากบุตรเป็นหลัก ขณะที่ผู้ชายมีรายได้มาจากการทำงาน แต่ในอนาคตการที่หวังพึ่งการดูแลจากบุตรจะเป็นไปได้ยากขึ้น แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุเพศหญิงจะเผชิญความเสี่ยงทางเศรษฐกิจมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ ยังมีครอบครัวในรูปแบบ

ที่หลากหลายมากขึ้น อาทิ ครอบครัวข้ามรุ่น ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวเพศเดียวกัน ทั้งนี้ ข้อมูลจาก LGBT CAPITAL ปี 2562 ระบุว่า กลุ่มเพศทางเลือกในประชากรไทยที่อายุมากกว่า 15 ปี มีจำนวน 3.6 ล้านคน หรือมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 5 ของประชากรไทย⁶²

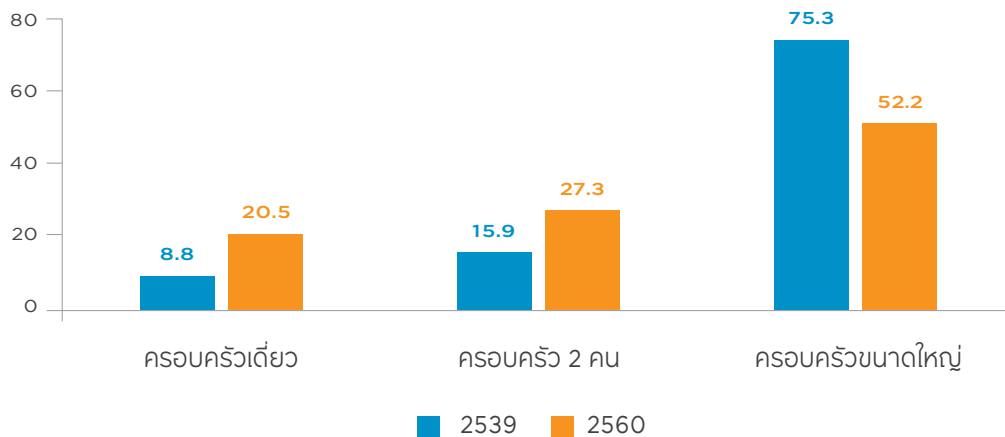
นอกจากนี้ ครอบครัวถือว่าเป็นรากฐานสำคัญต่อการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละปีมีเด็กจำนวนมากประสบปัญหา โดยในปี 2561 มีเด็กและเยาวชนถึง 75,350 คนประสบปัญหา อาทิ เด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถเลี้ยงดู (10,806 คน) เด็กกำพร้าเร่ร่อนหรือถูกทอดทิ้ง (4,307 คน) ครอบครัวยากจน (46,896 คน) ถูกกระทำรุนแรง (7,249 คน) อีกทั้ง แนวทางการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถาบันครอบครัวมากเท่าที่ควร ทั้งการละเลยในระดับปัจเจก อาทิ การที่พ่อแม่ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพมากกว่า

62 กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/933909> วันที่ 23 เมษายน 2564

การใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการสื่อสารระหว่างพ่อแม่และลูก และเกิดเป็นปัญหาความแตกต่างทางทัศนคติของคนระหว่างวัยมากยิ่งขึ้น รวมถึงนโยบายการพัฒนายังยึดหน่วยบุคคลเป็นหลัก อาทิ นโยบายค่าแรงขั้นต่ำที่เน้น

การช่วยเหลือในระดับปัจเจกที่ไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายอื่น ๆ โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตร ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาครอบครัว จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการสร้างประชากรที่มีคุณภาพในยุคของการเกิดน้อยดังเช่นปัจจุบัน

รูปภาพที่ 22 การเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัวในประเทศไทย (ร้อยละ)

ที่มา: ณรญา ตัญจพัฒนกุล, 2563

2.6 การเป็นประชาคมอาเซียนและการส่งเสริมการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ จะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เสรี ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการที่สำคัญจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีการออกข้อตกลงยอมรับร่วมในเรื่องคุณสมบัติของนักวิชาชีพอาเซียน (Mutual Recognition Arrangements : MRAs) อาทิ วิชาชีพแพทย์ ทันตแพทย์ สถาปนิก วิศวกร ทำให้ประชาชนอาเซียนที่ประกอบวิชาชีพทางด้านสามารถเคลื่อนย้ายไปทำงานภายใต้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งในอนาคตจะมีการดำเนินการเพื่อให้อาเซียนมีความสัมพันธ์ที่เป็นหนึ่งเดียวกันมากยิ่งขึ้น โดยมีการจัดทำ**แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน 2025** ที่มุ่งเน้นให้อาเซียนเป็นประชาคมที่ยึดมั่นในกฎกติกาและทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยประชาชนมีสิทธิมนุษยชน เสรีภาพขั้นพื้นฐาน และความยุติธรรมทางสังคม อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและมั่นคง มีศักยภาพในการรับมือกับความท้าทายใหม่ๆอย่างมีประสิทธิภาพ **แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025** ที่มุ่งเน้นให้เศรษฐกิจของอาเซียนมีการรวมตัว และเชื่อมโยงกันในระดับสูงมี

ความสามารถในการแข่งขัน มีนวัตกรรมและพลวัต ตลอดจนมีความเชื่อมโยงและความร่วมมือรายสาขาที่เพิ่มขึ้น โดยให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง และให้อาเซียนเป็นส่วนสำคัญของประชาคมโลก และ**แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน 2025** ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนทุกคนมีคุณภาพชีวิตในระดับสูง มีการส่งเสริมการพัฒนาทางสังคม และการรักษาสิ่งแวดล้อมผ่านกลไกที่มีประสิทธิภาพ มีขีดความสามารถและศักยภาพในการปรับตัวและตอบสนองต่อความเปราะบางทางสังคมเศรษฐกิจภัยพิบัติการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนภัยคุกคามใหม่ และเป็นประชาคมที่มีพลวัตสามัคคี ตระหนัก และภูมิใจในอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และมรดกตกทอด ซึ่งการดำเนินการภายใต้แผนงานทั้ง 3 แผนข้างต้น จะเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ประชาชนภายในอาเซียนมีการเคลื่อนย้ายภายในภูมิภาคมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ที่ผ่านมามีประเทศไทยยังมีการส่งเสริมการลงทุนที่จะช่วยยกระดับอุตสาหกรรมและบริการของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการส่งเสริมการลงทุนโดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (The Board of Investment of Thailand: BOI) และการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่ก่อให้เกิดความต้องการแรงงานมากขึ้น ตลอดจนมีการนำเข้าแรงงานต่างชาติดำเนินการเพื่อเติมเต็มทักษะที่แรงงานไทยไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของนักลงทุนต่างชาติได้ รวมถึงยังมีแผนส่งเสริมการลงทุน และการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจ

ภาคใต้ ระเบียงเศรษฐกิจภาคเหนือ ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ทำให้ในอนาคตประเทศไทยจะมีประชากรชาวต่างชาติที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาอาศัยในประเทศมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น และหลอมรวมให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมที่แท้จริง ซึ่งจะช่วยให้ดึงดูดและสร้างให้แรงงานต่างชาติที่มีศักยภาพคงอยู่ในประเทศและสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยต่อไป

2.7 การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการอพยพย้ายถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำ และอาจทวีความรุนแรงต่อการเกิดโรค

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นสถานการณ์ทางสิ่งแวดล้อมสำคัญที่ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศ และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่ยังนำไปสู่ความเสี่ยงในเรื่องความเป็นอยู่ อาหาร และความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งนี้ จากผลการศึกษารายงานได้ระบุปัจจัยเสี่ยงอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประกอบด้วย 1) ความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บร้ายแรงและสภาพแวดล้อมที่อันตรายที่เป็นผลจากคลื่นพายุซัดฝั่ง (Storm surges) ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น (Sea level rise) และน้ำท่วมชายฝั่งทะเล (Coastal flooding) น้ำท่วมบนพื้นดินในเขตตัวเมือง และปรากฏการณ์ความร้อนที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น 2) ความเสี่ยงเชิงระบบเนื่องจากสภาพอากาศที่รุนแรงนำไปสู่การพังทลายของเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และจุดวิกฤตของการบริการรูปแบบต่าง ๆ 3) ความเสี่ยงในความไม่มั่นคงทางอาหารและน้ำ และความเสี่ยงสุขภาพความเป็นอยู่ในชนบทและรายได้ของประชากรผู้ยากไร้ และ 4) ความเสี่ยงในการสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมีความรุนแรงและแปรปรวนในระดับที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่นั้น โดยในภูมิภาคเอเชีย คาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของน้ำท่วม ความร้อน และภัยแล้งที่จะกระทบต่อการขาดแคลนอาหารและน้ำ

สำหรับประเทศไทย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2562)⁶⁴ ระบุว่า ประเทศไทยเป็นประเทศอันดับ 9 ของโลกที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากการจัดอันดับ Climate Risk Index โดย German watch ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติกว่า 137 ครั้ง โดยเฉพาะการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อปี 2554 และมีแนวโน้มเกิดอุทกภัยมากขึ้น ขณะเดียวกัน จากภาพจำลองการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศไทย ยังพบว่า ในปี 2643 ประเทศไทยจะมีอุณหภูมิเฉลี่ยรายวัน อุณหภูมิสูงสุด อุณหภูมิต่ำสุดและปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ จากแบบจำลองคณิตศาสตร์ 20 ปี ระหว่างปี 2559 – 2578 พบว่า ในทุกภูมิภาคของประเทศไทยมีอุณหภูมิเฉลี่ย อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย มีแนวโน้มสูงกว่าค่าปกติมาตรฐานประมาณ 0.5 – 1.5 องศาเซลเซียส ในส่วนปัญหาด้านสาธารณสุข พบว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะกระทบต่อการขาดแคลนน้ำสะอาดอันเกิดจากภัยแล้ง การเกิดโรคติดต่อที่เกิดจากอุทกภัย การเจ็บป่วยจากความร้อนที่ทำให้ร่างกายขาดน้ำ การเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยแมลง เนื่องจากอุณหภูมิที่สูงขึ้นจะช่วยเร่งระยะฟักตัวของแมลงพาหะให้เร็วขึ้น รวมทั้งอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้เกิดการดื้อยาของแบคทีเรีย หรือการกลายพันธุ์ของโรคได้

⁶⁴ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). แผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ

2.8 โควิด-19 ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงและการสะท้อนความเปราะบางของระบบสวัสดิการสังคม

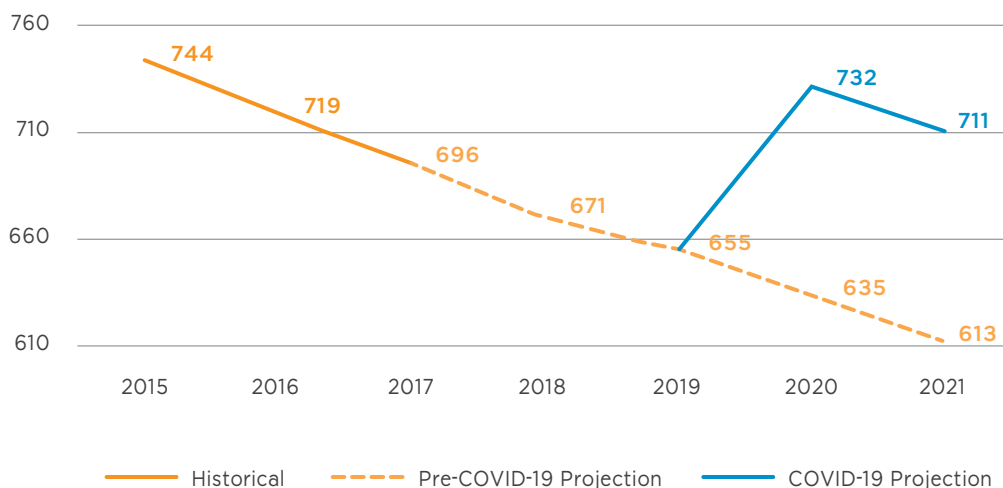
สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยยาวนาน เริ่มต้นตั้งแต่เดือนธันวาคม 2562 และยืดเยื้อมาถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เศรษฐกิจทั่วโลกหดตัว ธนาคารโลกประมาณการว่าทั่วโลกจะมีคนจำนวน 71-100 ล้านคนที่ จะตกไปอยู่ในความยากจนอย่างรุนแรง (รายได้น้อยกว่า 1.90 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน) อีกทั้ง จากข้อมูลของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ณ วันที่ 26 กรกฎาคม 2564 ทั่วโลกยังมีผู้เสียชีวิตแล้วกว่า 4.2 ล้านคน จากผู้ติดเชื้อรวมกว่า 194.8 ล้านคน

สำหรับประเทศไทยนั้น มีการหดตัวของเศรษฐกิจอย่างรุนแรง โดยในช่วงไตรมาสที่ 2 ปี 2563 หดตัวสูงถึงร้อยละ 12.1 นับเป็นการหดตัวสูงที่สุดในรอบ 22 ปี ใกล้เคียงกับช่วงวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี 2540 ที่เคยหดตัวถึงร้อยละ 12.5 ในช่วงไตรมาส 2 ปี 2541⁶⁵ แต่รอบนี้มีได้ส่งผลในภาคการเงินเท่านั้น แต่กลับกระทบโดยตรงต่อภาคการผลิตและภาคบริการของทั้งประเทศ

จากการประเมินของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ พบว่า ในช่วงไตรมาสที่ 1/2564 มีจำนวนผู้ว่างงานเพิ่มขึ้น 7.6 แสนคน หันนี้ครัวเรือนมีการขยายตัวร้อยละ 3.9 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 89.3 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ซึ่งมีการหดตัวจากสถานการณ์โควิด-19 โดยมีมูลค่าหนี้ครัวเรือน 14.02 ล้านล้านบาท ในไตรมาสที่ 4/2563

อีกทั้ง โควิด-19 ได้สะท้อนจุดอ่อนสำคัญของระบบสวัสดิการสังคม ทั้งระบบสุขภาพ ระบบการศึกษา และระบบความคุ้มครองทางสังคม โดยส่งผลกระทบต่อกลุ่มที่มีความเปราะบางในสังคม ทั้งนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประมาณการว่าการระบาดระลอกสองจะกระทบแรงงานจำนวน 4.7 ล้านคน โดย 1.1 ล้านคนมีความเสี่ยงที่จะตกงาน และอีก 3.6 ล้านคนมีความเสี่ยงที่รายได้จะลดลงอย่างมาก อีกทั้ง จะเกิดภาวะการลดลงของเงินออม ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถในการรองรับผลกระทบได้น้อยลง⁶⁶

รูปภาพที่ 23 จำนวนและการคาดการณ์จำนวนคนยากจนอย่างรุนแรง ระหว่างปี ค.ศ. 2015 – 2021

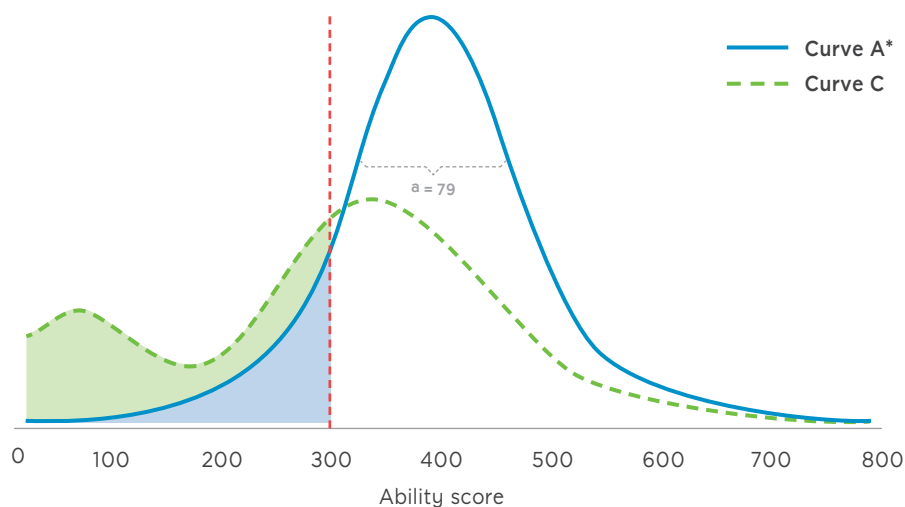

ที่มา: Lakner et al (2020) (updated), PovcalNet, Global Economic Prospects. ธนาคารโลก. (2564)

⁶⁵ กรุงเทพฯเศรษฐกิจ. ภูมิภาคเศรษฐกิจไทยปี 2564. <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/938230>

⁶⁶ TDRI. (2564). ผลกระทบทางสังคมของการระบาดโรคโควิด-19 ระลอกใหม่และมาตรการที่ควรมี. วันที่ 26 มกราคม 2564

รูปภาพที่ 24 ผลกระทบจากโควิด-19 ต่อคะแนน PISA

ที่มา: United Nations Thailand and Oxford Policy Management. (2020). Social Impact Assessment of Covid-19 in Thailand.

นอกจากนี้ สถานการณ์โควิด-19 ยังส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพมนุษย์ โดยเฉพาะการปิดโรงเรียน ที่อาจสร้างผลกระทบทางการเรียนรู้ให้กับเด็กในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็กที่การเรียนออนไลน์ไม่สามารถทดแทนการทำกิจกรรมแบบเจอกันได้ อีกทั้งยังสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะ และครัวเรือนยากจน โดยหลายครอบครัวยังขาดความพร้อมในเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ นักเรียนร้อยละ 47 ระบุว่าไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและตัวเลขดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้นในกลุ่มนักเรียนชนบท อีกทั้ง ครอบครัวในกลุ่มร้อยละ 20 สำนักระบุว่ามีคอมพิวเตอร์เพียงร้อยละ 17 เท่านั้น⁶⁷

ความเสี่ยงในการออกจากระบบการศึกษาเป็นอีกหนึ่งความท้าทายสำคัญในช่วงโควิด-19 โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) คาดว่าในปีการศึกษา 2564 จะมีเด็กหลุดจากระบบการศึกษาประมาณ 5,654 คน และคาดการณ์ว่าสิ้นปีการศึกษา 2564 จะมีเด็กหลุดจากระบบ 65,000 คน โดยเฉพาะการหลุดจากระบบในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นที่ร้อยละ 19 - 20 มัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ที่ร้อยละ 48 และในจำนวนนี้มีโอกาสเข้า

มหาวิทยาลัยเพียงแค่ร้อยละ 8 - 10⁶⁸ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวโน้มการเกิดความรู้แรงในครอบครัว การดูแลครอบครัวของผู้หญิง ภาวะสุขภาพจิตที่แย่ลง

ทั้งนี้ มีการประเมินถึงความสามารถในการเรียนรู้ที่จะสูญเสียไป โดยใช้ฐานคะแนนการอ่านของ PISA 2018 พบว่า โควิด-19 จะส่งผลให้คะแนนลดลง เนื่องจากมีเด็กบางส่วนจะหลุดจากระบบการศึกษา และทำให้ขาดการต่อยอดด้านการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของโควิด-19 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องการทำงานและการใช้ชีวิตแบบออนไลน์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนโอกาสในการปรับรูปแบบการทำงาน และอาจทำให้การหาสมดุลระหว่างการมีครอบครัวและการทำงาน มีความเป็นไปได้ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ สถานการณ์ความไม่แน่นอนด้านการประกอบอาชีพช่วงโควิด-19 อาจทำให้คนตระหนักถึงความสำคัญของการเก็บออมและการเข้าสู่ระบบประกันสังคมมากขึ้น ซึ่งจะเป็นโอกาสในการสร้างแรงจูงใจให้แรงงานเข้าสู่ระบบได้เพิ่มขึ้น

⁶⁷ United Nations Thailand and Oxford Policy Management. (2020). Social Impact Assessment of Covid-19 in Thailand

⁶⁸ กสศ.สำรวจสถานการณ์เด็กหลุดออกนอกระบบหลังเปิดเทอมใหม่

<https://www.eef.or.th/news-eef-explore-children-falling-out-of-system-after-new-semester/> 17 มิถุนายน 2564

ส่วนที่ 3

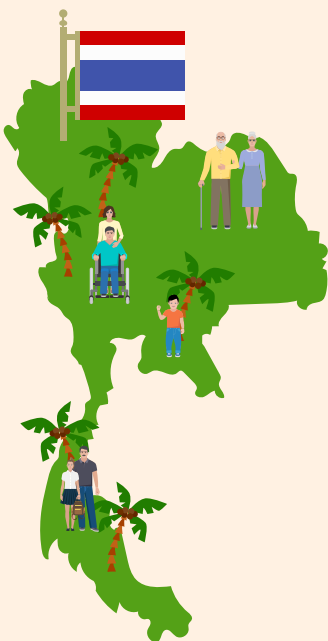
ภาพอนาคตประชากรไทยในระยะยาว

การฉายภาพอนาคตประชากรไทยในระยะยาวจะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องขนาดและโครงสร้างประชากร บนฐานของบริบทการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งที่เป็นแนวโน้มในปัจจุบันและที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างฉากทัศน์ของสังคมไทยในอนาคต เพื่อนำไปสู่การรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในระยะต่อไป

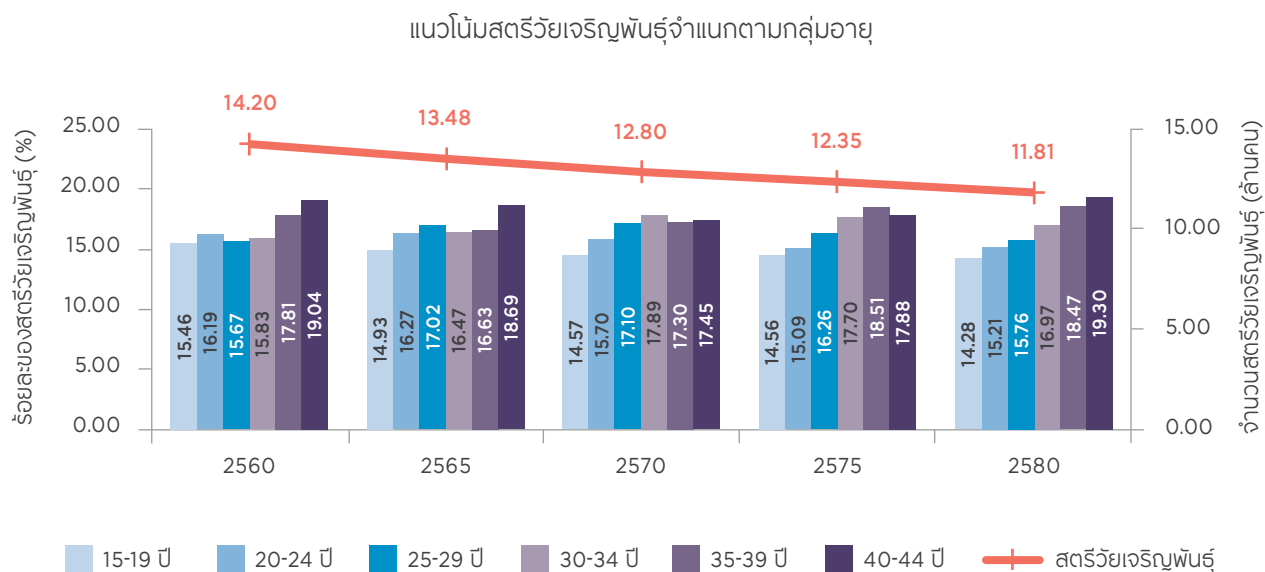
3.1 แนวโน้มประชากรไทยในอนาคต

3.1.1 แนวโน้มสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ลดลงจะยิ่งส่งผลต่อการเกิดของประชากรไทยในอนาคต

สตรีวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15 – 44 ปี มีแนวโน้มลดลงจาก 14.20 ล้านคนในปี 2560 เหลือเพียง 11.81 ล้านคน ในปี 2580 โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มอายุ 30 – 44 ปี ถึงร้อยละ 54.74 ของสตรีวัยเจริญพันธุ์ทั้งหมด ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ค่อนข้างยากสำหรับสตรีวัยเจริญพันธุ์ในกลุ่มอายุ 20 – 29 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เหมาะสมในการให้กำเนิดบุตร จะมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30.97 ของสตรีวัยเจริญพันธุ์ทั้งหมด ดังนั้นด้วยจำนวนสัดส่วนสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ลดลง และอัตราการมีบุตรที่ลดลงจากบริบทการใช้ชีวิตที่สตรีเข้าสู่ตลาดงาน ส่งผลให้การส่งเสริมการมีบุตรของประชากรจำเป็นต้องเร่งดำเนินการตั้งแต่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์เพื่อการมีบุตรที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ หากมีการดำเนินการส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยอนามัยการเจริญพันธุ์ และปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ให้เอื้อกับกลุ่มสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุมากกว่า 30 ปีที่ต้องการมีบุตร รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมและรูปแบบการทำงานที่เอื้อต่อการเลี้ยงดู จะส่งผลให้อัตราเจริญพันธุ์รวมเพิ่มขึ้นได้

รูปภาพที่ 25 แนวโน้มสัดส่วนสตรีวัยเจริญพันธุ์ในช่วงปี 2560 – 2580

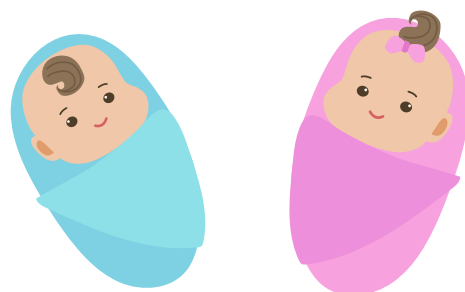

ที่มา: รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 (ฉบับปรับปรุง), สศช.

3.1.2 อัตราการเกิดที่ลดลง และอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้น ส่งผลต่อโครงสร้างประชากรไทยในอนาคต

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำ การคาดประมาณประชากรของประเทศไทยในระยะ 20 ปี เพื่อใช้เป็น ข้อมูลพื้นฐานทางประชากรที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศซึ่ง ผลการคาดประมาณประชากรพบว่าในช่วง 12 ปีแรก (ปี 2561–2571) **ประชากรรวมจะยังคงเพิ่มขึ้นอยู่และจะเพิ่มขึ้นไปจนถึงปี 2571 ที่มีจำนวนสูงสุดที่ 67.19 ล้านคน จากนั้นตั้งแต่ปี 2572 เป็นต้นมา จำนวนประชากรรวมจะลดลงเหลือ 67.00 ล้านคน และ**

66.18 ล้านคน ในปี 2575 และปี 2580 ตามลำดับ โดยที่กลุ่ม วัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี 2560 จากร้อยละ 66.09 เหลือร้อยละ 64.12 ร้อยละ 61.37 ร้อยละ 58.80 และร้อยละ 56.80 ในปี 2565 2570 2575 และ 2580 ในขณะที่สัดส่วนประชากร วัยเด็กและผู้สูงอายุมีสัดส่วนเท่ากันในปี 2562 อยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 17.00 แต่ทิศทางในปี **2580 กลับตรงกันข้าม กล่าวคือ วัยเด็กจะมีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 14.3 แต่ผู้สูงอายุ กลับเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 29.85** ส่งผลให้จำนวนผู้สูงอายุ จะมีถึงเกือบ 20 ล้านคน โดยที่อัตราเร่งของกลุ่มผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น สูงกว่าวัยเด็กและวัยแรงงานที่ลดลง⁶⁹

⁶⁹ ทั้งนี้ การคาดการณ์ดังกล่าวอยู่บนสมมติฐานของภาวะเจริญพันธุ์ระดับกลางที่คาดว่าอัตราการเจริญพันธุ์รวมยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยคาดว่าอัตราเจริญพันธุ์รวมจะอยู่ที่ 1.30 ในปี 2583 (แต่หากเป็นภาวะเจริญพันธุ์ระดับต่ำ TFR จะลดลงเป็น 1.20 ในปี 2583)

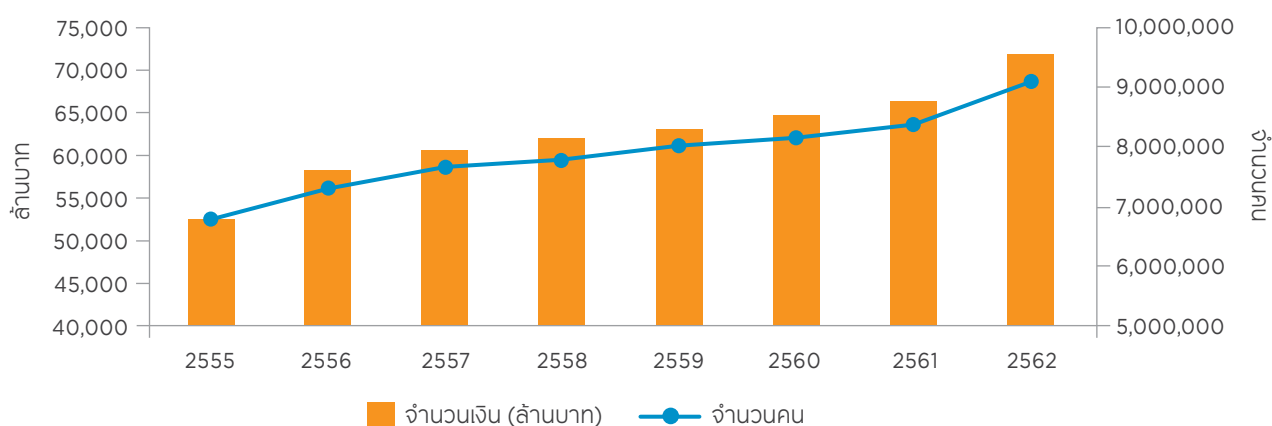
ตารางที่ 4 การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนและโครงสร้างประชากรระหว่างปี 2565 – 2580

ประชากร กลุ่มอายุ	2565		2570		2575		2580	
	จำนวน (ล้านคน)	ร้อยละ	จำนวน (ล้านคน)	ร้อยละ	จำนวน (ล้านคน)	ร้อยละ	จำนวน (ล้านคน)	ร้อยละ
ทุกกลุ่มอายุ	66.81	100.0	67.18	100.0	67.00	100.0	66.18	100.0
0 – 14 ปี	11.10	16.4	10.35	15.4	9.61	14.3	8.84	14.3
15 – 59 ปี	42.84	64.1	41.22	61.4	39.39	58.8	37.58	58.8
60 ปีขึ้นไป	13.00	19.5	15.60	23.2	18.00	26.9	19.76	29.9
60 – 69 ปี	7.80	11.7	9.00	13.4	9.71	14.5	9.67	14.6
70 – 79 ปี	3.76	5.6	4.91	7.3	6.09	9.1	7.16	10.8
80 ปีขึ้นไป	1.44	2.1	1.69	2.5	2.19	3.3	2.93	4.5

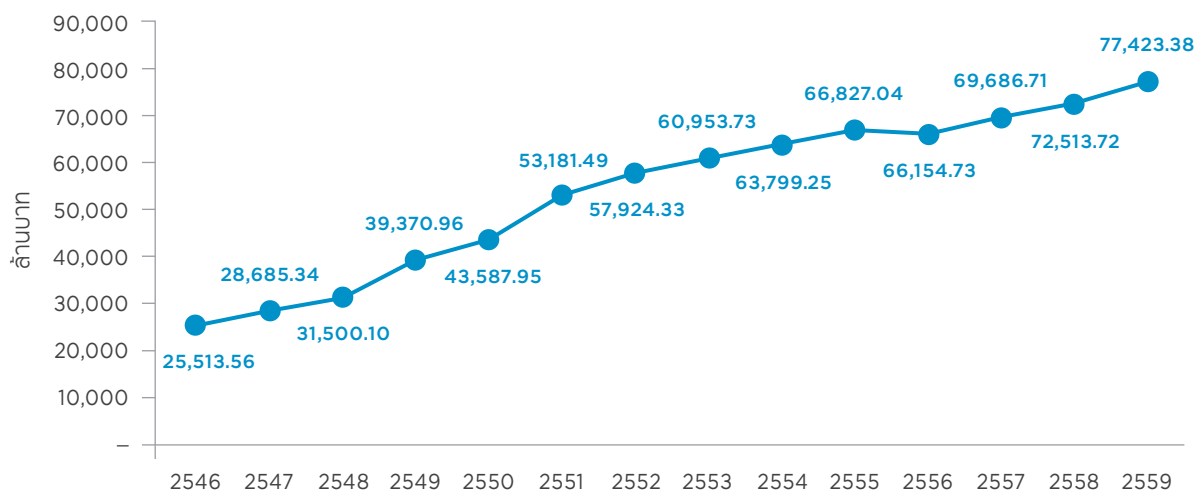
ที่มา: รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 (ฉบับปรับปรุง), สศช.

จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น กระทบกับรายจ่ายด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยเฉพาะค่ารักษาพยาบาลและเงินอุดหนุนเบี้ยผู้สูงอายุ อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ซึ่งจะเพิ่มจาก 5.2 ล้านคน ในปี 2565 เป็น 10.1 ล้านคน ในปี 2580 และเมื่อพิจารณาถึงช่วงปีที่แตกต่างระหว่างอายุคาดเฉลี่ยการมีสุขภาพดีกับอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด พบว่า เพศชายจะมีอายุคาดเฉลี่ยการมีสุขภาพดีต่ำกว่าอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด

ประมาณ 4 ปี ขณะที่เพศหญิงจะมีอายุคาดเฉลี่ยการมีสุขภาพดีต่ำกว่าอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดประมาณ 5 ปี สะท้อนให้เห็นความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องเร่งรัดดำเนินการพัฒนาระบบรองรับการดูแลผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิตที่จะนำไปสู่การลดการเจ็บป่วยและภาวะพึ่งพิงเมื่อสูงอายุ

รูปภาพที่ 26 จำนวนงบประมาณด้านเบี้ยผู้สูงอายุ และรายจ่ายการให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ

ที่มา: บุชรา อุดมประมวล, 2560

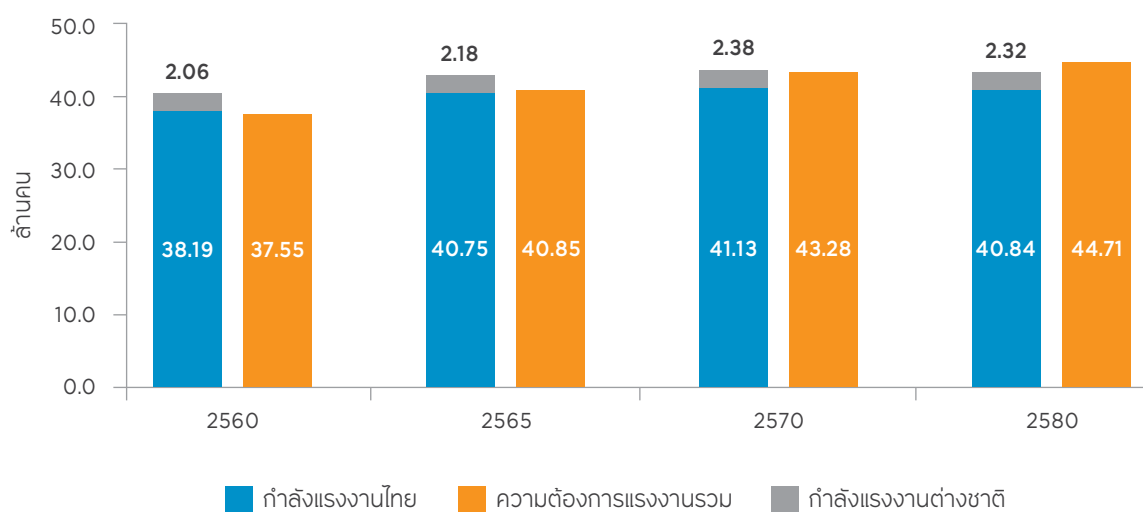
รูปภาพที่ 27 รายจ่ายการให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 – 2559

ที่มา: บัณฑิต อุดมประมวล, 2560

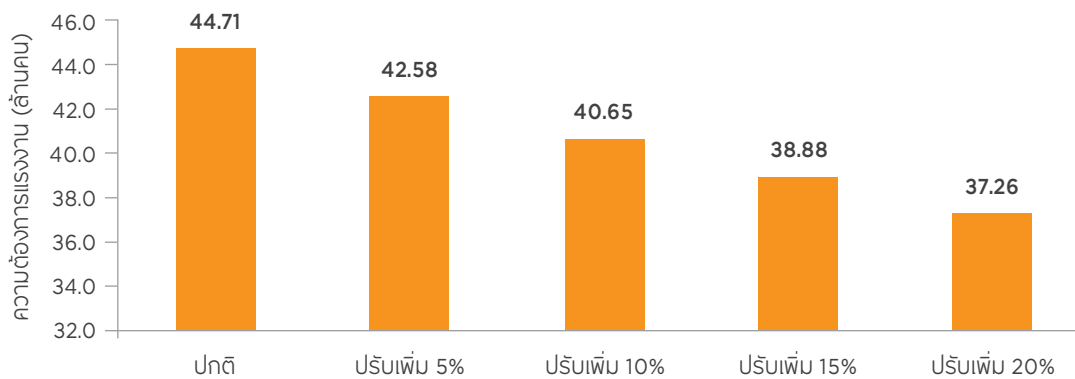
3.1.3 การขาดแคลนแรงงานในอนาคตส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมไทย

โครงสร้างประชากรวัยแรงงานจะลดลงกว่า 3 ล้านคนในทุก 10 ปี ขณะที่ความต้องการแรงงานจะยังคงเพิ่มขึ้นหากแนวโน้มการดำเนินอุตสาหกรรมยังไม่มีเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก

โดยจะปรับเพิ่มจาก 37.55 ล้านคน ในปี 2560 เป็น 44.71 ล้านคน ในปี 2580 ทั้งนี้ ทางออกหนึ่งที่หลายประเทศที่ประสบปัญหาเรื่องโครงสร้างประชากรสูงวัยปรับใช้ คือ การใช้ระบบอัตโนมัติในการทดแทนแรงงานซึ่งจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้จำนวนแรงงานมากเหมือนในอดีต โดยคาดว่าจะการเพิ่มผลผลิตภาพร้อยละ 5 จะสามารถลดความต้องการแรงงานลงกว่า 2 ล้านคน

รูปภาพที่ 28 กำลังแรงงานและความต้องการแรงงานของประเทศไทย พ.ศ. 2560 – 2580

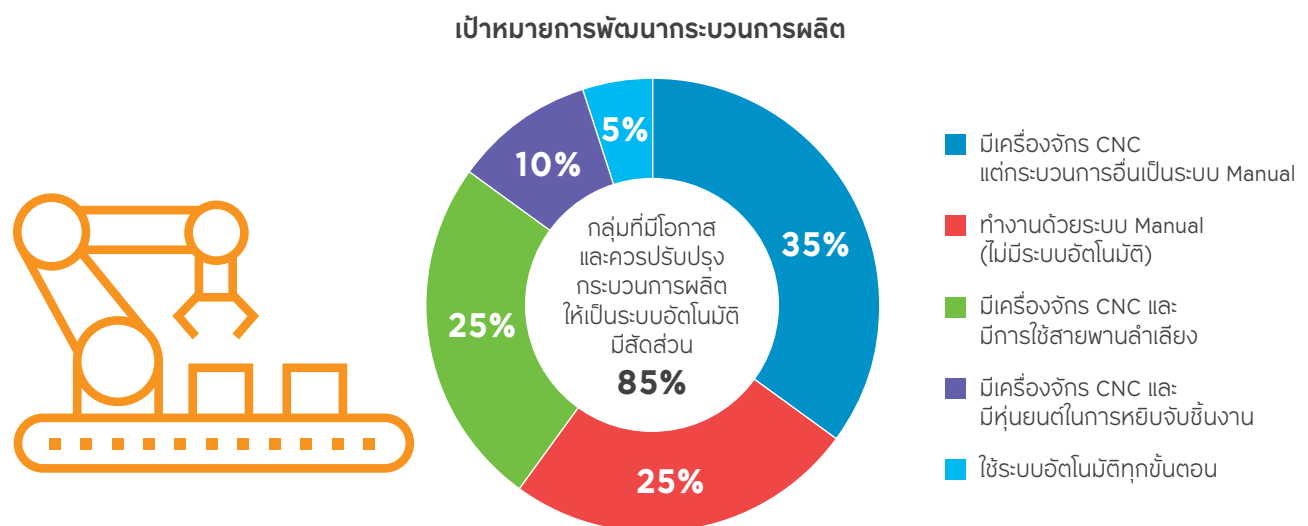
ที่มา: จากการคำนวณโดยใช้แบบจำลองและข้อมูลจากรายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583 (ฉบับปรับปรุง) (สศช., 2562ก)

รูปภาพที่ 29 ความต้องการแรงงานของประเทศ ในกรณีการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน พ.ศ. 2580

ที่มา: จากการคำนวณโดยใช้แบบจำลองและข้อมูลจากรายงานการคาดการณ์ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583 (ฉบับปรับปรุง) (สศช., 2562ก)

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวไปใช้ระบบอัตโนมัติในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก โดยพบว่าผู้ประกอบการที่อยู่ในเกณฑ์อุตสาหกรรม 4.0⁷⁰ มีจำนวนเพียงร้อยละ 5 ของอุตสาหกรรมไทยทั้งหมด ในขณะที่โรงงานถึงร้อยละ 85 ยังต้องปรับปรุงกระบวนการผลิต

ให้เป็นแบบระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์ โดยความเป็นไปได้จะยังกระจุกตัวอยู่ที่บริษัทขนาดใหญ่เท่านั้น จึงควรเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ประกอบการในกลุ่มขนาดกลางและขนาดเล็กให้เข้มข้นยิ่งขึ้นในอนาคต⁷¹

รูปภาพที่ 30 ผลการศึกษาโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การเพิ่มศักยภาพของอุตสาหกรรมไทย ด้วยระบบการผลิตแบบอัตโนมัติ ปี 2558

ที่มา: บริษัท สุมิพล คอร์ปอเรชั่น

⁷⁰ อุตสาหกรรม 4.0 หมายถึง การพัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารกับเครื่องจักรและระบบ ในลักษณะ Industrial Automation เพื่อผลิตสินค้าตามความต้องการของผู้บริโภครายบุคคล แต่ยังคงรักษาประสิทธิภาพการผลิตที่สูง โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการผลิต (ที่มา: <https://www.ftpi.or.th/2015/5199>)

⁷¹ บริษัท สุมิพล คอร์ปอเรชั่น. <https://www.sumipol.com/knowledge/ระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์/>

3.1.4 สัดส่วนผู้สูงอายุหญิงจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุยิ่งมากขึ้น

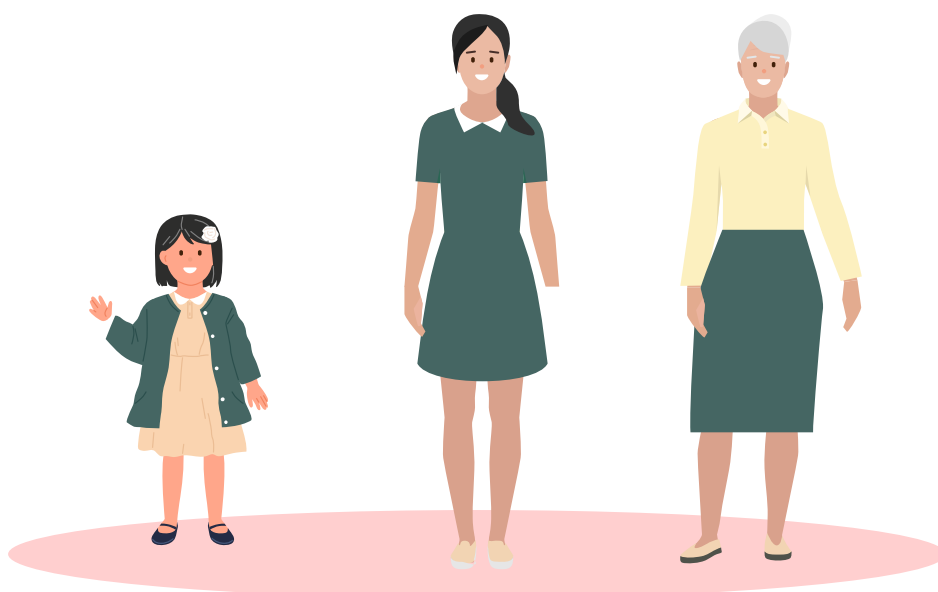
เมื่อพิจารณาอายุคาดเฉลี่ยของประชากรจำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงมีอายุยืนยาวกว่าเพศชาย ทำให้ผู้สูงอายุที่เป็นเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพศชาย โดยเด็กที่เกิดมาส่วนใหญ่จะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง และเมื่อเติบโตขึ้น อัตราเสี่ยงต่อการดำเนิน

ชีวิตของเพศชายมีสูงกว่าเพศหญิง ทำให้วัยแรงงานเพศชายจะมีจำนวนน้อยกว่าเพศหญิง โดยมีอัตราส่วนเพศชาย 96 คน ต่อเพศหญิง 100 คน และยิ่งน้อยลงในกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผลมาจากการมีอายุที่ยืนยาวของเพศหญิง ทั้งนี้ ในระยะ 20 ปีข้างหน้า อัตราส่วนเพศชายจะยิ่งน้อยลงกว่าปัจจุบัน โดยคาดว่าในปี 2580 จะมีเพศชาย 92 คนต่อเพศหญิง 100 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 80 ปี ที่เป็นเพศชายเพียง 41 คนต่อเพศหญิง 100 คน

ตารางที่ 5 อัตราส่วนเพศชายต่อเพศหญิงของประชากรไทย ปี 2560 - 2580

อายุ	2560	2565	2570	2575	2580
วัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี)	105	105	105	105	105
วัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี)	96	97	99	100	101
ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	74	72	72	76	71
อายุ 60-69 ปี	83	82	83	84	86
อายุ 70-79 ปี	69	66	66	66	68
อายุ 80 ปีขึ้นไป	52	45	42	41	41
รวม	94	94	93	92	92

ที่มา: รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583 (ฉบับปรับปรุง), สช.

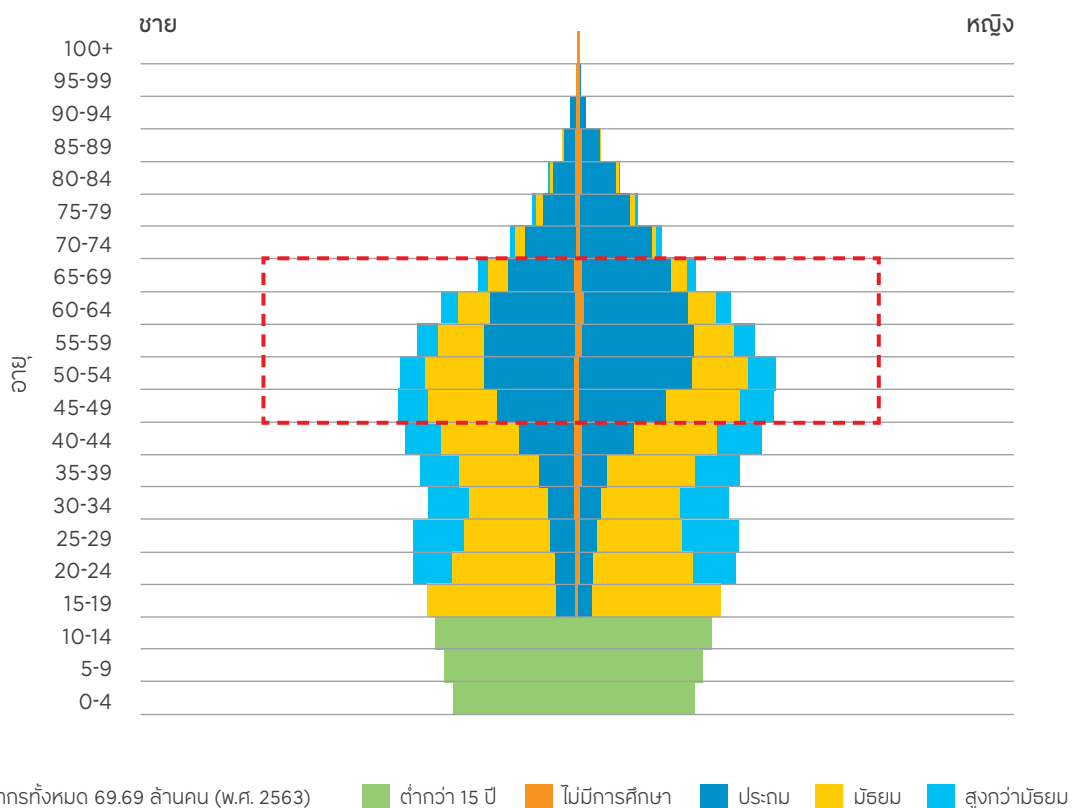

3.1.5 ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งจะนำไปสู่ความเปราะบางในการเข้าสู่ตลาดงานในอนาคต

แนวโน้มการใช้ระบบอัตโนมัติที่เพิ่มขึ้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากในอนาคต ทั้งนี้ มีการคาดการณ์ว่ากลุ่มที่น่าจะได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ แรงงานที่อายุค่อนข้างมาก ซึ่งมีอุปสรรคในการ

ปรับตัว โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ทั้งนี้ หากพิจารณาระดับการศึกษาผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ในปี 2570 หรือเป็นแรงงานที่อายุใกล้เคียงกับของไทย จะเห็นได้ว่าในปี 2563 แรงงานกลุ่มที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป มากกว่าครึ่งมีการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษา ซึ่งจะเป็นความท้าทายสำคัญในการยกระดับทักษะแรงงานกลุ่มดังกล่าวให้ทันกับบริบทตลาดงานภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่มีความรวดเร็ว

รูปภาพที่ 31 สัดส่วนประชากรจำแนกตามช่วงอายุและระดับการศึกษา

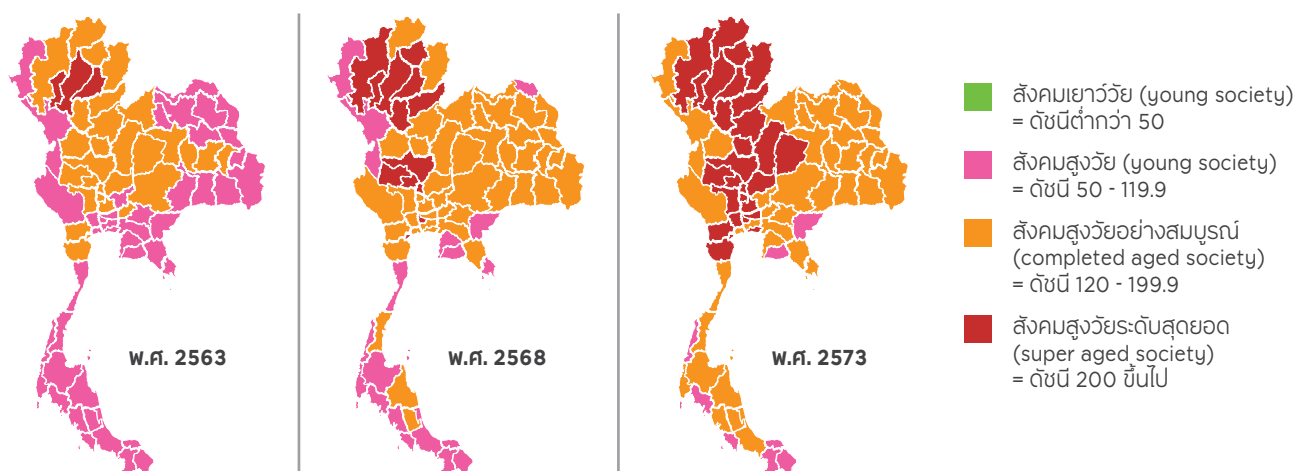
ที่มา: ปรับจากวิเคราะห์สถานการณ์ประชากรประเทศไทย 2564. UNFPA

3.1.6 อัตราการสูงวัยในแต่ละจังหวัดไม่เท่ากัน

จากข้อมูลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า ในแต่ละจังหวัดของประเทศไทยจะเข้าสู่ระดับของการสูงวัยที่ต่างกันโดยจังหวัดลำพูน ลำปาง และแพร่ จะเข้าสู่สังคม

สูงวัยระดับสุดยอดเร็วกว่าจังหวัดอื่น ๆ หากพิจารณาเป็นภูมิภาคพบว่า ภาคเหนือ จะมีสัดส่วนของการสูงวัยที่มากกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะที่ภาคใต้จะเข้าสู่ระดับสังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์และระดับสุดยอดที่ช้ากว่า ดังนั้น การวางแผนระดับพื้นที่เพื่อจัดรับและจัดการกับความท้าทายต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการกระจายความเจริญ โดยเฉพาะในภาคการผลิตที่ต้องใช้แรงงานสูงไปยังพื้นที่ที่ยังมีอัตราสูงวัยไม่มากนัก

รูปภาพที่ 32 ระดับของการสูงวัยจำแนกรายจังหวัด

ประมวลผลโดย: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

หมายเหตุ: ดัชนีการสูงวัย = ร้อยละของอัตราส่วนจำนวนประชากรสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ต่อจำนวนประชากรวัยเด็ก (ต่ำกว่า 15 ปี)
 $(\text{Index of Aging-loA}) = (P_{60}/P_{15}) \times 100$

3.2 การฉายภาพประชากรไทยตามมิติรุ่นอายุและเจเนอเรชัน

นอกจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรแล้ว ยังมีมิติรุ่นอายุ (Cohort) และเจเนอเรชัน (Generation) ที่มีความสำคัญต่อจากทัศน์ในอนาคต โดยมิติรุ่นอายุจะให้ภาพของขนาดประชากรในแต่ละรุ่นอายุที่เคลื่อนไปในแต่ละช่วงเวลา ส่วนมิติเจเนอเรชันจะให้ภาพในเชิงค่านิยม (Value) และพฤติกรรมดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการตัดสินใจมีครอบครัวและการมีบุตรซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการออกแบบนโยบายทางประชากรให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่มคนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2.1 ภาพประชากรไทยในมิติรุ่นอายุ (Cohort)

จากผลการคาดประมาณประชากรพบว่าในปี 2580 จะมีประชากรรุ่นอายุในปี 2560 ที่รอดชีพและเหลืออยู่ 53.89 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 81.64 ของประชากรในปี 2560 โดยในปี 2580 จะมีประชากรรุ่นอายุใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2561 - 2580 เพิ่มเข้ามาและ

รอดชีพ จนถึงปี 2580 จำนวน 12.29 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 18.57 แบ่งเป็น**วัยเด็ก**ร้อยละ 13.35 และเป็นวัยแรงงานตอนต้นร้อยละ 5.22 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งในปี 2580 ประชากรวัยเด็กจะเป็นประชากรรุ่นใหม่ทั้งหมด วัยแรงงาน เป็นประชากรวัยเด็กที่เคลื่อนจากรุ่นอายุในปี 2560 เป็น**วัยแรงงาน**ตอนต้นจำนวน 11.57 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17.49 และเป็นวัยเด็กที่เกิดตั้งแต่วันที่ 2561 - 2564 เคลื่อนเป็นวัยแรงงานจำนวน 3.45 ล้านคน หรือร้อยละ 5.22 และวัยแรงงานตอนต้นที่รอดชีพเหลืออยู่จำนวน 22.56 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 34.09 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่**วัยสูงอายุ**เป็นรุ่นอายุเดิมที่เป็นผู้สูงอายุเดิมที่รอดชีพจากปี 2560 ซึ่งเป็นกลุ่มอายุ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 2.93 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 4.43 และเป็นกลุ่มวัยแรงงานที่เคลื่อนไปเป็นผู้สูงอายุจำนวน 16.82 ล้านคน ร้อยละ 25.42 ของประชากรทั้งหมด ในปี 2580 นอกจากนี้ หากพิจารณาในเชิงปริมาณ จะเห็นได้ว่าในทุก 5 ปี จะมีประชากรวัยแรงงานประมาณ 5 ล้านคนที่เข้าสู่ผู้สูงอายุ ดังนั้นการเตรียมการเรื่องตลาดงานเพื่อรองรับการทำงานหลังวัยเกษียณจึงต้องพิจารณาถึงความเพียงพอและความครอบคลุมของมาตรการต่าง ๆ ว่าสามารถรองรับในเชิงปริมาณได้มากน้อยเพียงใด

ตารางที่ 6 จำนวนและสัดส่วนประชากรตามรุ่นอายุ ปี 2560 – 2580

วัย/ปี	2560		2565		2570		2575		2580	
	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
วัยเด็ก							ประชากรที่ เกิดระหว่างปี 76-80		2,683,610 (0-4 ปี)	4.05
					ประชากรที่ เกิดระหว่างปี 71-75		2,948,528 (0-4 ปี)	4.40	2,944,512 (5-9 ปี)	4.45
			ประชากรที่ เกิดระหว่างปี 66-70		3,214,312 (0-4 ปี)	4.78	3,209,412 (5-9 ปี)	4.79	3,207,439 (10-14 ปี)	4.85
	ประชากรที่ เกิดระหว่างปี 61-65		3,463,175 (0-4 ปี)	5.18	3,457,152 (5-9 ปี)	5.15	3,454,779 (10-14 ปี)	5.16		
	11,640,775 (0-14 ปี)	17.63	7,510,862 (5-14 ปี)	11.24	3,682,608 (10-14 ปี)	5.48				
วัยแรงงาน									3,451,952 (15-19 ปี)	5.22
							3,679,247 (15-19 ปี)	5.49	3,674,117 (20-24 ปี)	5.55
					3,821,419 (15-19 ปี)	5.69	3,815,474 (20-24 ปี)	5.70	3,809,156 (25-29 ปี)	5.76
			4,114,027 (15-19 ปี)	6.16	4,106,741 (20-24 ปี)	6.11	4,099,153 (25-29 ปี)	6.12	4,091,678 (30-34 ปี)	6.18
	43,627,182 (15-59 ปี)	66.09	38,721,697 (20-59 ปี)	57.96	33,296,554 (25-59 ปี)	49.57	27,800,096 (30-59 ปี)	41.50	22,562,222 (35-59 ปี)	34.09
ผู้สูงอายุ									4,884,062 (60-64 ปี)	7.38
							5,076,795 (60-64 ปี)	7.58	4,784,607 (65-69 ปี)	7.23
					4,937,327 (60-64 ปี)	7.35	4,629,256 (65-69 ปี)	6.91	4,157,866 (70-74 ปี)	6.28
			4,360,085 (60-64 ปี)	6.53	4,059,360 (65-69 ปี)	6.04	3,614,257 (70-74 ปี)	5.39	2,997,160 (75-79 ปี)	4.53
	10,744,087 (60 ปีขึ้นไป)	16.28	8,639,101 (65 ปีขึ้นไป)	12.93	6,601,005 (70 ปีขึ้นไป)	9.83	4,669,038 (75 ปีขึ้นไป)	6.97	2,933,023 (80 ปีขึ้นไป)	4.43
รวม	66,012,044	100.00	66,808,947	100.00	61,176,478	100.00	66,996,035	100.00	66,181,405	100.00

ประชากรรุ่นปี 2560	66,012,044 (0 ปีขึ้นไป)	100.00	63,345,773 (5 ปีขึ้นไป)	95.96	60,505,015 (10 ปีขึ้นไป)	91.66	57,383,316 (15 ปีขึ้นไป)	86.93	53,893,893 (20 ปีขึ้นไป)	81.64
-----------------------	----------------------------	--------	----------------------------	-------	-----------------------------	-------	-----------------------------	-------	-----------------------------	-------

วัยเด็ก	11,640,775	17.63	10,974,037	16.43	10,354,072	15.41	9,612,719	14.35	8,835,561	13.35
วัยแรงงาน	43,627,182	66.09	42,835,724	64.12	41,224,714	61.37	39,393,970	58.8	37,589,125	56.8
วัยสูงอายุ	10,744,087	16.28	12,999,187	19.46	15,597,693	23.22	17,989,346	26.85	19,756,719	29.85
รวม	66,012,044	100.00	66,808,947	100.00	61,176,478	100.00	66,996,035	100.00	66,181,405	100.00

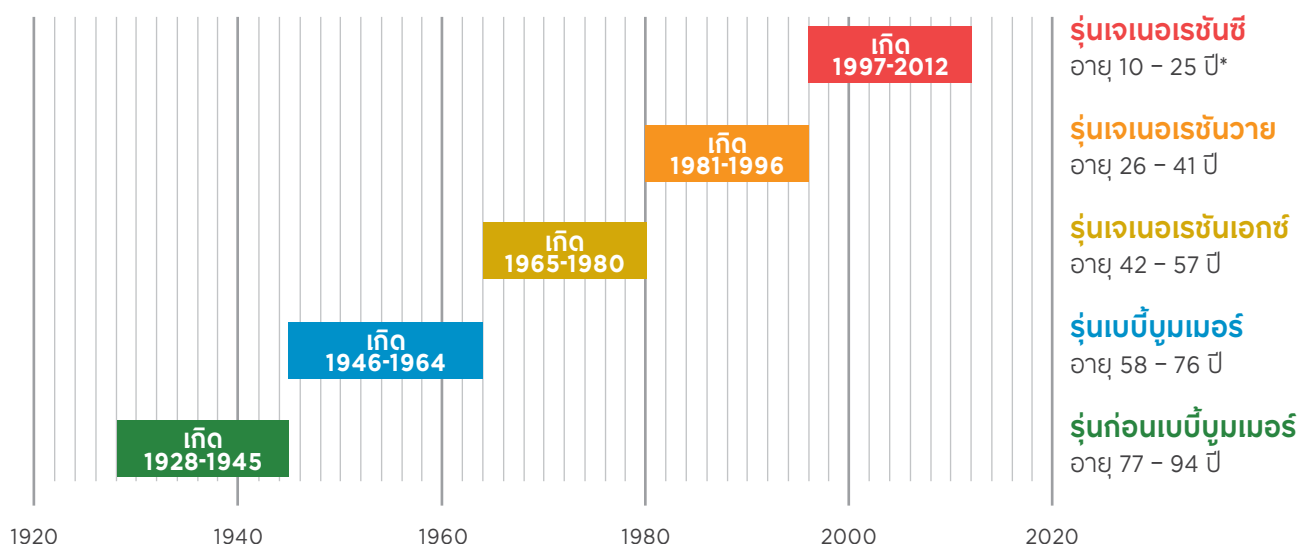
ที่มา: รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 (ฉบับปรับปรุง), สศช.

3.2.2 ภาพประชากรไทยตามเจเนอเรชัน (Generation)

ตามหลักทฤษฎีเจเนอเรชัน⁷² (Karl Mannheim, 1923) ประชากรหลากหลายรุ่นจะมีพฤติกรรมดำรงชีวิตแตกต่างกัน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ คนในยุคหนึ่ง ๆ ที่เกิดและเติบโตขึ้นท่ามกลางเหตุการณ์ใหญ่ๆ บางอย่างร่วมกัน เช่น ประชากรหนุ่มสาวในปัจจุบันอาจมีความคิดที่ไม่เหมือนกับคนหนุ่มสาวในอดีต จากการเติบโตภายใต้บริบทเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ที่มีความเฉพาะตัวในแต่ละยุค เป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมให้คนในแต่ละรุ่นมีอุปนิสัย ทักษะ และวิธีคิดที่แตกต่างกัน เป็นต้น

ทั้งนี้ หากแบ่งเจเนอเรชันตาม Pew research⁷³ จะพบว่า ในปี 2565 ประเทศไทยมีประชากร 6 รุ่นเจเนอเรชันได้แก่ 1) รุ่นก่อนเบบี้บูมเมอร์ (Silent Generation) (อายุ 77 – 94 ปี) 2) รุ่นเบบี้บูมเมอร์ (อายุ 58 – 76 ปี) 3) รุ่นเจเนอเรชันเอกซ์ (อายุ 42 – 57 ปี) 4) รุ่นเจเนอเรชันวาย (อายุ 26 – 41 ปี) 5) รุ่นเจเนอเรชันซี (อายุ 10 – 25 ปี) และ 6) รุ่นเจเนอเรชันอัลฟ่าและหลังจากนั้น (อายุต่ำกว่า 10 ปี) โดยพบว่า คนรุ่นเบบี้บูมเมอร์หรือก่อนหน้า (อายุ 58 ปีขึ้นไปในปี 2565) จะมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 24.4 เหลือร้อยละ 12.5 ในปี 2580 และ**คนกลุ่มใหญ่ของประเทศจะเป็นกลุ่มเจเนอเรชันเอกซ์ วาย และซี** โดยที่**มีกลุ่มเจเนอเรชันอัลฟ่าและหลังจากนั้นจะเข้าสู่โครงสร้างประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ** โดยจะมีสัดส่วนเท่า ๆ กับกลุ่มเจเนอเรชันเอกซ์และวาย ในอีก 10 – 15 ปีข้างหน้า

รูปภาพที่ 33 การจำแนกกลุ่มประชากรตามเจเนอเรชัน

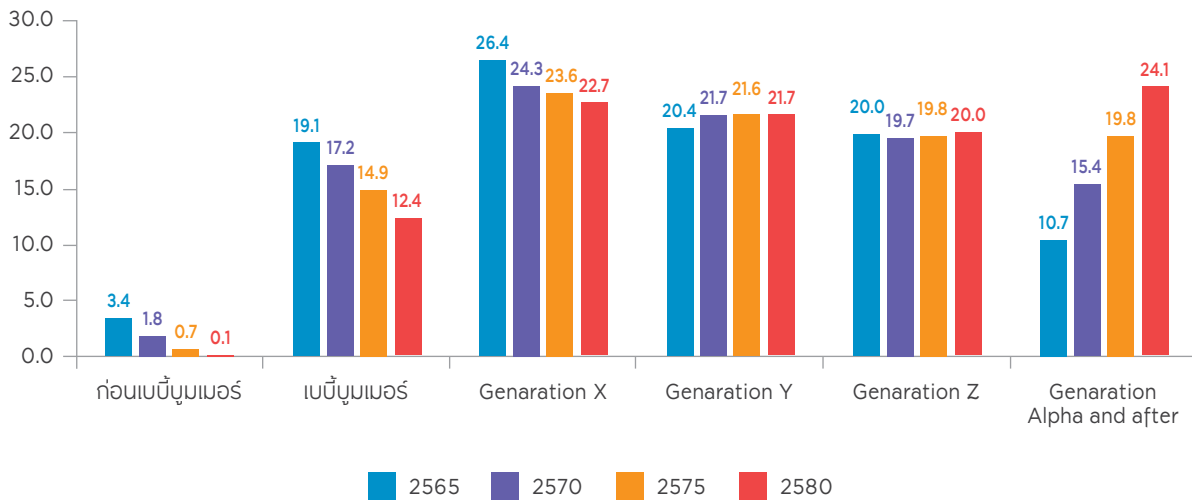
* ไม่มีการตั้งค่าจุดสิ้นสุดตามลำดับเวลาสำหรับกลุ่มนี้ สำหรับการวิเคราะห์นี้ รุ่นเจเนอเรชันซี หมายถึงช่วงอายุ 7 ถึง 22 ปี ในปี 2019

ที่มา: สถาบัน Pew research center

⁷² Karl Mannheim, The Problem of Generations, 1923

⁷³ Pew Research Center. Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>

รูปภาพที่ 34 สัดส่วนประชากรแต่ละรุ่นเจนเนอเรชันต่อจำนวนประชากรทั้งหมด ปี 2565 – 2580

ที่มา: ประมวลโดย สสช. จากข้อมูลการคาดการณ์ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583 (ฉบับปรับปรุง)

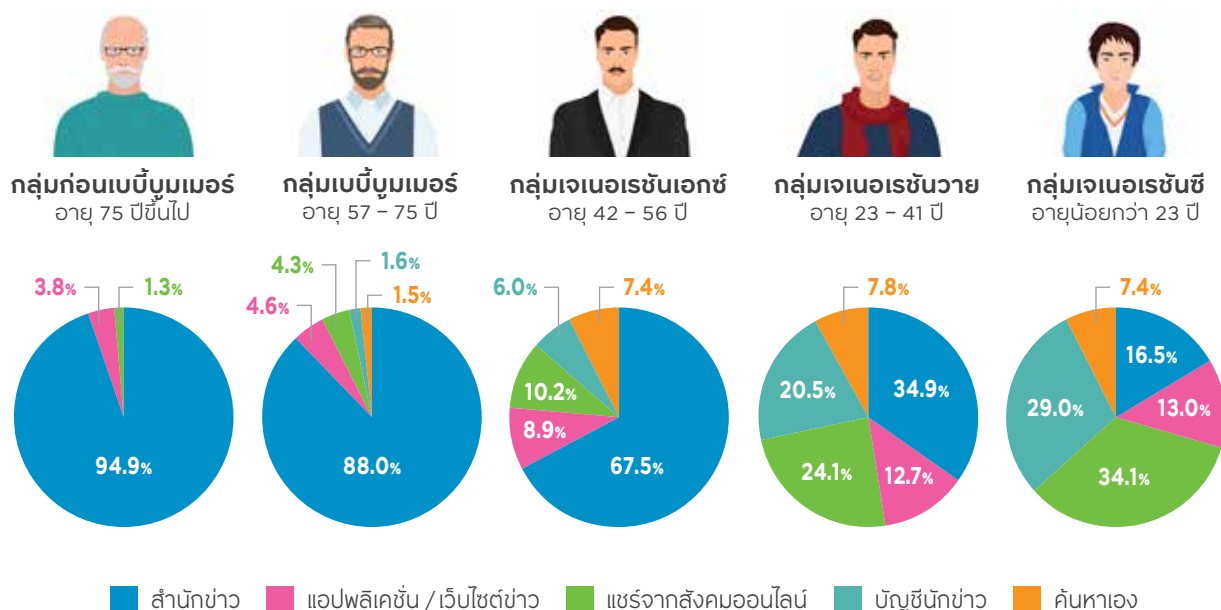
ทั้งนี้ คุณลักษณะและแนวความคิดดำรงชีวิตของแต่ละเจนเนอเรชัน มีความแตกต่างกันค่อนข้างสูง โดยกลุ่มเบบี้บูมเมอร์เกิดในยุคที่มีการขยายตัวของโทรทัศน์ทำให้เริ่มมีการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ ส่วนกลุ่มเจนเนอเรชันเอกซ์ เกิดมาพร้อมกับคอมพิวเตอร์ยุคแรก ๆ สำหรับกลุ่มเจนเนอเรชันวายเกิดมาในยุคที่อินเทอร์เน็ตกลายเป็นสิ่งพื้นฐาน เข้าสู่ตลาดแรงงานช่วงที่เศรษฐกิจหดตัว เป็นกลุ่มที่มีทัศนคติและการใช้ชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการมีการศึกษาสูง ทำให้เริ่มต้นทำงานล่าช้า ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและครอบครัว มีการใช้จ่ายค่อนข้างสูง การออมต่ำ มีแนวโน้มแต่งงานช้าและชะลอการมีบุตร

คนแต่ละเจนเนอเรชันยังมียุทธวิธีการรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน ดังนั้น ความเร็ว ความลึกและความกว้างของข้อมูลย่อมแตกต่างกัน ตามแหล่งที่มาและความสามารถในการใช้สื่อของแต่ละคน โดยคนกลุ่มเจนเนอเรชันเอกซ์หรือแก่กว่า ยังคงบริโภคข่าวสารจากสำนักข่าว ขณะที่คนกลุ่มเจนเนอเรชันวายและซีบริโภคผ่านสังคมออนไลน์ ทั้งในรูปแบบแอปพลิเคชัน การส่งต่อจากสังคมออนไลน์ รวมถึงบัญชีนักข่าว⁷⁴ นอกจากนี้ เจนเนอเรชันนี้และรุ่นถัด ๆ มา จะมียุทธวิธีการบริโภคสื่อในรูปแบบที่สามารถเลือกได้ตามความต้องการของตนเอง (On-demand) มากขึ้น

⁷⁴ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ร่วมกับทีมวิจัยจาก สถาบันอาณานิคมนวศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <https://www.brandbuffet.in.th/2019/11/thai-consumer-consumption-media-content-and-platforms-in-2019/>

รูปภาพที่ 35 ช่องทางการติดตามข้อมูลข่าวสาร จำแนกตามกลุ่มเจนเนอเรชัน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2562

ส่วนกลุ่มเจนเนอเรชันซี เกิดมาพร้อมกับโลกดิจิทัลโดยไม่ได้รับรู้วาทโลกก่อนที่ดิจิทัลจะแพร่หลายอย่างทุกวันนี้เป็นอย่างไร เป็นยุคที่เห็นว่าโทรศัพท์สามารถทำได้ทุกอย่างตั้งแต่การโทร การดูทีวี การสื่อสารออนไลน์อื่น ๆ อีกทั้ง จากการสำรวจของ McKinsey เมื่อปี ค.ศ. 2019 พบว่า แม้ว่าจะเจนเนอเรชันซีจะใช้ชีวิตผ่านสังคมออนไลน์ค่อนข้างมาก แต่พวกเขาก็มีความระมัดระวังในการเลือกบริโภคสื่อเช่นกัน⁷⁵ ในเรื่องของการทำงาน เจนเนอเรชันซีบางส่วนเริ่มเข้าสู่ตลาดงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 บางส่วนต้องเรียนรู้ผ่านการเรียนออนไลน์ และบางส่วนมีส่วนร่วมเรียกร้องทางการเมืองเช่นเดียวกับเจนเนอเรชันวายโดยมีการรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง เรียกร้องรัฐบาลให้ทำในสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศดีขึ้น⁷⁶ รวมทั้งกลุ่มเจนเนอเรชันซีก็ยังยอมรับในความแตกต่างของความหลากหลายทางเชื้อชาติมากกว่าเจนเนอเรชันก่อนหน้าพวกเขา

สำหรับกลุ่มเจนเนอเรชันอัลฟ่าและหลังจากนั้น นับว่าเป็นเจนเนอเรชันที่ฉลาดที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เกิดขึ้นมาด้วยความพร้อมของเทคโนโลยี จึงมีทักษะทางเทคโนโลยีสูง คู่กันเคยกับการเปลี่ยนแปลงและกล้าเปลี่ยนแปลง มีความเป็นผู้ประกอบการค่อนข้างสูง⁷⁷ กลุ่มเจนเนอเรชันซีใช้ชีวิตตาม ความปรารถนา ความต้องการและความสนใจของตน (passion) เนื่องจากมีความรู้ความสามารถที่เต็มเปี่ยม ขณะเดียวกัน ยังมีความสนใจอยากเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างสรรค์ให้โลกนี้ดีขึ้น⁷⁸ แต่การอยู่กับเทคโนโลยีมากเกินไปอาจทำให้กลุ่มเจนเนอเรชันซีขาดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันหรือต่อคนอื่น ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันน้อยลง เกรงใจกันน้อยลง ไม่เคารพซึ่งกันและกัน⁷⁹ อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มเจนเนอเรชันซีและกลุ่มเจนเนอเรชันอัลฟ่าและหลังจากนั้น ที่ขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลและอาจทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมจากความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงสารสนเทศ (Digital divide) ที่มากกว่าประชากรรุ่นก่อนหน้า

⁷⁵ <https://www.mckinsey.com/business-functions/marketing-and-sales/our-insights/what-makes-asia-pacifics-generation-z-different> โดยสำรวจพฤติกรรมของคน Gen Z ใน 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย อินเดีย จีน ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้

⁷⁶ <https://www.pewresearch.org/social-trends/2020/05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far-2/> (ถึงแม้จะเป็นการสำรวจในอเมริกาแต่ก็ไม่ต่างจากกรณีของไทยดังสะท้อนได้จากเหตุการณ์เด็กนักเรียนชูสามนิ้ว)

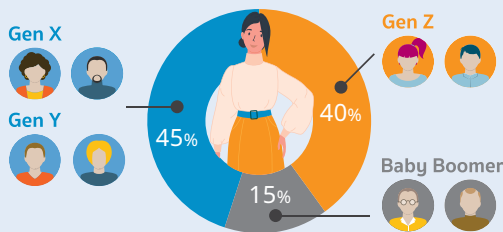
⁷⁷ 7 คาแรคเตอร์ของเด็กเจน อัลฟ่า <https://thepotential.org/knowledge/gen-alpha-info/> วันที่ 3 มกราคม 2563

⁷⁸ เจาเรนด 'เด็ก Gen Alpha' เพียงพ่อแม่สนับสนุนก็ประสบความสำเร็จในอนาคตได้. <https://www.marketingoops.com/reports/gen-alpha-s26/> วันที่ 17 ธันวาคม 2561

⁷⁹ เรียนรู้เจนเนอเรชันอัลฟ่า (Gen Alpha) เพื่อเตรียมรับมือกับตลาดแรงงานในอนาคต. <https://th.hrnote.asia/tips/190805-generation-alpha/> วันที่ 5 สิงหาคม 2562

ภาพอนาคต ประชากรไทย ในระยะยาว

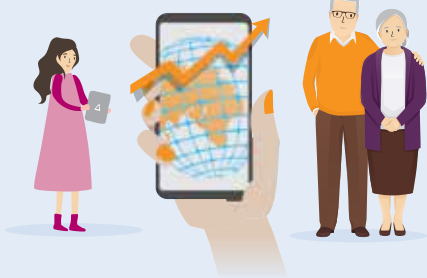

สังคมในปี 2575 จะประกอบด้วย Gen Z ถึงประมาณร้อยละ 40 ขณะที่สัดส่วน Baby Boomer จะปรับลดลงเหลือเพียงร้อยละ 15 ที่เหลืออีกร้อยละ 45 จะเป็น Gen X และ Gen Y

Gen X จะกลายเป็นกลุ่มวัยเกษียณ (อายุ 52-67 ปี) ส่วน Gen Y จะมีอายุในช่วง 36-51 ปี จึงเป็นโอกาสในการผลักดันค่านิยมใหม่ ๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในหลายส่วน อาทิ work-life balance ระหว่างงาน-ครอบครัว โดยที่ไม่ต้องแลกกับความก้าวหน้า

เด็ก Gen ใหม่ การเกิดมาพร้อมยุคดิจิทัล ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีทักษะทางเทคโนโลยีสูง

สำหรับการยกระดับสมรรถนะ คาดว่าจะได้รับปลูกฝังสมรรถนะรุ่นใหม่จำนวนมาก หากระบบการศึกษาส่วนมากไม่สามารถปรับให้เท่าทันได้ รวมถึงสิ่งที่ต้องระวังคือ การใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์อย่างขาดความเท่าทันกับอัลกอริธึม ที่มีความก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ

สิ่งที่น่ากังวลคือ การปรับตัวให้เข้ากับงานยุคใหม่ของ Gen X และ Gen Y โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมไทยที่มีการปรับไปใช้ระบบอัตโนมัติอย่างกว้างขวาง

หากการวางแผนการปรับทักษะของ Gen X และ Y ไม่ได้ผล โอกาสตกงานจะสูง รวมถึงยังไม่มีมีการปรับการใช้ชีวิตเพื่อสุขภาพที่ดี จะทำให้เกิดความสูญเสีย ทั้งความมั่นคงในระดับบุคคล และภาระทางสวัสดิการภาครัฐในสัดส่วนที่สูง

ในด้านการใช้ชีวิตในสังคม สังคมไทยจะมีความผสมผสานจากการเข้ามาของแรงงานต่างชาติ และแรงงานรูปแบบใหม่ ๆ เช่น digital nomad

แต่หากไม่สามารถสร้างสภาพแวดล้อมและงานในประเทศที่ดึงดูดได้ ประกอบกับประเทศไม่มีฐานอุตสาหกรรมแห่งอนาคต แรงงานไทยทักษะสูง จะถูกดึงดูดไปอยู่ตามที่ตั้งต่างๆของโลก ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเช่นกัน

3.3 กระบวนทัศน์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

เมื่อพิจารณาจากบริบทการเปลี่ยนแปลงเปรียบเทียบกับการทำงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและในอนาคตหลายส่วน เป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องการการปรับกระบวนทัศน์แบบใหม่ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาด้านประชากรในช่วงถัดไป ได้แก่

กระบวนทัศน์ที่ 1

ประเทศไทยในอีก 10 - 15 ปีข้างหน้า ไม่สามารถอยู่บนฐานการผลิตที่ใช้แรงงานเป็นหลักได้ต่อไป โดยมีสาเหตุจากการเป็นสังคมสูงวัยและโลกอุตสาหกรรมในอนาคตที่มีความก้าวหน้า และการสร้างมูลค่าเพิ่มมิได้อยู่บนฐานการใช้แรงงานทักษะต่ำจำนวนมากอีกต่อไป

กระบวนทัศน์ที่ 3

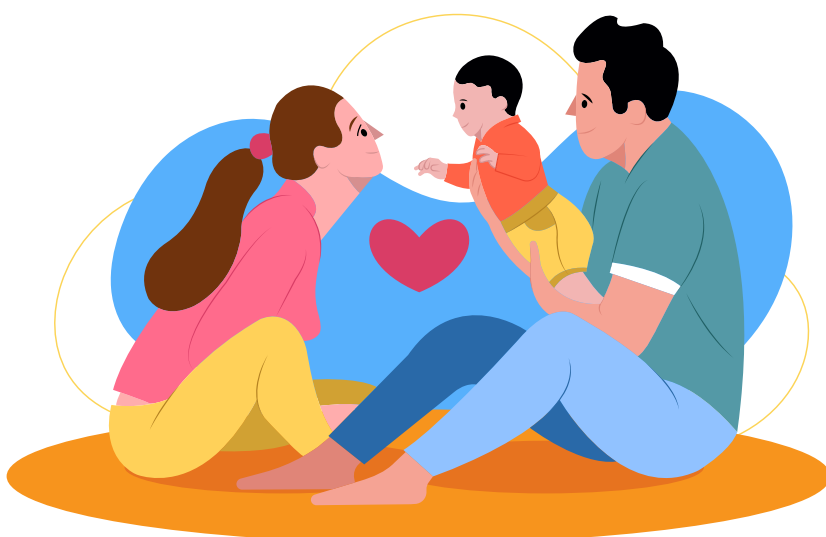
โลกของแรงงานข้ามชาติในอนาคตจะมีใช้เรื่องการบริหารจัดการเพียงกลุ่มประเทศเมียนมา กัมพูชา ลาว เวียดนาม แต่ต้องปรับไปสู่ความสามารถของรัฐในการบริหารจัดการแรงงาน การดึงดูดแรงงานทักษะสูง และการเข้ามาทำงานและอาศัยร่วมกันกับคนไทยภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

กระบวนทัศน์ที่ 2

ทักษะโลกยุคหน้าจะแตกต่างจากทักษะที่เคยเรียนรู้มาอย่างมาก โดยต้องการระบบการเรียนรู้แบบใหม่ที่เหมาะกับคนทุกเจนอเรชันที่เกิดมาด้วยบริบทและทุนทางเทคโนโลยีที่ต่างกัน รวมถึงการเตรียมตัวในการเรียนรู้และยกระดับทักษะแบบตลอดชีวิต

กระบวนทัศน์ที่ 4

เนื่องด้วยในอนาคตรูปแบบการบริโภคสื่อและการติดต่อสื่อสารจะดำเนินการผ่านระบบดิจิทัลที่มีความก้าวหน้า และอาจนำไปสู่การควบคุมการดำเนินชีวิตบนการทำงานของอัลกอริทึม ดังนั้นการติดตามตรวจสอบทั้งของรัฐบาล สังคม ครอบครัวและปัจเจกต้องมีความเท่าทันกับกลไกทางดิจิทัล โดยควรมีการสร้างสมรรถนะคนในทุกกระดับให้เข้าใจกระบวนการทำงานของระบบดิจิทัล มีความสามารถในการใช้งานระบบดิจิทัล และสามารถจัดการกับภัยคุกคามในโลกดิจิทัลอย่างเท่าทัน

ส่วนที่ 4

กรอบแนวทาง การพัฒนาประชากร

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่เป็นสังคมสูงวัยเป็นปรากฏการณ์ทางประชากรที่หลายประเทศได้เผชิญมาแล้ว สำหรับประเทศไทย แม้ว่าการลดลงของจำนวนประชากรยังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงอย่างชัดเจนมากนักในระยะ 20 ปีข้างหน้า แต่ผลจากภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลงจนต่ำกว่าระดับทดแทน และประชากรไทยที่มีอายุยืนยาวขึ้น ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทางโครงสร้างอายุประชากรที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีจำนวนและสัดส่วนลดลง ขณะที่วัยผู้สูงอายุกลับเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก และจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อประชากรที่เกิดในช่วงปี 2506 – 2526 หรือมีอายุปัจจุบันอยู่ระหว่าง 35 – 55 ปี ที่เรียกว่าประชากรรุ่นเกิดล้านทยอยเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ทำให้ในอีก 20 ปีข้างหน้า คาดการณ์ว่าจะมีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่าวัยเด็กประมาณ 10.9 ล้านคน ซึ่งประเทศไทยมีระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสูงวัยไปสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ค่อนข้างเร็ว เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว⁸⁰ ขณะที่ประชากรไทยยังมีการเตรียมพร้อมรับมือค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจะส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม อาทิ การชะลอตัวของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากขนาดประชากรวัยแรงงานที่ลดลง ความเสี่ยงทางการคลังจากการจัดสวัสดิการให้กับวัยผู้สูงอายุที่มีมากขึ้น หากไม่มีการดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและทันก่วงที่

4.1 ความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ

การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนการพัฒนาประเทศระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนี้

⁸⁰ ประเทศพัฒนาแล้วมีระยะเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสูงวัยไปสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ค่อนข้างนานกว่าประเทศกำลังพัฒนา อาทิ ฝรั่งเศส (115 ปี) สวีเดน (85 ปี) อังกฤษ (46 ปี) ญี่ปุ่น (24 ปี) ขณะที่ประเทศไทยคาดว่าจะใช้ระยะเวลาเพียง 20 ปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561)

รูปภาพที่ 36 ความสอดคล้องของแผนพัฒนาประชากรฯ กับแนวทางการพัฒนาประเทศ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) 	เป้าหมาย 3 มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ลดอัตราการตายก่อนวัยอันควร จากโรคไม่ติดต่อผ่านการป้องกันและรักษา รวมถึงส่งเสริมสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดี	เป้าหมาย 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ เด็กทุกคนเข้าถึงการพัฒนาและการดูแลเด็กปฐมวัย	เป้าหมาย 8 การมีงานที่เหมาะสมและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ทั่วถึง - ส่งเสริมนโยบายการพัฒนาที่มุ่งเน้นกิจกรรมที่มีผลิตภาพ การสร้างการจ้างงานที่เหมาะสม - บรรลุนโยบายการจ้างงานเต็มที่มีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับหญิงและชายทุกคน
ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) 	ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มุ่งเตรียมความพร้อมตั้งแต่ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ สภาพแวดล้อม	ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตในทุกช่วงวัยตั้งแต่ วัยเด็ก วัยเรียน วัยแรงงาน และ วัยผู้สูงอายุ	ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการ การแพทย์ครบวงจร รองรับความต้องการใช้บริการการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นจากสังคมสูงวัย
แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 	ศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ทุกช่วงวัย การวิจัยและนวัตกรรม ให้ความสำคัญกับการวิจัย พัฒนา นวัตกรรมที่เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม	การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี มุ่งสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาวะและการป้องกันควบคุมปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นที่ยอมรับ อาศัย ลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่ม	ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม มุ่งขยายความคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำให้ทุกชีวิตสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมกับความเป็นมนุษย์
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 	การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ วางรากฐานการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ การเตรียมพร้อมและเสริมสร้างศักยภาพในทุกกลุ่มวัย ตลอดจนการพัฒนากระบวนการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม	การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม พัฒนาทักษะอาชีพกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาสทางสังคมให้มีรายได้ตามศักยภาพและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล หนุนเสริมให้แรงงานนอกระบบตระหนักถึงประโยชน์และเข้าสู่ระบบหลักประกันมากขึ้น	การสร้างการแข่งขันทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มุ่งขยายการเข้าถึงบริการทางการเงิน และพัฒนานวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม รวมถึงสร้างความรอบรู้ทางการเงินให้ประชาชนรู้เท่าทันและมีทักษะในการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล
(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 	คนไทยทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนาในทุกมิติ พัฒนาเด็กช่วงตั้งครรภ์ถึงปฐมวัย ให้มีพัฒนาการรอบด้าน มีอุปนิสัยที่ดี พัฒนาผู้เรียนในทุกระดับที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ พัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นพลเมืองมีคุณค่าของสังคม	การพัฒนาทำละคนสมรรถนะสูง สอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตเป้าหมาย และสามารถสร้างงานอนาคต รวมถึงการสร้างผู้ประกอบการอัจฉริยะที่มีความสามารถในการสร้างและใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม	การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาระบบนิเวศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยส่งเสริมภาคส่วนต่างๆ ในการสร้างและพัฒนาสื่อ มีกลไก credit bank รวมถึงมาตรการจูงใจให้ประชาชนพัฒนาตนเอง พัฒนาทางเลือกในการเข้าถึงการเรียนรู้สำหรับผู้ที่ไม่สามารถเรียนในระบบการศึกษาปกติ

4.2 กรอบการพัฒนาประชากร

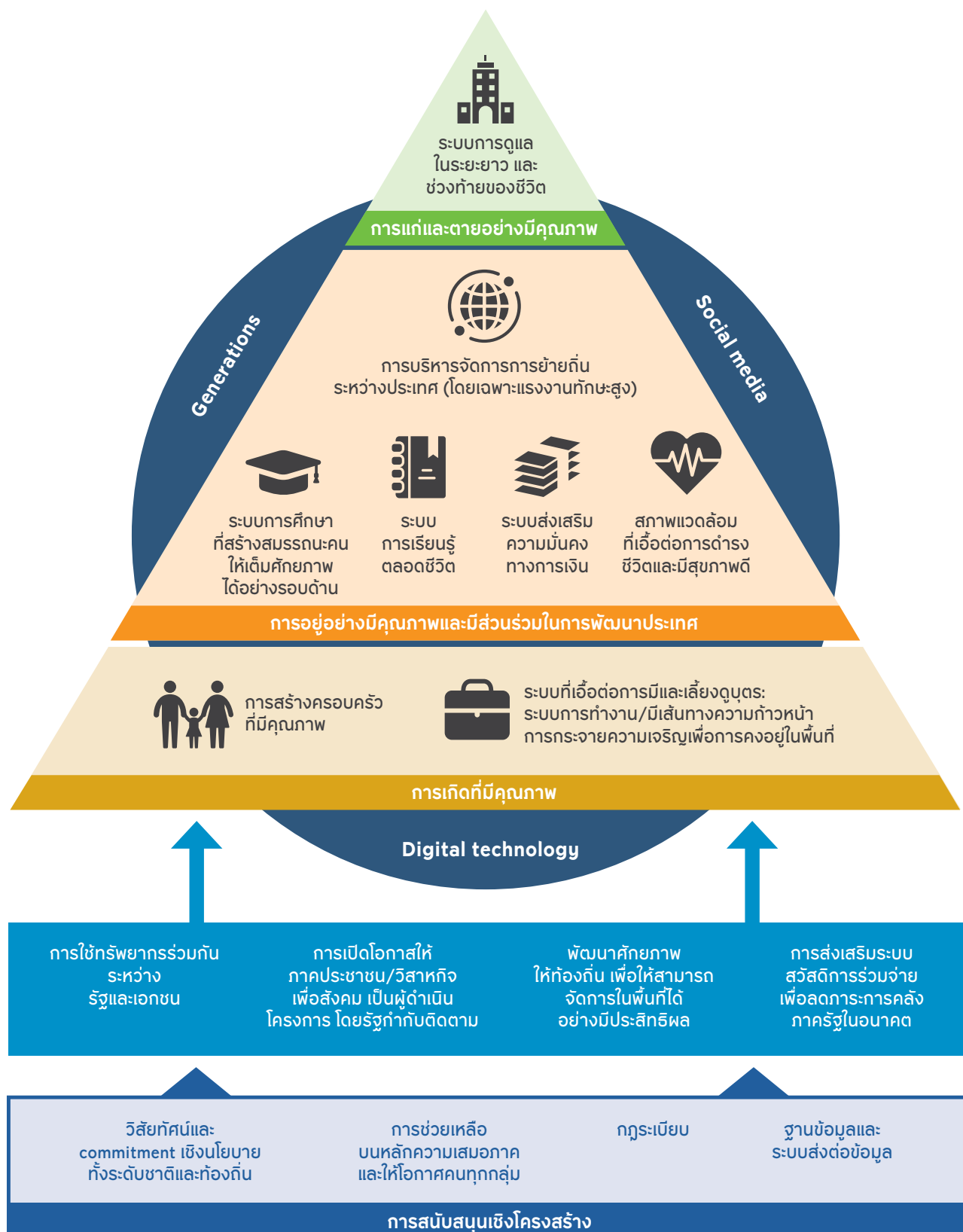
แผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว (พ.ศ. 2565–2580) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางประชากร ตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งเสียชีวิต โดยจะเห็นได้ว่ามิติประชากรด้านการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการเกิดที่มีคุณภาพจะเป็นฐานสำคัญในการส่งต่อปริมาณและคุณภาพประชากรในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ดังนั้นจึงควรมีการสร้างแนวคิดแบบใหม่ในระดับชาติที่จะนำไปสู่การออกแบบนโยบายและการดำเนินการที่เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม โดยมีแนวคิดที่ว่า เด็กที่เกิดมาทุกคนเป็นเด็กของประเทศ และเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกันดูแล อันจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาประชากรที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากการเกิดที่มีคุณภาพแล้ว ต้องมีการสร้างความมั่นคงของชีวิตในวัยปลาย โดยจำเป็นต้องออกแบบระบบนิเวศทั้งด้านการเรียนรู้และการใช้ชีวิต เพื่อให้ประชากรไทยมีสมรรถนะสูงและมีสุขภาพที่ดีในการประกอบอาชีพ สามารถสร้างรายได้ที่ดีและนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิต ทั้งนี้ ต้องมีระบบสนับสนุนการพัฒนาคนทุกกลุ่ม ทุกวัย ให้สามารถใช้ศักยภาพได้อย่างสูงสุด ซึ่งระบบการศึกษาและระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นกลไกสำคัญ โดยระบบการศึกษาต้องสามารถสร้างเสริมให้ประชากรไทยมีสมรรถนะสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน สามารถให้การสนับสนุนตามความสามารถ และศักยภาพ ตั้งแต่ระบบคิดกรองและบ่มเพาะผู้มีความสามารถพิเศษ การพัฒนาผู้เรียนในภาพรวมและการสนับสนุนการเรียนรู้ในกลุ่มเปราะบาง การสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงเทคโนโลยี ตลอดจนต้อง

มีการบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ เพื่อดึงดูดแรงงานคุณภาพสูงทั้งคนไทยและคนต่างชาติ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศซึ่งจะเป็นประเด็นสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศไปสู่ภาคการผลิตที่มีมูลค่าสูง และเมื่อการดำเนินชีวิตมาถึงช่วงปลาย ควรต้องมีระบบดูแลรองรับในวัยปลายชีวิตอย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ การพัฒนาในระยะถัดไปจำเป็นต้องมีการพัฒนาพื้นฐานของกระบวนการคิดใหม่โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี สังคมออนไลน์ และเจเนอเรชัน ที่จะส่งผลให้การดำรงชีวิตของประชากรในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก โดยบางมาตรการต้องมีการดำเนินการแบบพลิกโฉมจึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะภาคประชาชนหรือวิสาหกิจเพื่อสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อให้สามารถเร่งการพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้ รวมถึงหากสภาวการณ์ด้านสุขภาวะและระบบเกื้อหนุนทางสังคมของผู้สูงอายุที่ยังมีความเปราะบาง การดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทยจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ดังนั้น การใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางงบประมาณสูงสุด อีกทั้ง ความรวดเร็วของการเป็นสังคมสูงวัยและบริบทการพัฒนาที่มีความแตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ ท้องถิ่นจึงควรได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการการพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งการส่งเสริมระบบสวัสดิการแบบร่วมจ่าย เพื่อลดภาระการคลังภาครัฐในอนาคต โดยองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาประชากร มีดังนี้

รูปภาพที่ 37 องค์ประกอบสำคัญต่อการพัฒนาประชากร

ที่มา: ประมวลโดย สศช.

ส่วนที่ 5

วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ประเด็นการพัฒนา

จากรอบการพัฒนาในการรองรับโจทย์ประเด็นท้าทายในอนาคต นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และแนวทางการพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานและทุกภาคส่วนร่วมขับเคลื่อนแผนพัฒนาประชากรฯ ดังนี้

5.1 วิสัยทัศน์

- ประเทศไทยมีประชากรที่เกิดและเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพในการร่วมยกระดับการพัฒนาประเทศ ••

5.2 เป้าประสงค์

- (1) ประชากรไทยได้รับการพัฒนาตามศักยภาพสูงสุด และมีคุณภาพสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศ บนพื้นฐานของการมีทักษะที่สอดคล้องกับโลกในศตวรรษที่ 21
- (2) ประชากรไทยมีความมั่นคงทางรายได้และทรัพย์สินเพียงพอตลอดช่วงชีวิต
- (3) มีระบบคุ้มครองทางสังคมที่สร้างความมั่นคงในชีวิต และไม่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนทางการคลังในระยะยาว

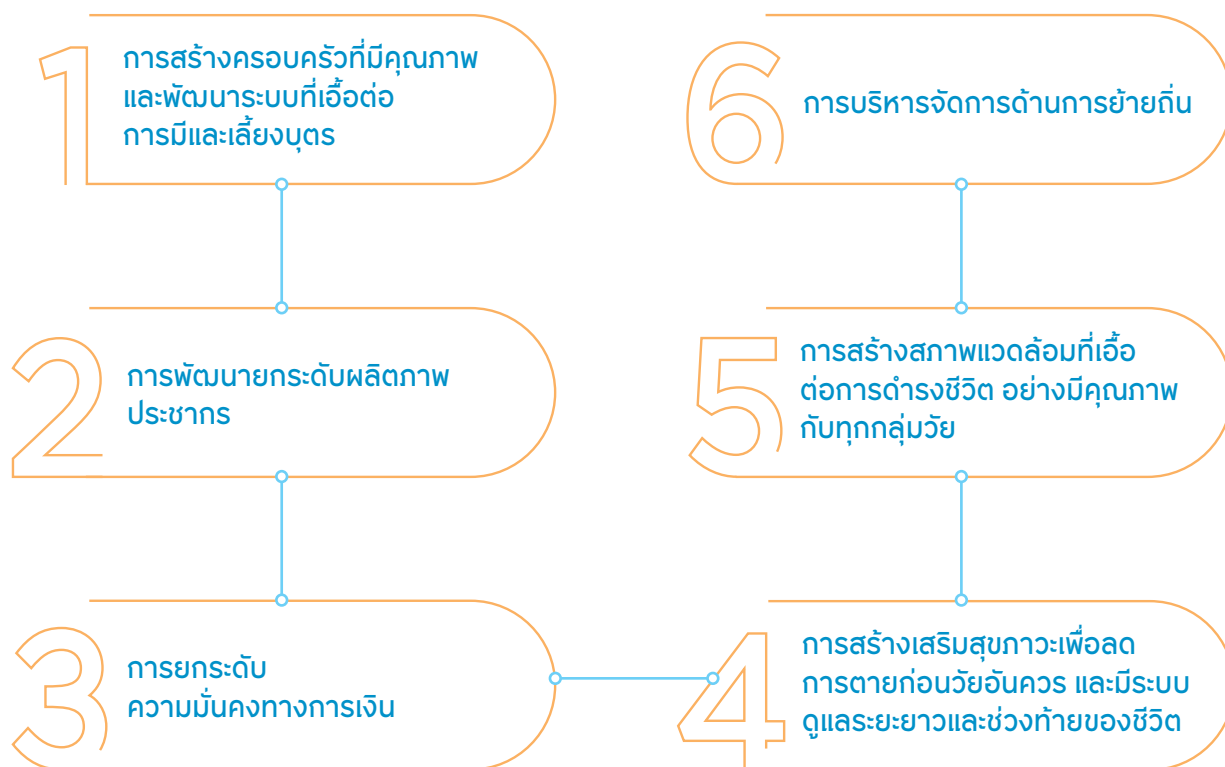

5.3 ตัวชี้วัด

- ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI)
- เพิ่มขึ้น 0.7756 ภายในปี 2580

5.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

แบ่งเป็น 6 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

5.4.1 การสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ และพัฒนาระบบที่เอื้อต่อการมีและเลี้ยงบุตร

ตัวชี้วัด (1) มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 96 ภายในปี 2580

(2) ทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย ในมิติพลังครอบครัว เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ทุก 5 ปี

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. ผลักดันประเด็นการพัฒนาครอบครัวเป็นวาระสำคัญของประเทศ	1.1 พัฒนาแนวคิดและทัศนคติ (Ideology) ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในประเทศ ที่ต้องช่วยกันดูแลเด็กทุกคนที่เกิดมาให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ 1.2 ส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นถึงความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ทัศนคติ/ค่านิยมที่ดี ตั้งแต่วัยเยาว์ อาทิ ความซื่อสัตย์ การมีวินัย การรักชาติและวัฒนธรรมของไทย การใฝ่หาความรู้ และการเสริมสร้างค่านิยม การยอมรับความเห็นต่าง การดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic value) และการเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active citizen)	- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว) - สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ สำหรับการมีบุตร และการดูแลครอบครัว	2.1 สร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะในการมีครอบครัว การมีบุตร และเลี้ยงดูบุตร โดยจัดบริการให้คำปรึกษาด้านการวางแผนชีวิตครอบครัวในทุกระยะให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ เผยแพร่ความรู้และเสริมสร้างทักษะในการเลี้ยงดูบุตรที่เหมาะสมและถูกต้องบนพื้นฐานหลักวิชาการ อาทิ ทักษะการสื่อสาร การกำหนดกติกาของครอบครัว การแสดงความรักความไว้วางใจเพื่อให้บุตรรู้จักการเผชิญกับปัญหาอุปสรรค 2.2 ส่งเสริมความรู้และพัฒนาทักษะบุคลากรสาธารณสุข ที่ครอบคลุมความรู้ทางสุขภาพ (Health literacy) ความรอบรู้ทางดิจิทัล (Digital literacy) และพฤติกรรมศาสตร์ ให้สามารถจัดบริการให้คำปรึกษาด้านการวางแผนชีวิตครอบครัวที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย 2.3 จัดให้มีระบบพี่เลี้ยงในชุมชน โดยการพัฒนาแกนนำในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาให้กับแต่ละครอบครัวได้อย่างตรงจุดและสอดคล้องกับบริบทครอบครัวที่มีความหลากหลาย และความท้าทายที่แตกต่างกัน รวมถึงเพิ่มบทบาทของ นักวิชาชีพต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ นักสังคมสงเคราะห์/นักจิตวิทยา 2.4 พัฒนาและเผยแพร่ข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการมีบุตรและเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะข้อมูลค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งจะช่วยให้สามารถประเมินความพร้อมของตนเองและครอบครัวในการมีบุตร และเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีคุณภาพ	- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว) - กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย) - กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
3. สนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสร้างความสมดุลระหว่างการดูแลครอบครัวรวมถึงระบบสนับสนุนครอบครัวหลากหลายรูปแบบ	3.1 กำหนดรูปแบบการทำงานที่หลากหลายและยืดหยุ่น อาทิ การทำงานที่บ้าน (Work from Home) การทำงานแบบทุกที่ทุกเวลา 3.2 สนับสนุนวันลาเพื่อการดูแลครอบครัว โดยกำหนดหรือขยายวันลาสำหรับผู้ชายในการดูแลบุตรและภรรยาหลังคลอด การมีระบบสะสมวันลา สามารถลาเป็นช่วงได้ โดยไม่จำกัดเฉพาะคู่ที่จดทะเบียนสมรสเท่านั้น รวมทั้งการขยายจำนวนวันลาสำหรับหญิงตั้งครรภ์ตามอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศที่กำหนดวันลาคลอดไว้อย่างน้อย 14 สัปดาห์ หรือระยะเวลา 6 เดือน หลังคลอดหากต้องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทั้งนี้ ให้ได้รับค่าจ้างครอบคลุมในช่วงของการเตรียมตัวคลอดและการพักผ่อนหลังคลอด ตลอดจนการเพิ่มประเภทของการลาเพื่อดูแลบุตรและบิดามารดาสูงอายุในกรณีเจ็บป่วย นอกเหนือจากการลาทัก ลาป่วย 3.3 ส่งเสริมสถานประกอบการให้มีส่วนร่วมในการจัดระบบสนับสนุนครอบครัว โดยพัฒนาค่านิยมในการจัดสวัสดิการที่เอื้อต่อการดูแลเด็ก เยาวชน และชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวของพนักงาน อาทิ การจัดให้มีนุมนแม่ ศูนย์เด็กเล็กในสถานประกอบการ มีพื้นที่เล่นที่ปลอดภัย/พื้นที่เรียนรู้สำหรับลูกหลานพนักงาน หลังเลิกเรียนระหว่างรอพ่อแม่กลับบ้านและในช่วงปิดเทอม เพื่อให้คนวัยแรงงานสามารถดูแลครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อครอบครัวในการได้รับสิทธิต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน 3.4 กำหนดความคุ้มครองไม่ให้เกิดการตั้งครุฑหรือมีบุตร เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานและความก้าวหน้าในอาชีพของทั้งผู้หญิงและผู้ชาย รวมถึงคุ้มครองไม่ให้นายจ้างเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในที่ทำงานหรือการมีบังคับให้ผู้หญิงออกจากงานโดยไม่เต็มใจเนื่องจากตั้งครุฑหรือมีบุตร	- กระทรวงแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน) - สำนักงาน ก.พ. - สำนักงาน ก.พ.ร. - สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย - หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
4. จัดหาสิทธิประโยชน์ในการจูงใจและลดภาระจากการมีบุตร	4.1 สนับสนุนให้บุคคลที่มีรายได้น้อยมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เพื่อสร้างแรงจูงใจในการสร้างครอบครัว อาทิ การให้สิทธิเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ 4.2 จัดทำกลุ่มสิทธิประโยชน์สำหรับครอบครัวที่คลอดบุตร (Welcoming newborn package) ที่ครอบคลุมทั้งด้านการเงินและบริการการดูแลบุตร 4.3 จัดตั้งกองทุนภาคสมัครใจสำหรับแบ่งเบาภาระในการดูแลสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบ โดยสมาชิกจ่ายเงินสะสม และรัฐร่วมสมทบในบางส่วน ตามความเหมาะสม อาทิ เงินช่วยเหลือในการจ้างผู้ดูแลเด็ก เงินกู้ฉุกเฉินยามจำเป็น	- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว การเคหะแห่งชาติ) - ธนาคารแห่งประเทศไทย - กระทรวงแรงงาน (สำนักงานประกันสังคม)

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
5. ส่งเสริมการมีบุตรในกลุ่มประชากรที่ต้องการมีบุตรหรือกลุ่มผู้มีบุตรยาก	5.1 ส่งเสริมและให้สิทธิในการลดหย่อนค่าใช้จ่าย นอกเหนือจากสิทธิสวัสดิการพื้นฐานสำหรับการพัฒนาเทคโนโลยีช่วยอนามัยการเจริญพันธุ์ให้ผู้มีบุตรยากสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก 5.2 กำหนดให้การมีบุตรไม่ได้ด้วยตนเองหรือผู้มีบุตรยาก เป็นภาวะโรคหรือภาวะทุพพลภาพที่ต้องได้รับการแก้ไข ให้สามารถใช้สิทธิสวัสดิการพื้นฐานต่าง ๆ อาทิ สิทธิในการให้คำปรึกษาและการตรวจรักษาที่นำไปสู่การใช้เทคโนโลยีช่วยอนามัยการเจริญพันธุ์ และสิทธิในการลาเพื่อการรักษาภาวะการมีบุตรยาก 5.3 ปรับแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ครอบครัวหลากหลายรูปแบบมีความพร้อมและสามารถมีบุตร โดยเฉพาะครอบครัวเพศเดียวกันที่ต้องการรับบุตรบุญธรรม หรือต้องการมีบุตร	- กระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) - กระทรวงการคลัง (กรมสรรพากร) - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว)
6. การสร้างสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและศูนย์ดูแลและพัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพ	6.1 สร้างและพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และศูนย์ดูแลและพัฒนาเด็กเล็ก (0 – 2 ปี) ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียงกับสถานประกอบการและชุมชนที่อยู่อาศัยให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Network learning) 6.2 ยกระดับศูนย์ดูแลเด็กและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีศักยภาพสูงให้เป็นศูนย์เรียนรู้ มีครูพี่เลี้ยงที่มีใบอนุญาตในการประกอบอาชีพและเชี่ยวชาญ เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกประเภทได้อย่างเหมาะสม และส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วม (Family engagement) 6.3 กำหนดให้เมืองคําร่วมกับและรับผิดชอบบริหารจัดการอย่างเป็นเอกภาพ รวมทั้งมีระบบติดตามการดำเนินงานของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกแห่ง	- กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน) - กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา) - องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF)

5.4.2 การพัฒนาระดับผลิตภาพประชากร

ตัวชี้วัด ผลิตภาพแรงงานไม่ต่ำกว่าร้อยละ 4 ต่อปี

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. ยกระดับระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ	1.1 ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีการบูรณาการองค์ความรู้ข้ามศาสตร์และเอื้อให้คนมีสมรรถนะพื้นฐานสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะทางภาษา ทักษะแห่งอนาคต สมรรถนะที่ตอบโจทย์ความต้องการแรงงานของอุตสาหกรรมเป้าหมาย ความสามารถในการทำงานร่วมกับเทคโนโลยี การสร้างคุณลักษณะ: ความเป็นผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed learner) ทักษะคิดด้านการเติบโต (Growth mindset) และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (Learning skill) เพื่อให้พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รวมถึงทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ 1.2 พัฒนาระบบการติดตามข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อนำไปวางแผนการพัฒนาและการประเมินสมรรถนะที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล 1.3 ขยายความครอบคลุมด้านอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ต เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทางออนไลน์อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของการสร้างความเสมอภาค ในการเข้าถึงเทคโนโลยีพร้อมความเท่าทันในการใช้เทคโนโลยี รวมถึงพัฒนาระบบการจัดการความรู้ที่ดีเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ในประชากรทุกกลุ่ม	- กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา) - กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สถาบันอุดมศึกษา) - กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) - กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม) - สำนักงาน กสทช. - กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
2. พัฒนารูปแบบของระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับคนทุกกลุ่ม	2.1 ออกแบบระบบการเรียนรู้ บนฐานของการคำนึงถึงกลุ่มอายุ กลุ่มอาชีพ ระดับสมรรถนะเดิมของแรงงาน รวมถึงบูรณาการรูปแบบการเรียนรู้/ฝึกอบรมร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน ของทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนจัดให้มีการแปลหลักสูตรออนไลน์ดี ๆ จากต่างประเทศ รวมทั้งการจัดการระบบข้อมูลองค์ความรู้ที่ดี เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความหลากหลายของผู้เรียน 2.2 เพิ่มบทบาทของอุดมศึกษาต่อการสร้างการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยพัฒนาระบบการศึกษาที่มีได้มุ่งสู่ปริญญาแต่เป็นลักษณะของระบบรับรองและพัฒนาความสามารถที่เฉพาะเจาะจง (Micro credential) รวมถึงระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนเปราะบางโดยเฉพาะคนพิการได้เข้าเรียนเพิ่มขึ้น และการพัฒนาและยกระดับทักษะเพื่อการทำงาน การดำรงชีวิต และการรองรับผู้เรียนนอกวัยเรียน รวมทั้งทบทวนกฎระเบียบให้เอื้อต่อการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ 2.3 พัฒนาระบบข้อมูลและการจัดทำกลุ่มทักษะ (Skill clusters) สำหรับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่ชัดเจน รวมถึงมีระบบให้คำปรึกษาและวิเคราะห์ความต้องการเฉพาะของแรงงานแต่ละกลุ่ม เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาทักษะแรงงานให้ตรงจุดยิ่งขึ้น ตลอดจนการจัดทำฐานข้อมูลตลาดงานและการวิเคราะห์อาชีพจำเป็นอย่างใหม่ ๆ ทั้งอาชีพในภาคธุรกิจและอาชีพในระดับพื้นที่ 2.4 เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบบธนาคารเครดิต (Credit Bank)⁸¹ เพื่อเป็นกลไกการสะสมการเรียนรู้ รวมทั้งมีระบบสนับสนุนการฝึกอบรม โดยพิจารณาให้มีค่าฝึกอบรมขึ้นต่ำให้กับแรงงานทุกคน (Training credit) พร้อมกับสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะและเพิ่มผลิตภาพแรงงาน อาทิ กฎเกณฑ์ด้านการลาเพื่อการฝึกอบรมที่ยืดหยุ่น 2.5 พัฒนาระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยบูรณาการโครงสร้างพื้นฐานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน รวมถึงพื้นที่การเรียนรู้ของภาคเอกชนและชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันสูงสุด รวมถึงพิจารณาการนำดิจิทัลมาใช้เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้	- กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา) - กระทรวงแรงงาน (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน) - กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สถาบันอุดมศึกษา) - สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) - สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) - องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

⁸¹ ธนาคารเครดิต (Credit Bank) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ และผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษา นอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์ของบุคคล มาเก็บสะสมไว้ในธนาคารหน่วยกิต เพื่อรับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิบัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอายุของผู้เรียน คุณวุฒิผู้เรียน ระยะเวลาในการสะสมหน่วยกิต และระยะเวลาในการเรียน

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
3. เพิ่มกำลังแรงงานในตลาดงาน โดยเฉพาะประชากรกลุ่มเปราะบาง ⁸²	3.1 ปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมให้ลดการตีตรากลุ่มประชากรเปราะบาง โดยสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และการเห็นคุณค่าของการจ้างงานประชากรกลุ่มเปราะบาง รวมถึงการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสม 3.2 ส่งเสริมการจ้างงานตามสมรรถนะ เพื่อลดข้อจำกัดของกลุ่มคนเปราะบาง และอคติด้านอายุ (Age discrimination) ทั้งกลุ่มเด็ก (อายุ 15 ปีขึ้นไป) กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ กลุ่ม NEETs กลุ่มผู้พันโทฯ โดยจัดให้มีรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการ รวมถึงการจัดทำฐานข้อมูลประชากรกลุ่มเปราะบางที่มีการบูรณาการระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ช่วยต่อการระบุเป้าหมายในการให้ความช่วยเหลือ 3.3 ขยายช่วงอายุการทำงานของประชากร ให้เหมาะสมกับสาขาอาชีพ และการผลิตที่มีความจำเป็นและขาดแคลน ตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน 3.4 พัฒนาและบูรณาการรูปแบบการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ ที่รวมมาตรการในหลายมิติเข้าด้วยกัน (Comprehensive package) เพื่อตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายที่รอบด้าน อาทิ การฝึกอบรม การสร้างพลัง (Empowerment) การปรับทัศนคติต่อการใช้ชีวิต เงินทุนสนับสนุนเบื้องต้น ตลอดจนกำหนดมาตรการจูงใจ เพื่อสนับสนุนการยกระดับและระบบรับรองทักษะแรงงาน โดยอยู่บนฐานการศึกษาความต้องการที่หลากหลายในแต่ละกลุ่มและบริบทของแต่ละพื้นที่ รวมถึงออกแบบโดยคำนึงถึงมีทัศนคติที่รุนแรงกว่า การให้การช่วยเหลือแบบรายคน 3.5 ส่งเสริมการรวมตัวเพื่อเสริมสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองสำหรับแรงงานทุกกลุ่ม เพื่อให้เกิดเป็นช่องทางสะท้อนปัญหาและความท้าทายของแรงงานแต่ละกลุ่ม และนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด	- กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ) - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน) - กระทรวงแรงงาน (กรมจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน) - กระทรวงมหาดไทย (องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) - กระทรวงยุติธรรม (กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน) - กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

⁸² อาทิ ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ที่เคยกระทำผิด ผู้หญิงที่มีการตั้งครรภ์ คลอดจนผู้ว่างงาน เด็กและเยาวชนกลุ่ม NEETs

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
4. สนับสนุนให้กลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ (Talent) เข้ามาร่วมทำงานให้กับประเทศ	4.1 สร้างระบบให้คำปรึกษา ในเรื่องการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร และลักษณะงาน แก่นักเรียนไทยในต่างประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนกลับมาทำงาน และให้เกิดการใช้ความรู้ความสามารถของนักเรียนทุนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศ 4.2 พัฒนารูปแบบและโครงสร้างการทำงาน ที่เอื้อต่อการทำงานข้ามพรมแดนกับสถาบันชั้นนำทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับโลกรวมถึงการพัฒนาระบบโครงสร้างการบริหารจัดการในการใช้ประโยชน์กลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษที่เป็นรูปธรรม 4.3 สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของนักเรียนทุนรัฐบาล และกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษอื่น ๆ เพื่อทำโครงการพัฒนาให้กับประเทศ โดยสนับสนุนแหล่งทุนในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมและสตาร์ทอัพที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ รวมถึงเปิดโอกาสให้เข้ามาดำเนินโครงการของรัฐ บนฐานของการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมืออาชีพและเป็นสากล 4.4 พัฒนาระบบเชื่อมต่อคนไทยที่มีความสามารถพิเศษในต่างประเทศ ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การให้คำปรึกษา การเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มคนที่มีศักยภาพในภาครัฐ และจัดทำฐานข้อมูลกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ และกลุ่มแรงงานผู้เชี่ยวชาญ แรงงานทักษะสูง ทั้งที่อยู่ในและอยู่นอกประเทศ โดยใช้เครือข่ายการทำงานระหว่างรัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัย	- กระทรวง การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สำนักงาน สกน. นโยบาย การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม) - สำนักงาน ก.พ. - กระทรวง อุตสาหกรรม - กระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจ และสังคม
5. การศึกษาความต้องการแรงงานในเชิงปริมาณที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต	5.1 การวิเคราะห์ปริมาณความต้องการแรงงานในภาคการผลิตและบริการต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคส่วนที่มีสัดส่วนการใช้แรงงานมาก และหาแนวทางเพื่อทดแทนจำนวนแรงงานที่จะลดลงภายใต้บริบทสังคมสูงวัย รวมถึงพัฒนาแนวนโยบายด้านการย้ายถิ่นเพื่อทดแทนประชากร (replacement migration) ที่มีความชัดเจน ตลอดจนวิเคราะห์โอกาสและความต้องการแรงงานจากเศรษฐกิจผู้สูงอายุ (Silver economy) เพื่อรองรับการสร้างงาน สร้างอาชีพ และการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะต่อไป	- กระทรวง อุตสาหกรรม (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม) - กระทรวงแรงงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน) - สำนักงาน สภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ - สภาอุตสาหกรรม แห่งประเทศไทย - หอการค้าไทยและสภาหอการค้า แห่งประเทศไทย

5.4.3 การยกระดับความมั่นคงทางการเงิน

ตัวชี้วัด เงินออมเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีรายได้ต่อคนสูงกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ทุก 5 ปี

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. ส่งเสริมให้ประชากรมีความมั่นคงทางการเงิน	1.1 ส่งเสริมให้ประชากรมีความรอบรู้ทางการเงิน ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการการวางแผนการเงินที่ครอบคลุมตลอดช่วงชีวิต โดยเริ่มปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านหลักสูตรความรู้ด้านการเงิน (Financial literacy) อาทิ ภาษีอากร การลงทุน เทคโนโลยีด้านการเงิน ในระบบการศึกษาภาคบังคับ รวมทั้งควรออกแบบระบบลดหย่อนภาษีสำหรับการออมเพื่อบุตร รวมถึงให้ความรู้ด้านการลงทุนในแหล่งทุนใหม่ ๆ โดยเฉพาะสกุลเงินดิจิทัล (Digital Currency)	- กระทรวงการคลัง (กรมสรรพากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนการออมแห่งชาติ) - กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) - ธนาคารแห่งประเทศไทย (สถาบันการเงิน) - ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
	1.2 ส่งเสริมการออมและนวัตกรรมทางการเงิน ที่ตอบสนองกับพฤติกรรมและความต้องการของประชากรทุกกลุ่มในรูปแบบที่มีความหลากหลาย อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการหลักประกันการดำรงชีวิตหลังเกษียณ กลุ่มวัยทำงานที่ต้องการผลตอบแทนจากการลงทุนสูงและสามารถรับความเสี่ยงได้ รวมทั้งออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ส่งเสริมการออมระยะยาวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์การออมของผู้มีรายได้ระดับปานกลางและรายได้น้อย	
	1.3 รณรงค์ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ กระตุ้นการออม เพื่อปลูกฝังทัศนคติและสภาพแวดล้อมที่จูงใจให้เกิดการออม มากกว่าการใช้จ่ายหรือการสร้างหนี้ รวมถึงการพัฒนาโครงการที่เข้าถึงประชากรทุกกลุ่มอายุ ผลิต เผยแพร่ความรู้ทางการเงิน และบริการให้คำปรึกษาในการวางแผนการเงินและการลงทุนที่เหมาะสมกับประชากรในแต่ละช่วงวัย	
	1.4 จัดทำระบบการออมภาคบังคับ เพื่อเป็นหลักประกันทางการเงินยามชราภาพ โดยเพิ่มการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มและหักส่วนที่เพิ่มเข้าบัญชีการออมของผู้บริโภคเพื่อสะสมเป็นเงินออมในยามสูงวัย และขยายระบบการออมให้ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม	
	1.5 สร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชน อาทิ ปรับลดสิทธิประโยชน์บางอย่างที่ซ้ำซ้อนกับสวัสดิการของภาครัฐ กำหนดแนวทางในการหารายได้เพิ่ม ยกกระดับกองทุนที่มีศักยภาพให้มีฐานะทางกฎหมาย และจัดเก็บ/เชื่อมโยงข้อมูลของกองทุนสวัสดิการชุมชนทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ	
	1.6 ปรับปรุงโครงสร้างภาษีให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ที่แรงงานในระบบจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะภาษีเงินได้	

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
2. การแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน	2.1 พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมรายบุคคล สำหรับการสืบค้น และระบุกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม 2.2 วางกลไกการให้คำแนะนำและช่วยเหลือครัวเรือนที่มีปัญหาหนี้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีเครื่องมือประจักษ์พื้นฐานในการพวงระดับรายได้ของครัวเรือน เมื่อประสบปัญหาทางการเงิน เจ็บป่วย และเหตุสุดวิสัยอื่น ๆ	- ธนาคารแห่งประเทศไทย - กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน) - กระทรวงการคลัง (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง) - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน))

5.4.4 การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อลดการตายก่อนวัยอันควร และมีระบบการดูแลระยะยาว และช่วงท้ายของชีวิต

ตัวชี้วัด (1) อายุคาดเฉลี่ยของการมีสุขภาพดีไม่น้อยกว่า 75 ปี ภายในปี 2580

(2) ดัชนีคุณภาพภาวะประชากรสูงอายุ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ภายในปี 2580

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. ยกระดับศักยภาพให้คนทุกกลุ่มทุกวัยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ สามารถป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามต่อสุขภาพ	1.1 กำหนดวิสัยทัศน์เรื่องการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพที่ชัดเจน ในนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ อาทิ การจำกัดการดื่มแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ สุขภาพจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม 1.2 ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษา/สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกแห่ง ให้ครอบคลุมการสร้างความรู้ด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับโรคติดต่อ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ปัจจัยเสี่ยงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งสุขภาพกายและใจ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมต่อการสร้างสุขภาพที่ดี 1.3 ใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพฤติกรรมและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องในการดูแลสุขภาพ โดยสนับสนุนกิจกรรมทางกาย และการสร้างความตระหนักและชักจูงให้ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม เพื่อลดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่สามารถป้องกันได้ รวมถึงสนับสนุนการตรวจสุขภาพประจำปีและนำมาเป็นข้อมูลในการดูแลรักษาสุขภาพตนเอง 1.4 ส่งเสริมการพัฒนากฎะชีวิตและทักษะการเอาตัวรอดในภาวะวิกฤตฉุกเฉิน เพื่อลดอัตราการตายก่อนวัยอันควร ที่ครอบคลุมทุกสถานการณ์ที่เป็นภัยถึงแก่ชีวิต อาทิ การส่งเสริมให้เด็กไทยว่ายน้ำเป็น การปฏิบัติตัวเมื่อต้องเผชิญหน้ากับผู้ร้าย การเอาตัวรอดเมื่อประสบภัยพิบัติต่าง ๆ 1.5 พัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับคนแต่ละกลุ่มวัย และมีช่องทางการเผยแพร่ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนติดตาม/ตรวจสอบองค์ความรู้ด้านสุขภาพที่เผยแพร่ในสังคมออนไลน์ และตอบโต้ข้อมูลสุขภาพที่ไม่เป็นความจริง 1.6 พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพัฒนาศักยภาพประชาชน แกนนำ อาสาสมัคร และกลไกที่เกี่ยวข้องในการหนุนเสริมให้เกิดการดำเนินงานด้านสุขภาพแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนมีกลไกช่วยเหลือ ดูแล เฝ้าระวังในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อความสูญเสียทางสุขภาพ	- กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กรมควบคุมโรค กรมสุขภาพจิต) - กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) - กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) - กระทรวงการคลัง (กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต) - สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
2. พัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองผู้สูงอายุ	2.1 พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ และผู้ป่วยในระยะท้ายของชีวิต ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เมืองและชนบท ในกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งผู้สูงอายุที่ติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง รวมถึงพัฒนาระบบ การดูแลระยะกลางและระยะยาว ตลอดจนการดูแลแบบประคับ ประคองและการดูแลผู้ป่วยในระยะท้ายของชีวิตที่เชื่อมโยงการบริการ ทางด้านสังคมและบริการทางการแพทย์ 2.2 สนับสนุนการวางแผนดูแลสุขภาพทั้งกายและใจในกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงผู้สูงอายุไร้ญาติ อยู่บ้านคนเดียว โดยส่งเสริม การเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ และส่งเสริม ให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนส่งเสริมการประกันสุขภาพ แบบไม่ให้ความคุ้มครองทันที แต่จะเริ่มคุ้มครองในวัยเกษียณอายุ (Deferred health insurance) 2.3 พัฒนาระบบการคุ้มครองผู้สูงอายุในช่วงท้ายของชีวิต อาทิ การพัฒนาระบบพิทักษ์ทรัพย์สินผู้สูงอายุ การป้องกัน การถูกหลอกลวง การช่วยเหลือทางด้านทรัพย์สินแก่ผู้สูงอายุและ การทำพินัยกรรม รวมถึงการแสดงเจตนาารมณในการรับการรักษา พยาบาลช่วงท้ายชีวิตให้ชัดเจน	• กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย กรมการแพทย์ สำนักงานปลัด กระทรวงสาธารณสุข) • กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น) • กระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์ (กรมกิจการ ผู้สูงอายุ)

5.4.5 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพกับทุกกลุ่มวัย

ตัวชี้วัด เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนมีจำนวนเพิ่มขึ้น

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเหมาะสมกับคนทุกกลุ่ม	1.1 พัฒนาสภาพแวดล้อมและออกแบบชุมชนที่เป็นมิตรกับคนทุกกลุ่ม เพื่อสร้างการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม โดยเน้นการพัฒนาพื้นที่หนุนเสริมการเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพและการสร้างพัฒนาการในเด็ก รองรับการมีกิจกรรมทางกายของผู้สูงอายุ การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับบริบทชุมชนและท้องถิ่น รวมถึงการจัดระบบบริการสาธารณะและการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม 1.2 ส่งเสริมและจูงใจให้องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ดำเนินการเพิ่มและกระจายพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียว เพื่อยกระดับสภาพแวดล้อมให้มีความทันสมัย เอื้อให้เกิดการมีพฤติกรรมทางกาย และการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลมากยิ่งขึ้น อาทิ การพัฒนาพื้นที่รกร้าง 1.3 ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างช่วงวัย โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นฐานทางจิตใจที่มีการเคารพซึ่งกันและกัน (Respectful mind) การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเมื่อต้องทำงานในลักษณะการทำงานจากที่บ้าน (Work from home) หรือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน	• กระทรวงมหาดไทย (กรมโยธาธิการและผังเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) • กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย) • สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
2. พัฒนาชุมชนเป็นพื้นที่ที่เอื้อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี	2.1 สร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ในระดับตำบล ทั้งในมิติด้านสภาพแวดล้อม (Green & Healthy) มิติด้านความเสมอภาค (Inclusive & Equitable) และมิติการส่งเสริมการทำงานและการเป็นผู้ประกอบการที่ดี (Decent work & Entrepreneurship) สร้างชุมชนน่าอยู่ มีงานทำ เพื่อลดการอพยพย้ายถิ่น รวมถึงการพัฒนาให้เกิดเป็น Moral City ตลอดจนนำกลไกใหม่ ๆ มาใช้เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม อาทิ ระบบเครดิตสังคม (Social credit system)	- กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) - กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย สำนักงานปลัด กระทรวงสาธารณสุข) - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)) - ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)
	2.2 จัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดีอย่างต่อเนื่องให้เป็นวิถีชีวิตของสมาชิกและชุมชน ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกได้รับรู้สถานการณ์ด้านสุขภาวะของพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนที่ส่งเสริมต่อการมีกิจกรรมทางกายและมีความปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวัน อาทิ การสร้าง/พัฒนาสวนสาธารณะและลานกิจกรรมที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับคนทุกกลุ่มทุกวัย การสร้างโครงข่ายทางเท้าที่เอื้อต่อการเดิน การลดและกำจัดมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง และมลพิษอื่น ๆ	
	2.3 ส่งเสริมกลไกชุมชนประสานการดำเนินงานในการสร้างเสริมสุขภาพ เฝ้าระวัง ป้องกันโรค ตลอดจนการดูแลให้ทุกคนรู้เงื่อนไขในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการมีสุขภาวะที่ดี และมีกลไกช่วยเหลือดูแล เฝ้าระวัง ในพื้นที่เสี่ยงต่อความสูญเสียทางสุขภาวะ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนร่วมเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยอยู่บนพื้นฐานชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco Community / Green Community / Smart Community)	
	2.4 ส่งเสริมกลไกความร่วมมือภาครัฐ เอกชน ประชาชน และประชาสังคมเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางวิธีการในการกำกับดูแล ตรวจสอบ เพื่อควบคุมและป้องกันปัญหามลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	

5.4.6 การบริหารจัดการด้านการย้ายถิ่น

ตัวชี้วัด (1) สัดส่วนแรงงานต่างชาติทักษะสูงในอุตสาหกรรมเป้าหมายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

(2) สัดส่วนผู้มีงานทำในแต่ละภูมิภาคเพิ่มสูงขึ้น

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. เสริมสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการทำงานในพื้นที่	1.1 มีแนวทางการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคต่าง ๆ อย่างสมดุล โดยการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจในภาคต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการมีสุขภาวะที่ดี รวมถึงการจัดให้มีบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพและทั่วถึง อาทิ การให้บริการด้านสาธารณสุข การศึกษา ความคุ้มครองทางสังคม และการพัฒนาแหล่งงานรองรับที่เพียงพอ	• สำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) • กระทรวงมหาดไทย (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) • กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สถาบันอุดมศึกษา)
	1.2 กระจายอำนาจด้านการบริหารไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น โดยจัดให้มีบริการสาธารณะที่สนองตอบกับความต้องการของประชากรแต่ละกลุ่มในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถกำหนดอัตราภาษี และวิธีการจัดเก็บที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการเชิงพื้นที่	
	1.3 เสริมสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่ อาทิ การสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาจัดทำหลักสูตรในการยกระดับและพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ การสนับสนุนการวิจัยให้เกิดการพัฒนาต่อยอดและสร้างงานใหม่ ๆ ในพื้นที่ ตลอดจนการส่งเสริมมาตรการจูงใจให้แก่ภาคเอกชนในการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์ฝึกอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะงานให้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่	

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
2. การดึงดูดแรงงานไทยในต่างประเทศและแรงงานต่างชาติที่มีทักษะสูงให้เข้ามาทำงานในประเทศ	2.1 ปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน สร้างครอบครัว และการทำงานในประเทศไทยของประชากรต่างชาติ อาทิ (1) กำหนดนโยบายวีซ่าที่เหมาะสมและยืดหยุ่น โดยครอบคลุมถึงแรงงานต่างชาติทักษะสูงที่ทำงานแบบยืดหยุ่น และไม่มีนายจ้าง อาทิ Freelance, Consultant, Digital Nomads เพิ่มประเภทวีซ่าสำหรับแรงงานต่างชาติทักษะสูงที่ทำงานในประเทศไทยและต้องการวีซ่าระยะยาว หรือต้องการนำครอบครัวมาอยู่ด้วย โดยกำหนดคุณสมบัติ และหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนตามลำดับความสำคัญของแรงงานต่างชาติทักษะสูงแต่ละประเภท (2) กำหนดใบอนุญาตทำงานพิเศษ โดยอนุญาตให้แรงงานต่างชาติที่มีทักษะ สามารถทำงานในประเทศไทยได้ยาวนานกว่าแรงงานประเภทอื่น (3) ปรับแก้กฎระเบียบให้นักศึกษาต่างชาติที่มีความสามารถสูงสามารถทำงานในประเทศไทยได้หลังสำเร็จการศึกษา (4) กำหนดระยะเวลาการทำงานและโควตาการนำเข้าแรงงานต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มทักษะต่ำและทักษะปานกลาง ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ 2.2 สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยของประชากรต่างชาติทักษะสูง โดยเฉพาะนักวิชาการ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ชั้นนำจากทั่วโลกให้เข้าสู่สถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยในการร่วมพัฒนาขีดความสามารถทางด้านนวัตกรรม อาทิ มาตรการจูงใจด้านที่อยู่อาศัย การศึกษา ค่าเดินทาง และทุนวิจัย รวมทั้งสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ 2.3 จูงใจแรงงานไทยทักษะสูงให้ย้ายถิ่นกลับมาทำงานในประเทศ โดยปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการประกอบธุรกิจสมัยใหม่ ทำการตลาดเชิงรุกในการสรรหาคนเก่ง (Active recruitment strategies) อาทิ การประชาสัมพันธ์โอกาสการทำงานในประเทศไทยในกลุ่มชุมชนคนไทยในต่างประเทศหรือตามมหาวิทยาลัยชื่อดังที่นักเรียนไทยเรียนอยู่	- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน - สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง) - กระทรวงการต่างประเทศ (สำนักงานปลัดกระทรวงการต่างประเทศ กรมการกงสุล) - สำนักงาน ก.พ. - กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง)
	3.1 เสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อผู้ย้ายถิ่น โดยสนับสนุนกระบวนการจัดการวัฒนธรรมที่หลากหลายอย่างสร้างสรรค์ อาทิ การให้ความรู้ด้านภาษา การเพิ่มพื้นที่ทางสังคมให้กลุ่มชนต่าง ๆ สามารถแสดงอัตลักษณ์ได้โดยเสรีภายใต้ขอบเขตของกฎหมายไทย การผลิตสื่อสร้างสรรค์สาธารณะที่สามารถเข้าถึงประชากรกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อรณรงค์ให้ประชากรไทยและประชากรต่างชาติเข้าใจ/ยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม 3.2 ศึกษาปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการโยกย้ายถิ่นฐานเฉพาะพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ยอมรับในความแตกต่าง เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข	- กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น) - กระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข) - กระทรวงแรงงาน (กรมการจัดหางาน) - กระทรวงวัฒนธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์)
3. เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม		

ประเด็นการพัฒนา	แนวทาง	หน่วยงานรับผิดชอบ
4. ปรับปรุงระบบบริหารจัดการแรงงานต่างชาติให้มีประสิทธิภาพ	4.1 พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของแรงงานต่างชาติให้มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการแรงงานต่างชาติได้ในทุกมิติทั้งการทำงานในภาคธุรกิจ การพัฒนาทักษะฝีมือ โดยลดอุปสรรคการดำเนินการในการนำเข้าแรงงานต่างชาติ ทั้งในส่วนของระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และการจัดสวัสดิการพื้นฐานทั้งด้านสังคม สุขภาพ และการศึกษาให้แรงงานสามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นธรรม 4.2 ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นประเทศต้นทางให้ตระหนักถึงผลกระทบของการลักลอบเข้ามาทำงาน เพื่อลดการเข้ามาของแรงงานที่ผิดกฎหมาย	• กระทรวงแรงงาน (กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน) • กระทรวงอุตสาหกรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม) • กระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข)

5.5 การจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินการ

ในสถานการณ์ที่ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2566 และสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี พ.ศ. 2577 ที่จะทำให้อายุยืนยาวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งการกำหนดแนวทางการพัฒนา จำเป็นต้องพิจารณาจากทั้งการแก้ปัญหาเร่งด่วน และการวางรากฐานสู่การพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยในปัจจุบันมีความท้าทายในมิติเชิงคุณภาพของผู้สูงอายุไทยที่ 'แก่ก่อนรวย' และ 'เจ็บก่อนแก่' อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ทำให้ประชากรหลายกลุ่มตกอยู่ในสภาวะความเปราะบางมากยิ่งขึ้น ทั้งเด็กที่ได้รับผลกระทบจากคุณภาพและความไม่พร้อมต่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ ครอบครัวที่มีความกดดันจากรายได้ และปัญหาความรุนแรงที่เพิ่มขึ้น แรงงานที่ตกงานสูงขึ้นและขาดตลาดงานรองรับเป็นระยะเวลานาน ส่งผลต่อระดับเงินออมและปัญหาอื่น ๆ ตามมา ซึ่งต้องมีวิธีการจัดการกับปัญหาที่ตรงจุดตามความต้องการของประชากรแต่ละกลุ่มยิ่งขึ้น เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ ครอบครัวที่เปราะบางได้รับการเยียวยา คนตกงานได้งานเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตอีกครั้ง และผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมทั้งทางการเงินและสุขภาพ โดยแนวทางดังกล่าวกำหนดให้เป็นการดำเนินการระยะเร่งด่วนในปี 2565 – 2566

สำหรับระยะยาว ต้องเน้นที่การสร้างจุดเริ่มต้นสำคัญ คือ ครอบครัวคุณภาพ ซึ่งจะช่วยทั้งการพัฒนาประชากรรุ่นถัดไปให้มีคุณภาพ และการเสริมความเข้มแข็งของระบบการดูแลคนรุ่นพ่อแม่เมื่อเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ รวมถึงยังลดปัญหาทางสังคมที่เกิดจากครอบครัว ปัจจัยที่สอง คือ ระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพสูง เพื่อให้สามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคงต่อเนื่อง อีกปัจจัยหนึ่งที่จะสร้างผลกระทบในระดับสูง คือ การสร้างชุมชนน่าอยู่ สุขภาวะดี มีงานทำ เพื่อให้มีพื้นที่ในการพัฒนาสุขภาวะของประชากรในทุกช่วงวัย อันนำไปสู่การลดภาระด้านค่าใช้จ่ายสุขภาพในอนาคต สำหรับการมีงานทำในพื้นที่จะช่วยลดการอพยพย้ายถิ่นที่จะให้ผลดีต่อการสร้างครอบครัวที่อบอุ่นและลดความแออัดโดยเฉพาะพื้นที่เขตเมือง อีกทั้ง ยังเป็นกลไกที่จะดึงดูดแรงงานทักษะสูงรุ่นใหม่มาไปสู่การสร้างรายได้ในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังต้องมีระบบสวัสดิการโดยเฉพาะรายได้หลังเกษียณให้มีความเพียงพอและไม่สร้างภาระทางการคลังของภาครัฐมากเกินไป จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบการออมภาคบังคับแก่ประชาชนทุกกลุ่มตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก ซึ่งประเด็นการพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาประชากรที่มีคุณภาพสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป ทั้งนี้ จุดเน้นดังกล่าวสามารถแบ่งตามช่วงระยะเวลาดำเนินการ ดังนี้

	ช่วงที่ 1 : ปี 2565 – 2566	ช่วงที่ 2 : ปี 2566 – 2570	ช่วงที่ 3 : ปี 2571 – 2575	ช่วงที่ 4 : ปี 2576 – 2580
1. การจัดการกับ ปัญหาเร่งด่วน ที่เป็นผลกระทบ จากสถานการณ์ การแพร่ระบาดของ โรคโควิด-19 (COVID - 19 Reponse and Recovery)	- สนับสนุนอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตกับเด็กยากจน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้ต่อเนื่องมากที่สุด ป้องกันการหลุดจากระบบการศึกษา รวมถึงพัฒนาระบบการเรียนเสริม ที่เหมาะสม หลังสถานการณ์คลี่คลาย - การสร้างงานใหม่ในท้องถิ่น รองรับกลุ่มคนที่ย้ายกลับภูมิลำเนาในช่วงโควิด-19 เพื่อใช้โอกาสดังกล่าว ลดการย้ายถิ่นมาทำงานในเมืองใหญ่ - สำรวจแรงงานที่ยังได้รับผลกระทบ พร้อมกับการนำเข้าสู่กระบวนการยกระดับทักษะในลักษณะจ้างอบรม และจับคู่งานอย่างตรงจุด บนฐานการมีข้อมูลแหล่งงานทดแทน ทั้งงานในภาคธุรกิจและงานในชุมชน เพื่อนำไปสู่การจ้างงานได้อย่างแท้จริง - สำรวจและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง	แก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน		

	ช่วงที่ 1 : ปี 2565 – 2566	ช่วงที่ 2 : ปี 2566 – 2570	ช่วงที่ 3 : ปี 2571 – 2575	ช่วงที่ 4 : ปี 2576 – 2580
2. มาตรการ ที่ก่อให้เกิด ผลกระทบสูงและ เป็นมาตรการ ที่เป็นคานงัด ที่จะส่งผลกระทบ ในวงกว้าง (Big Impact)		• สร้างทักษะที่นำไปสู่การมีครอบครัวคุณภาพ • ปรับระบบการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นรูปธรรม โดยบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน • พัฒนารอบและแนวทางที่ชัดเจนเรื่องงานสำหรับคนที่มีทักษะไม่สูงและมีโอกาสที่จะถูกทดแทนจากระบบอัตโนมัติ • นำร่องพื้นที่การเรียนรู้ระดับตำบล พร้อมการสร้างชุมชนน่าอยู่ • การพัฒนากองทุนสนับสนุนพัฒนาสมรรถนะแรงงานในด้านต่าง ๆ • การส่งเสริมการออมภาคบังคับโดยหักภาษีมูลค่าเพิ่มเข้าบัญชี เงินออมยามสูงวัย	• ขยายผลการดำเนินงานให้ครอบคลุมทั่วประเทศ พร้อมการประเมินผลและสรุปบทเรียนเป็นระยะ	
3. มาตรการที่เป็น การเปลี่ยนแปลง ในระดับ โครงสร้างสังคม ซึ่งส่งผลกระทบ ผู้มีส่วนได้เสีย จำนวนมาก หรือ ระดับจิตสำนึก/ กระบวนทัศน์ ของคนในสังคม (Structural Reform)	• การกำหนดรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย ยืดหยุ่น ให้เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิตใหม่ อาทิ การทำงานที่บ้าน (work from home) ที่เอื้อต่อการเลี้ยงดูบุตรหรือผู้สูงอายุ รวมถึงการปรับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง • การปรับทัศนคติของสังคม ครอบครัว และผู้ขายให้ตระหนักและเข้าใจถึงความสำคัญในบทบาทของบิดาต่อการดูแลบุตรและครอบครัว • การเพิ่มระบบการเรียนรู้และพัฒนาตนเองเป็นระบบต่อเนื่องตลอดชีวิต • การมีกรอบคิดในการนำชาวต่างชาติให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ โดยมีระบบที่เอื้อต่อการดึงดูดและระบบในการสร้างคุณประโยชน์ให้กับประเทศไทย รวมถึงระบบสวัสดิการรองรับที่เป็นธรรม • การพัฒนาระบบดำเนินการร่วมรัฐ-เอกชน/ประชาสังคมที่มีศักยภาพในการดำเนินการบางเรื่องแทนภาครัฐ บนฐานการมีระบบประเมินผลที่น่าเชื่อถือ รวมถึงการพัฒนาและบูรณาการรูปแบบการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะที่รวมมาตรการในหลายมิติเข้าด้วยกัน (Comprehensive package) เพื่อให้สามารถทำงาน ตามความจำเป็นที่หลากหลายของแต่ละกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ			

ส่วนที่ 6

แนวทางการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ

แผนพัฒนาประชากร มีสาระสำคัญครอบคลุมการดำเนินงานของหลายภาคส่วน ความสำเร็จของการขับเคลื่อนแผนดังกล่าว จึงต้องอาศัยการบูรณาการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

6.1 กลไกบูรณาการในระดับนโยบายและแผนการพัฒนาที่สำคัญ

- 1) ประสานการบูรณาการขับเคลื่อนประเด็นสำคัญผ่านกลไกการพิจารณาแผนระดับที่ 3 ที่เกี่ยวข้อง และผลักดันให้เกิดการจัดทำแผนงานหรือโครงการภายใต้แผนระดับที่ 3 เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ
- 2) วิเคราะห์ความเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ และแนวทางการขับเคลื่อนในแผนพัฒนาประชากร กับแผนระดับที่ 3 ที่เกี่ยวข้อง และเปรียบเทียบกับโครงการสำคัญของกระทรวงในระบบติดตามและประเมินผลแห่งชาติ (eMEMSCR) เพื่อวิเคราะห์หาช่องว่างการดำเนินงาน และผลักดันให้เกิดการจัดทำแผนงานหรือโครงการระดับกระทรวง ในประเด็นการพัฒนาที่สำคัญที่ยังคงมีช่องว่างในการดำเนินงาน
- 3) นำร่องการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ โดยมีหลักเกณฑ์คือ (1) ยังไม่มีหน่วยงานในการดำเนินงาน หรือมีช่องว่างในการดำเนินงานและสามารถพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพได้ (2) มีหน่วยงานที่พร้อมเป็นเจ้าภาพในการเป็นภาคีหลักเพื่อขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าว และ (3) เป็นประเด็นคานจัดที่สำคัญมีความสำคัญเร่งด่วนและมีผลกระทบสูง (Big impact) อาทิ การมีบุตร ในกลุ่มประชากรที่มีความพร้อมและต้องการมีบุตร การออกแบบกลไกการออมให้มีประสิทธิภาพสำหรับการมีหลักประกันที่เพียงพอ และการออกแบบระบบการดูแลระยะยาวที่รองรับผู้ป่วยอัลไซเมอร์และภาวะสมองเสื่อม

รูปภาพที่ 38 ความเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนาประชากรฯ กับแผนระดับที่ 3 ที่เกี่ยวข้อง

แผนพัฒนาเด็กปฐมวัย (1), แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว (2), แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน (3)

- การให้ความรู้และพัฒนาทักษะเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นพ่อแม่ จัดสวัสดิการสำหรับครอบครัวที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อม/ไม่มีความพร้อม ในการดูแลบุตร ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาวะที่ดีในทุกด้าน (1, 2, 3)
- ส่งเสริมพ่อแม่และผู้ปกครองให้มีการเลี้ยงดูบุตรให้เติบโต สมวัย (2)
- สร้างสมดุลระหว่างชีวิต การทำงาน และครอบครัว เพื่อให้เกิดความพร้อม ในการสร้างครอบครัวและการเกิดอย่างมีคุณภาพ (2)
- พัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน มีสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีมาตรฐาน (1)
- เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย (3)

แผนการศึกษาแห่งชาติ (1), แผน talent (2), แผนอุดมฯ (3), แผนพัฒนาศักยภาพกำลังคนภาครัฐ (4), แผนกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพ/นวัตกรรม (5), แผนปฏิบัติการด้านแรงงาน (6), แผนแรงงานนอกระบบ (7), แผนผู้สูงอายุ (8), แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน (9), แผนสิทธิมนุษยชน (10)

- การพัฒนาทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีสมรรถนะที่ตรงต่อความต้องการของตลาดงาน (1)
- การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต และการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ผ่านช่องทางที่หลากหลาย (1, 3, 8, 9, 10)
- วางแผนการผลิต/พัฒนากำลังคน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการผลิตแรงงานที่มีทักษะคุณภาพสูง รองรับความต้องการอุตสาหกรรมเป้าหมาย (2, 3, 7)
- พัฒนาและยกระดับทักษะฝีมือแรงงาน และมีการศึกษาวิเคราะห์ ประมาณการความต้องการแรงงานของประเทศในแต่ละระดับ บูรณาการข้อมูลด้านแรงงาน ที่ทันสมัยและเข้าถึงได้ (6)
- มีการบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน และส่งเสริมการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิต (5)
- มีมาตรการจูงใจให้ภาคเอกชนพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยและพัฒนา เพื่อร่วมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน (5) / ตระหนักถึงความสมดุลของชีวิตกับการทำงาน (4)
- พัฒนาระบบหลักประกันสังคมที่เหมาะสม ครอบคลุม (7)

แผนผู้สูงอายุ (1), แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว (2), แผนพัฒนาศักยภาพกำลังคนภาครัฐให้พร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ (3), แผนสิทธิมนุษยชน (4)

- เตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุ โดยให้ความรู้การวางแผนทางการเงิน สร้างวินัย การออม พัฒนาระบบบำนาญแห่งชาติ/ระบบการออมภาคบังคับ/สมัครใจ (1, 3, 4)
- เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผ่านการส่งเสริมการวางแผนด้านการเงินของครอบครัว (2)
- สนับสนุนให้มีมาตรการเพื่อแก้ปัญหานี้สินภาคครัวเรือน (4)

แผนปฏิบัติการด้านระบบสุขภาพปฐมภูมิ (1) , แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน (2), แผนพัฒนาศักยภาพกำลังคนภาครัฐ (3) , แผนสิทธิมนุษยชน (4), แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว (5), แผนผู้สูงอายุ (6)

- การเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี รวมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมในพื้นที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ (1, 2, 3)
- พัฒนาระบบบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพมาตรฐาน สามารถเข้าถึงได้ (1, 4)
- มุ่งเน้นการจัดระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (1)
- กำหนดมาตรการเพื่อให้คนมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาวะที่ดี พัฒนาระบบสุขภาพรองรับสังคมสูงอายุเชิงรุก รวมทั้งการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง (5, 6)

แผนปฏิบัติการด้านแรงงาน (1), แผนกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพ/นวัตกรรม (2)

- การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ด้านแรงงาน บูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาระบบโครงสร้างและกลไกในการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวอย่างมีประสิทธิภาพ (1)
- ดึงดูดคนรุ่นใหม่ผู้มีความรู้สูงด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมจากต่างประเทศเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย (2)

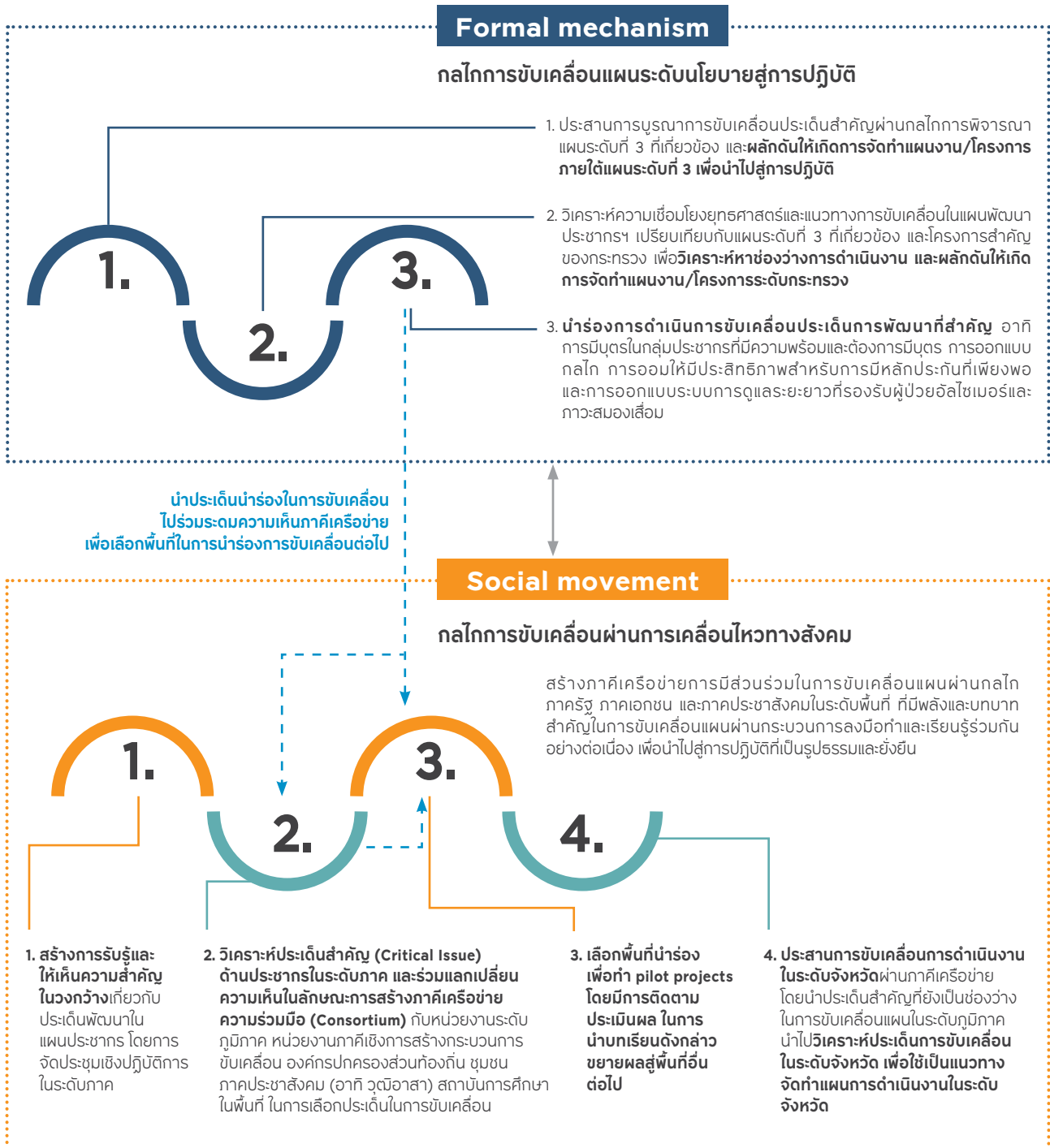

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (1), แผน BCG (2), แผนแม่บทการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย (3), แผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย/นวัตกรรม (4), แผนผู้สูงอายุ (5), แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว (6), แผนสิทธิมนุษยชน (7)

- พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และจัดบริการสาธารณะที่เอื้อต่อคนทุกกลุ่มวัย (3, 5, 6, 7)
- ให้ความสำคัญกับการจัดการพื้นที่สีเขียว โดยรักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองและชนบท ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเมืองในรูปแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (1)
- ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองให้รองรับกับความต้องการและการดำเนินชีวิตของประชาชน สร้างสภาพแวดล้อมที่มีความปลอดภัยแก่ครอบครัว (2, 6)
- มุ่งเน้นการพัฒนาเมืองน่าอยู่ที่ยังเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น และกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมสู่ภูมิภาค คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรบนความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม (2, 4)

ที่มา: ประมวลโดย สสช.

รูปภาพที่ 39 กลไกการขับเคลื่อนแผนระดับนโยบายสู่การปฏิบัติและกลไกการขับเคลื่อนทางสังคม (Social Movement)

ที่มา: ประมวลโดย สศช.

6.2 กลไกการขับเคลื่อนในระดับการปฏิบัติ

สร้างการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) โดยสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนแผนผ่านกลไกภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในระดับพื้นที่ที่มีพลังและบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนแผนผ่านกระบวนการลงมือทำและเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน ดังนี้

- 1) สร้างการรับรู้และให้เห็นความสำคัญในวงกว้าง เกี่ยวกับประเด็นพัฒนาในแผนประชากร โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในระดับภาค
- 2) การวิเคราะห์ประเด็นสำคัญ (Critical issue) ด้านประชากรในระดับภาค และร่วมแลกเปลี่ยนความเห็นในลักษณะการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ (Consortium) กับหน่วย

งานระดับภูมิภาค หน่วยงานภาคีเชิงการสร้างกระบวนการขับเคลื่อน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ภาคประชาสังคม (อาทิ วุฒิสภา) สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ในการเลือกประเด็นการขับเคลื่อน

- 3) เลือกพื้นที่นำร่องในการขับเคลื่อนประเด็นที่เป็นความสำคัญ โดยมีการติดตาม ประเมินผล ในการนำบทเรียนดังกล่าวขยายผลสู่พื้นที่อื่นต่อไป
- 4) ประสานการขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับจังหวัดผ่านภาคีเครือข่าย โดยนำประเด็นสำคัญที่ยังคงเป็นช่องว่างในการขับเคลื่อนในระดับภูมิภาค นำไปวิเคราะห์ประเด็นการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการดำเนินงานในระดับจังหวัดต่อไป

6.3 กลไกสนับสนุนการดำเนินการ

- 1) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แผนพัฒนาประชากรฯ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญ และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาประชากรอย่างบูรณาการ โดยการจัดทำแนวทางการสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ที่สามารถเข้าถึงในแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การสื่อสารผ่านทางบุคคล สื่อมวลชน กิจกรรม และสื่อสมัยใหม่
- 2) ศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาประชากรฯ ไปสู่การปฏิบัติ โดยร่วมมือกับกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ สถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัย ในการพัฒนาองค์ความรู้ และงานวิจัยที่จะช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเผยแพร่ขยายผลให้เกิดประโยชน์ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ รวมถึงสร้างเครือข่ายของนักวิชาการและผู้กำหนดนโยบาย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนนโยบายจากฐานข้อมูลและความรู้เชิงประจักษ์

6.4 กลไกการติดตามประเมินผล

การติดตามความก้าวหน้าและการประเมินผลการพัฒนาผ่านการรายงานผลการดำเนินงานตามแผนระดับที่ 3 ที่เกี่ยวข้องและโครงการสำคัญของกระทรวงในระบบติดตามและประเมินผลแห่งชาติ (eMEMSCR) รวมทั้งติดตามความก้าวหน้าผ่านรายงานการดำเนินงานของกลไกภาคีเครือข่าย โดยจะดำเนินการ

ประเมินความก้าวหน้า การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของการดำเนินงานในแต่ละระยะตามกรอบการพัฒนา รวมทั้งปรับปรุงประเด็นและแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรและบริบทการพัฒนาประเทศต่อไป

United Nations Population Fund

4th Floor, United Nations Service Building,
Rajadamnern Nok Avenue
Bangkok 10200, Thailand

thailand.unfpa.org

 UNFPAThailand

 UNFPA_Thailand

**Office of Nation Economic
And Social Development Council**

962 Krung Kasem Road
Pomprab, Bangkok 10100

 facebook: สภาพัฒน์

 twitter: สภาพัฒน์

email: population@nesdc.go.th